

Cultuurparticipatie van Rotterdammers, 2009

drs. C. de Vries en drs. M. Epskamp

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)
November 2010

In opdracht van de dienst Kunst en Cultuur (gemeente Rotterdam)
en de stichting Rotterdam Festivals/het Rotterdams Uitburo

© Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)

Auteurs: drs. C. de Vries en drs. M. Epskamp

Project: 10-3265 en 10-3266

Prijs: € 25,=

Adres: Blaak 34, 3011 TA Rotterdam
 Postbus 21323, 3001 AH Rotterdam

Telefoon: (010) 267 15 00

Telefax: (010) 267 15 01

E-mail: infocos@sdr.rotterdam.nl

Website: www.cos.rotterdam.nl

INHOUD

	Samenvatting	5
1	Inleiding	7
2	Bezoek aan culturele voorstellingen	9
	2.1 Algemeen	9
	2.2 Naar achtergrondkenmerken	12
3	Bezoek aan cultureel erfgoed	15
	3.1 Algemeen	15
	3.2 Naar achtergrondkenmerken	16
4	Bezoek aan festivals en evenementen	19
	4.1 Bekendheid van en bezoek aan festivals	19
	4.2 Bezoek aan festivals naar achtergrondkenmerken	20
	4.3 Het bezoek aan sportevenementen	23
	4.4 Het bezoek aan overige evenementen	24
5	Zelf beoefenen van culturele activiteiten	27
	5.1 Beoefenen van kunstzinnige activiteiten	27
	5.2 Lidmaatschap van en vrijwilligerswerk in culturele organisaties	31
6	Lokaal cultuurbezoek en cultuurdeelname per deelgemeente	33
	6.1 Bezoek aan Lokale Cultuurcentra	33
	6.2 Bezoek aan voorstellingen per deelgemeente	35
	6.3 Bezoek aan cultureel erfgoed per deelgemeente	36
	6.4 Bezoek aan festivals per deelgemeente	37
	6.5 Zelf kunstzinnig bezig zijn per deelgemeente	38
	6.6 Rangorde van deelgemeenten naar cultuurdeelname	39
7	Verklaringen voor cultuurdeelname en onderlinge samenhang	43
	7.1 Andere achtergrondkenmerken: gezinssamenstelling en beroep	43
	7.2 Cultuurdeelname en de sociale index: samenhang?	44
	7.3 Samenhang tussen acht vormen van cultuurdeelname	46
	7.4 Aanvullende analyses: samenhang	47
8	Bezoek aan theaters rondom Rotterdam	49
9	Gebruik van informatie over cultuur	51
	9.1 Algemeen	51
	9.2 Naar achtergrondkenmerken	52
	9.3 Naar cultuurbezoek	53
	9.4 Naar wel of niet kunstzinnig actief zijn	54

10	Mediagebruik	57
	10.1 Televisie en radio	57
	10.2 Computergebruik	60
	10.3 Het gebruik van internet	62
	10.4 Computergebruik en cultuurdeelname	65
11	Luisteren naar muziek	69
12	Deelname aan urban culture	71
13	Stellingen over kunst, cultuur en festivals	75
14	Wat er mist op het gebied van kunst, cultuur en festivals	79
	14.1 Mist men iets?	79
	14.2 Wat men mist	81
	14.3 Enkele doelgroepen: wat missen zij?	81
15	Cultuurparticipatie in Rotterdam en Nederland vergeleken	83
	Bijlagen	87

Samenvatting

Hieronder volgt een selecte greep uit de resultaten van dit onderzoek

Bezoek aan voorstellingen blijft hoger dan enkele jaren geleden.

Na jaren stabiel te zijn gebleven werd eind 2007 voor het eerst een stijging gemeten van het aandeel Rotterdammers dat wel eens een culturele voorstelling bezoekt. Nu, op basis van het onderzoek van eind 2009, blijkt dit aandeel blijvend hoger te zijn. Jarenlang bezocht 75 procent van de Rotterdammers wel eens een voorstelling, maar in 2007 en 2009 ligt dat op 78 procent. Wanneer we film niet meetellen is er zelfs sprake van een voortgaande stijging (van 60 naar 64 naar 67 procent). Het bezoek aan voorstellingen ligt relatief hoog onder jongeren, hoger opgeleiden en Rotterdammers met een wat hoger inkomen. Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond scoren wat dit betreft wat lager. Ongeveer zeventig procent van deze bezoeken aan voorstellingen vindt plaats binnen de Rotterdamse gemeentegrenzen.

Bezoek aan cultureel erfgoed stijgt gestaag

Sinds het jaar 2003 zit er elke twee jaar een of twee procentpunten groei in het aandeel Rotterdammers dat wel eens cultureel erfgoed bezoekt. Inmiddels bezoekt 56 procent wel eens een museum, galerie, archief of bezienswaardig gebouw, dorp of stadsdeel. De afzonderlijke onderdelen blijven vrij stabiel. Het totale aantal afgelegde bezoeken lijkt licht te zijn gestegen. Het aandeel museumbezoeken dat binnen Rotterdam plaatsvindt is twee keer op rij licht gedaald en ligt nu op 55 procent van alle afgelegde museumbezoeken.

Rotterdammers met een niet-westers herkomstland – ongeacht welk land dat precies is – bezoeken het cultureel erfgoed minder dan Rotterdammers met een westers herkomstland. Ook tussen de niet-westerse landen onderling is verschil te zien. Antilliaanse Rotterdammers scoren het hoogst, Marokkaanse Rotterdammers het laagst.

Bezoek aan festivals is daalt licht naar het oude niveau

Het aandeel Rotterdammers dat wel eens een van de Rotterdamse festivals heeft bezocht, is weer iets teruggelopen tot ongeveer het niveau van 2005 en ligt nu op 66 procent. Vooral de grotere festivals zien een kleine daling, de anderen blijven constant. Het meest bezocht is nog altijd het Wereldhavenfestival, gevolgd door het Zomercarnaval en het Dunyafestival. Jongeren, mannen en ook enigszins de niet-westerse Rotterdammers bezoeken de festivals iets meer dan de andere Rotterdammers.

Meer Rotterdammers zijn zelf kunstzinnig bezig

Het aandeel Rotterdammers dat kunstzinnig actief is, was al jaren licht aan het stijgen, maar is behoorlijk omhoog gegaan tot bijna de helft (48 procent). Het meest beoefend wordt tekenen, schilderen en ander grafisch werk en fotografie, film of video. Die laatste is fors toegenomen, misschien ook doordat tegenwoordig steeds meer met *digitale* opnamen en beeldbewerking wordt gedaan.

Bezoek aan Lokale Cultuurcentra: een kwart van de Rotterdammers

23 procent van de Rotterdammers bezocht in 2009 een Lokaal Cultuurcentrum (LCC). In deelgemeenten met een eigen LCC bezocht gemiddeld 16 procent die eigen LCC, maar gebouw De Hoekstee in Hoek van Holland werd door meer dan de helft van de “Hoekers” bezocht. Andere LCC’s die het wat dat betreft goed doen: De Zevensprong in Hoogvliet (23%), De Larenkamp in Charlois en De Castagnet in Hillegersberg-Schiebroek (beide 22%).

Cultuurdeelname per deelgemeente

De dertien deelgemeenten kunnen worden gerangschikt op basis van de cultuurdeelname van de inwoners (Rozenburg is in dit onderzoek niet meegeteld). Net als in de vorige editie van dit onderzoek wordt de top drie gevormd door Kralingen-Crooswijk, Rotterdam Centrum en Hillegersberg-Schiebroek. Ten opzichte van vorige keer zijn overigens de eerste twee van plaats gewisseld. Op Zuid ligt de cultuurdeelname wat lager, maar Feijenoord doet het heel aardig in de middenmoot. De andere vier deelgemeenten op Zuid vormen de “bottom vier”, waarbij Pernis als laagste eindigt.

Een op de zes Rotterdammers bezoekt een theater in de omgeving van Rotterdam

Op de vraag of men wel eens een theater in de omgeving van Rotterdam bezoekt, antwoordt 17 procent van de Rotterdammers bevestigend. Het Isala Theater in Capelle aan den IJssel wordt het meest bezocht: acht procent van de Rotterdammers bezoekt dat wel eens. Uiteraard heeft de plek in de stad waar men woont veel invloed. Men gaat bijvoorbeeld relatief veel vanuit Prins Alexander naar Capelle aan den IJssel, vanuit Overschie naar Schiedam en vanuit Hoogvliet naar Spijkenisse.

Informatiebronnen over wat er te doen is op cultureel gebied

Om zich te informeren over culturele activiteiten in Rotterdam wordt het meest gebruik gemaakt van wat familie, vrienden, kennissen en collega's vertellen. Het huis aan huisblad wordt daarna het meest genoemd, maar wel iets minder dan de vorige keer. (Het gebruik van lokale media is sowieso aan het dalen.) 35 procent van de Rotterdammers gebruikt minstens een van de digitale informatiebronnen, iets meer dan twee jaar geleden. Een kwart gebruikt een van de informatiebronnen die worden verzorgd door Rotterdam festivals en/of het Rotterdams Uitburo, dat is even veel als twee jaar geleden.

Vrijwel alle Rotterdammers luisteren wel eens naar muziek

97 procent luistert wel eens naar muziek. Het meest wordt geluisterd naar de genres pop/rock (55%), urban, bestaande uit (42%) en klassiek. Opera scoort relatief laag met 9 procent.

Bijna de helft van de Rotterdammers doet iets aan urban culture

46 procent van de Rotterdammers doet iets aan urban culture, waarbij het zojuist genoemde muziek luisteren een groot aandeel heeft. 42 procent luistert immers wel eens naar urban muziek. 12 procent luistert wel eens naar de radiozenders JuizeFM of FunX, tien procent bezoekt wel eens een urban concert en acht procent beoefent een “urban art” zoals graffiti, DJ'en, rapen, R&B-zang of streetdance/breakdance/krumping.

Het culturaanbod voldoet behoorlijk en is belangrijk voor de Rotterdammer

Ruim negentig procent van de Rotterdammers vindt dat er voor zichzelf genoeg te doen is in Rotterdam op het gebied van kunst, cultuur en festivals. Ruim driekwart vindt Rotterdam om die reden aantrekkelijk om te wonen en de vrije tijd te besteden. Verder is negentig procent tevreden over de mogelijkheden om creatief bezig te zijn, ruim tachtig procent is trots op de festivals en voor ruim tweederde is Rotterdam aantrekkelijk om te wonen en de vrije tijd te besteden vanwege de Rotterdamse festivals. Ongeveer een op de tien Rotterdammers mist iets op het gebied van kunst, cultuur en festivals. De meesten zouden dat wat ze missen graag in het centrum van de stad willen hebben. Relatief vaak betreft dit activiteiten met een etnische, culturele of religieuze grondslag, muziekfestivals- of concerten of juist minder grootschalige festivals. Ook een gezellig uitgaanscentrum wordt door sommigen gemist.

1 Inleiding

Het onderzoek

In het najaar van 2009 is de Vrijetijdsomnibusenquête 2009 afgenomen onder Rotterdammers in de leeftijd van 13 tot en met 75 jaar. Net als in eerdere edities (1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005 en 2007) zijn vragen opgenomen over de cultuurdeelname van Rotterdammers. Sinds 2001 wordt daarbij gebruik gemaakt van de Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek (RCO). Deze richtlijn is in opdracht van het ministerie van OC&W in het kader van de uitvoering van het Actieplan Cultuurbereik ontwikkeld door het Rotterdamse Centrum voor Onderzoek en Statistiek, in samenwerking met het Sociaal Cultureel Planbureau en de Universiteit van Tilburg. De RCO heeft tot doel, het onderzoek naar cultuurparticipatie in verschillende gemeenten en in verschillende jaren beter vergelijkbaar te maken.

In opdracht van de dienst Kunst en Cultuur van de gemeente Rotterdam is de basismodule van de RCO opnieuw toegepast in de Vrijetijdsomnibusenquête 2009. Wel is deze keer op een aantal punten afgeweken van de basismodule, door antwoordcategorieën te verruimen. In de presentatie van onderzoeksresultaten in dit rapport is aangegeven waar dit aan de orde is. Tevens heeft de stichting Rotterdam Festivals enkele aanvullende vragen laten opnemen op het gebied van cultuurdeelname.

Leeswijzer

Bij de interpretatie van de resultaten van dit onderzoek moet rekening worden gehouden met het feit dat Rotterdammers van niet-westerse afkomst, met name Marokkanen, Turken en Surinamers/Antillianen, gemiddeld jonger zijn dan de Rotterdamse met een westerse achtergrond. De omvang van de groep niet-westers in de leeftijdsgroep 65-75 jaar is zowel in het onderzoek als in de Rotterdamse bevolking nog klein. In de jongste leeftijdsgroep (13 t/m 24 jaar) vormen personen van niet-westerse afkomst inmiddels de helft van de bevolking. Gaat het ergens over ouderen, dan gaat het dus merendeels over Rotterdammers met een westerse achtergrond. Gaat het ergens over Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond, dan gaat het gemiddeld genomen om jongere mensen dan bij Rotterdammers met een westerse achtergrond.

Overigens: een deel van de Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond rekent zichzelf tot de Nederlanders in plaats van tot de herkomstgroep. Soms rekenen zij zich tot beide groepen. In dit rapport worden de termen allochtoon en autochtoon nauwelijks gebruikt. In plaats daarvan is veelal het onderscheid gebruikt tussen westerse en niet westerse etniciteit (of komaf, of achtergrond). Rotterdammers van westerse afkomst zijn dan personen waarvan beide ouders in Europa (inclusief Nederland en exclusief Turkije), Noord-Amerika, Oceanië, Japan of Indonesië zijn geboren.

Als er in de tekst over 'Rotterdammers' wordt gesproken, dan wordt bedoeld Rotterdammers van 13-75 jaar. Om de in dit rapport vermelde percentages te kunnen vertalen naar aantallen in de Rotterdamse bevolking, is het handig te weten dat in dit onderzoek één procent staat voor circa 4.700 (of: bijna vijfduizend) Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar.

2 Bezoek aan culturele voorstellingen

2.1 Algemeen

In 2009 bezocht 80 procent van de Rotterdammers een culturele voorstelling genoemd in de volgende tabel. De genres met het grootste aandeel bezoekers zijn film, culturele festivals, toneelvoorstellingen, musicals, cabaret/stand-up comedy/kleinkunst en pop-/rockconcerten. Ten opzichte van 2001 is van de meeste genres het aandeel bezoekers toegenomen. Onderin de tabel zijn ook totalen gegeven exclusief film en exclusief de sinds 2007 in de vragenlijst toegevoegde debatten en festivals. Hieruit blijkt dat het aandeel bezoekers van voorstellingen de laatste jaren is toegenomen, ook als de later toegevoegde genres niet worden meegerekend. De toename komt onder andere voor rekening van de genres toneelvoorstelling en cabaret, stand up comedy, kleinkunst.

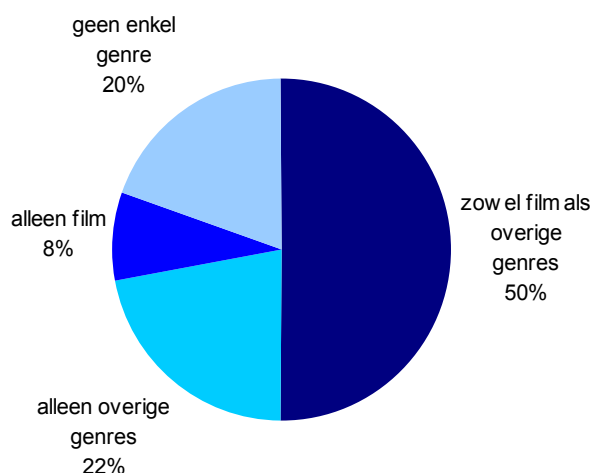
Tabel 2.1 Percentage Rotterdammers dat culturele voorstellingen heeft bezocht

	2001	2003	2005	2007	2009
Toneelvoorstelling	19	18	17	20	25
Cabaret, stand up comedy, kleinkunst*	18	16	17	19	22
Opera of operette	5	5	4	5	6
Concert klassieke muziek	13	15	12	13	14
Concert pop-/wereldmuziek	25	23	24	27	-
Concert pop/rock	-	-	-	-	22
Concert wereldmuziek	-	-	-	-	11
Concert Urban**	-	-	-	-	10
Jazz-/bluesconcert	5	6	6	9	10
Concert, harmonie, fanfare, brassband	3	3	4	6	6
Musical	19	19	21	23	23
Dance-/houseparty	13	12	10	13	11
Ballet-/dansvoorstelling	7	9	8	9	9
Film in bioscoop of filmhuis	56	57	57	61	58
Uitvoering van een koor	9	11	8	10	11
Literaire bijeenkomst	3	4	4	4	5
Lezing over kunst/kunstgeschiedenis	3	3	4	4	5
Debat	-	-	-	6	6
Cultureel festival	-	-	-	35	32
Minstens een van bovenstaande	75	75	75	81	80
Minstens een exclusief film	62	60	60	71	72
Minstens een excl. debat en festival	75	75	75	78	78
Minstens een excl. film, debat en festival	62	60	60	64	67

*Tot en met 2007 excl. stand up comedy. **Hiphop, soul, r&b, funk, reggae, dancehall, reggaeton.

De volgende figuur laat zien dat de helft van de Rotterdammers in 2009 zowel films als andere voorstellingen heeft bezocht. Een op de vijf Rotterdammers heeft geen enkele voorstelling bezocht, 8 procent heeft alleen films bezocht en de overige 22 procent heeft alleen voorstellingen anders dan films bezocht. De verdeling is nauwelijks anders dan in 2007.

Figuur 2.1 Bezoek van Rotterdammers aan film en andere genres, 2009



Tabel 2.2 geeft per genre het gemiddeld aantal bezoeken per Rotterdammer en per Rotterdamse bezoeker weer. In 2009 bezochten Rotterdammers gemiddeld 9,4 voorstellingen. Rotterdamse bezoekers van voorstellingen legden gemiddeld 11,7 bezoeken af. De bezoekfrequentie verschilt sterk per genre. Deze ligt bijvoorbeeld bij films veel hoger dan bij musicals.

Tabel 2.2 Gemiddeld aantal bezoeken aan culturele voorstellingen

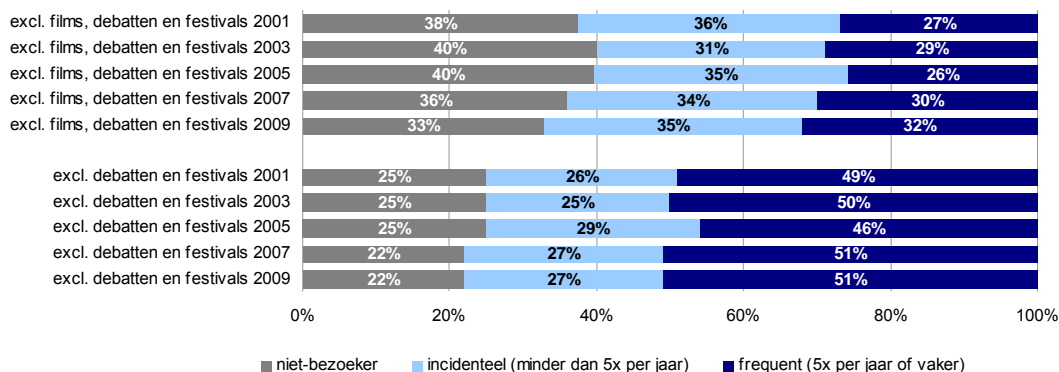
	per Rotterdammer					per Rotterdamse bezoeker				
	2001	2003	2005	2007	2009	2001	2003	2005	2007	2009
Toneelvoorstelling	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	2,6	2,9	3,1	3,2	2,7
Cabaret, stand up comedy, kleinkunst*	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	2,4	2,3	2,2	2,2	2,1
Opera of operette	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	1,5	2,1	1,9	1,9	2,4
Concert klassieke muziek	0,4	0,6	0,4	0,5	0,5	3,0	3,7	3,7	3,5	3,6
Concert pop-/wereldmuziek	0,7	0,7	0,7	0,8	-	2,8	3,2	3,0	3,0	-
Concert pop/rock	-	-	-	-	0,7	-	-	-	-	2,9
Concert wereldmuziek	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	2,0
Concert Urban	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	2,9
Jazz-/bluesconcert	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	2,3	3,1	2,6	2,5	2,2
Concert, harmonie, fanfare, brassband	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	2,4	2,4	2,3	2,0	2,3
Musical	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	1,9	1,6	1,6	1,8	1,8
Dance-/houseparty	1,4	1,2	0,7	1,0	0,6	10,8	8,8	6,5	7,5	5,3
Ballet-/dansvoorstelling	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	2,2	2,7	3,1	2,1	2,4
Film in bioscoop of filmhuis	4,6	4,8	4,2	4,5	3,8	8,2	8,0	7,4	7,3	6,6
Uitvoering van een koor	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	2,4	2,9	2,3	2,5	2,1
Literaire bijeenkomst	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	2,7	2,7	2,3	2,7	2,3
Lezing over kunst/kunstgeschiedenis	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	3,0	3,8	2,7	2,7	3,0
Debat	-	-	-	0,1	0,2	-	-	-	2,5	2,7
Cultureel festival	-	-	-	0,8	0,7	-	-	-	2,3	2,1
Minstens een van bovenstaande	9,2	9,7	8,2	10,1	9,4	12,2	12,4	11,0	12,5	11,7
Minstens een exclusief film	4,6	4,9	4,0	5,7	5,6	7,3	7,9	6,6	8,1	7,8
Minstens een excl. debat en festival	9,2	9,7	8,2	9,2	8,5	12,2	12,4	11,0	11,8	11,0
Minstens een excl. film, debat en festival	4,6	4,9	4,0	4,8	4,8	7,3	7,9	6,6	7,5	7,2

*Tot en met 2007 zonder stand up comedy.

De bezoekfrequentie verschilt ook per jaar. Het gemiddeld aantal filmbezoeken en bezoeken aan dance/houseparty's was in 2009 lager dan in voorgaande jaren, zowel onder alle Rotterdammers als onder bezoekers. Onder bezoekers van opera of operette is de bezoekfrequentie toegenomen.

De ontwikkeling van de totale bezoekfrequentie (weergegeven in de onderste rijen van tabel 2.2) schommelt door de jaren heen en is daardoor lastig te interpreteren. De volgende figuur maakt de ontwikkeling inzichtelijker. Debatten en festivals zijn hierin buiten beschouwing gelaten, omdat hier pas vanaf 2007 naar is gevraagd en een vergelijking met eerdere jaren daardoor niet goed te maken is. De Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar zijn in de figuur verdeeld in niet-bezoekers, incidentele bezoekers en frequente bezoekers van culturele voorstellingen. Frequente bezoekers zijn gedefinieerd als personen die in het jaar 5 of meer voorstellingen hebben bezocht. Incidentele bezoekers hebben minder dan 5 voorstellingen bezocht.

Figuur 2.2 Rotterdammers naar frequentie van voorstellingenbezoek, 2001-2009



Zonder filmbezoek was in de periode 2001-2003 het aandeel incidentele bezoekers gemiddeld 33,5 procent en het aandeel frequente bezoekers gemiddeld 28 procent. In de periode 2007-2009 was het aandeel incidentele bezoekers gemiddeld 34,5 procent en het aandeel frequente bezoekers gemiddeld 31 procent. Het aandeel frequente bezoekers lijkt dus wat toegenomen, het aandeel incidentele bezoekers nauwelijks.

Filmbezoek meegerekend, groeide het aandeel incidentele bezoekers met circa 1,5 procentpunt (van gemiddeld 25,5 procent in 2001-2003 tot 27 procent in 2007-2009). Ook het aandeel frequente bezoekers groeide met circa 1,5 procentpunt (van gemiddeld 49,5 procent in 2001-2003 tot 51 procent in 2007-2009).

Uit tabel 2.3 blijkt dat 77 procent van de bezoeken aan culturele voorstellingen plaatsvindt binnen de gemeentegrenzen van Rotterdam. Van de bezoeken aan pop-/rockconcerten vindt slechts de helft plaats in Rotterdam. In 2001, toen Rotterdam Culturele Hoofdstad was, vond een opvallend groot deel van de voorstellingenbezoeken plaats in Rotterdam. Sindsdien is het aandeel voorstellingenbezoeken dat in Rotterdam plaatsvindt redelijk constant gebleven. Dit geldt echter niet voor alle genres: het aandeel bezoeken aan literaire bijeenkomsten dat plaatsvindt in Rotterdam is sinds 2007 gedaald en het aandeel bezoeken aan klassieke muziekconcerten dat plaatsvindt in Rotterdam lijkt sinds kort te dalen.

Tabel 2.3 Percentage bezoeken aan voorstellingen dat in Rotterdam heeft plaatsgevonden

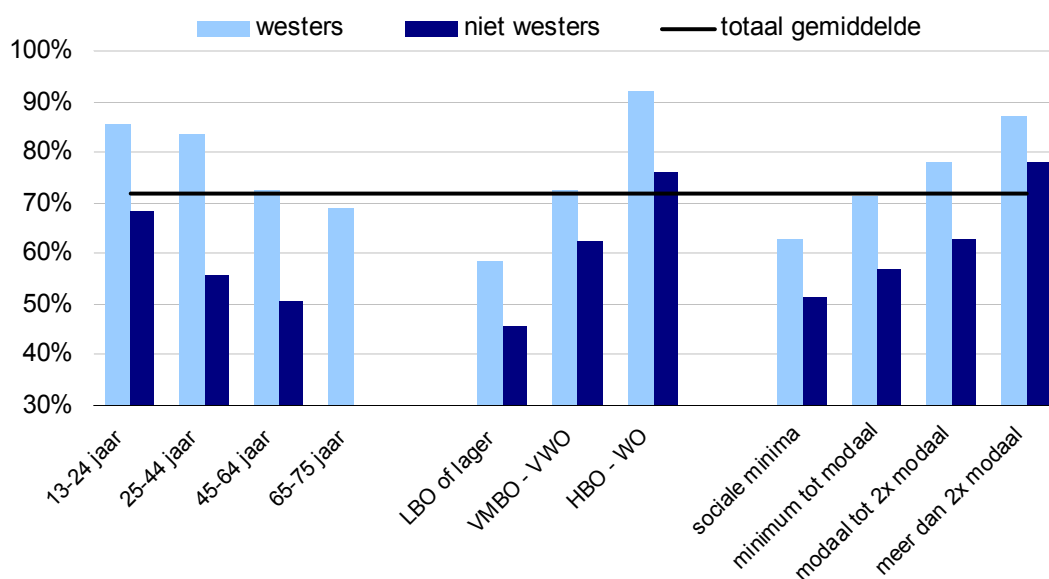
	2001	2003	2005	2007	2009
Toneelvoorstelling	86	63	69	75	75
Cabaret, stand up comedy, kleinkunst*	72	68	65	68	65
Opera of operette	82	61	56	68	64
Concert klassieke muziek	85	82	80	81	76
Concert pop-/wereldmuziek	73	66	65	58	-
Concert pop/rock	-	-	-	-	50
Concert wereldmuziek	-	-	-	-	67
Concert Urban	-	-	-	-	61
Jazz-/bluesconcert	79	76	67	74	78
Concert, harmonie, fanfare, brassband	81	76	76	77	77
Musical	53	61	55	62	58
Dance-/houseparty	73	64	72	75	72
Ballet-/dansvoorstelling	67	65	69	74	73
Film in bioscoop of filmhuis	90	80	84	87	86
Uitvoering van een koor	81	72	70	68	66
Literaire bijeenkomst	84	86	82	79	61
Lezing over kunst/kunstgeschiedenis	72	74	76	79	79
Debat	-	-	-	79	79
Cultureel festival	-	-	-	81	83
Minstens een van bovenstaande	82	74	77	79	77
Minstens een exclusief film	74	68	69	72	70
Minstens een excl. debat en festival	82	74	77	79	76
Minstens een excl. film, debat en festival	74	68	69	70	68

*Tot en met 2007 zonder stand up comedy.

2.2 Naar achtergrondkenmerken

Figuur 2.3 toont voor Rotterdammers van westerse en niet-westerse komaf het aandeel bezoekers van voorstellingen anders dan film in samenhang met leeftijd, opleiding en inkomen. De categorie 'niet-westers 65-75 jaar' is niet weergegeven vanwege een te klein aantal respondenten. De lijn 'totaal gemiddeld' geeft het aandeel bezoekers aan voorstellingen anders dan film onder alle Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar weer (72 procent).

Figuur 2.3 *Percentage bezoekers van voorstellingen anders dan film, in samenhang met etniciteit, leeftijd, opleiding en inkomen, 2009*



Binnen alle opleidings-, inkomens- en leeftijdscategorieën zijn er onder Rotterdammers van westerse komaf relatief meer bezoekers van voorstellingen dan onder Rotterdammers van niet-westerse komaf. Van de laatste groep bezoekt 59 procent voorstellingen anders dan film. Voor Rotterdammers van westerse komaf is het percentage 77 procent. Het aandeel bezoekers van voorstellingen neemt af met leeftijd en toe met opleiding en inkomen.

Hoewel het totale aandeel bezoekers van voorstellingen onder Rotterdammers van niet-westerse komaf kleiner is dan onder Rotterdammers van westerse komaf, geldt dit niet voor alle individuele genres. Rotterdammers van niet-westerse komaf zijn relatief sterker vertegenwoordigd bij urban concerten, wereldmuziek concerten, concerten van brassbands/harmonieën/fanfaires, dance-/houseparties en festivals.

Ook de samenhang tussen bezoek aan voorstellingen en leeftijd is niet voor alle genres dezelfde. Het aandeel bezoekers van voorstellingen is in totaal kleiner onder ouderen dan onder jongeren, maar dit geldt niet voor de genres opera/operette, klassieke muziek concerten, kooruitvoeringen, lezingen en literaire bijeenkomsten.

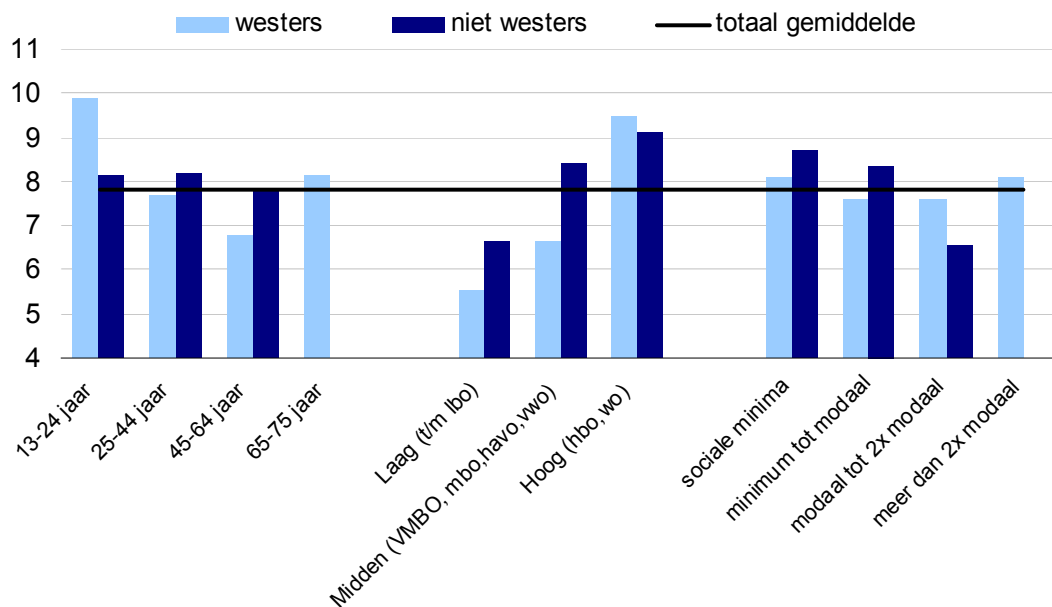
Verder is opvallend dat het aandeel bezoekers van urban concerten en concerten van brassbands/harmonieën/fanfaires groter is onder mensen met een laag inkomen dan onder mensen met een hoog inkomen.

Ook in 2007 waren er relatief meer voorstellingenbezoekers onder Rotterdammers van westerse komaf dan onder Rotterdammers van niet-westerse komaf en nam het aandeel bezoekers af met leeftijd en toe met opleiding en inkomen.

De volgende figuur heeft betrekking op Rotterdammers die in 2009 culturele voorstellingen anders dan films bezochten. De figuur laat zien hoe de bezoekfrequentie van deze Rotterdammers samenhangt met hun etniciteit, leeftijd, opleidingsniveau en afkomst. De categorieën 'niet-westers 65-75 jaar' en 'niet-westers meer dan 2x modaal' zijn niet

weergegeven vanwege te kleine aantallen respondenten. De lijn 'totaal gemiddeld' toont de gemiddelde bezoekfrequentie van alle voorstellingenbezoekende Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar (7,8).

Figuur 2.4 Gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker aan voorstellingen anders dan film, in samenhang met etniciteit, leeftijd, opleiding en inkomen, 2009



Bezoekers van westerse komaf bezoeken gemiddeld minder voorstellingen (7,7) dan bezoekers van niet-westerse komaf (8,0). Dit geldt echter niet voor de categorieën 13-24 jarigen, hoogopgeleiden en mensen met een inkomen tussen modaal en twee keer modaal. Bij bezoekers van westerse komaf valt op dat 13-24 jarigen gemiddeld veel meer voorstellingen bezoeken dan 25-75 jarigen. Voor bezoekers van zowel westerse als niet-westerse komaf geldt dat de bezoekfrequentie toeneemt met het opleidingsniveau. Bij de tweede groep neemt de bezoekfrequentie af met het een toename van het inkomen.

Ook in 2007 lag de bezoekfrequentie onder bezoekers van niet-westerse afkomst iets hoger dan onder bezoekers van westerse afkomst. Ook toen nam de bezoekfrequentie onder beide etnische groepen toe met het opleidingsniveau en nam de bezoekfrequentie onder bezoekers van niet-westerse afkomst af met een toename van het inkomen.

3 Bezoek aan cultureel erfgoed

3.1 Algemeen

In 2009 heeft 56 procent van de Rotterdammers een bezoek gebracht aan een vorm van cultureel erfgoed zoals genoemd in de volgende tabel. 44 procent van de Rotterdammers heeft bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen bezocht, 40 procent heeft musea bezocht, 21 procent heeft een bezoek gebracht aan galeriën of ateliers en 3 procent heeft archieven bezocht. Van deze laatste vorm van cultureel erfgoed is het aandeel bezoekers sinds 2001 afgenomen. Van de andere vormen van cultureel erfgoed is het aandeel bezoekers toegenomen.

Tabel 3.1 *Percentage Rotterdammers dat cultureel erfgoed heeft bezocht*

	2001	2003	2005	2007	2009
museum	38	37	38	40	40
galerie, atelier	17	20	19	20	21
archieff	4	4	3	3	3
bezienswaardige gebouwen, dorpen, stadsdelen	39	39	36	42	44
minstens een van bovenstaande	54	52	53	55	56

Bezoekers van musea hebben in 2009 gemiddeld 4,3 musea bezocht, een aantal dat alleen in 2003 (4,6) is overtroffen. Ook de gemiddelde bezoekfrequentie van bezoekers van bezienswaardige gebouwen, dorpen en stadsdelen was alleen in 2003 (7,7) groter dan in 2009 (6,4). Bezoekers van galeriën en ateliers brachten in 2009 gemiddeld 3,7 bezoeken aan deze vorm van cultureel erfgoed. Archiefbezoekers brachten gemiddeld 2,3 archiefbezoeken.

Tabel 3.2 *Gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker van cultureel erfgoed*

	2001	2003	2005	2007	2009
museum	3,7	4,6	4,0	4,0	4,3
galerie, atelier	4,2	4,3	3,8	3,6	3,7
archieff	2,4	3,3	3,6	2,9	2,3
bezienswaardige gebouwen, dorpen, stadsdelen	6,2	7,7	6,0	6,1	6,4

Van alle vormen van cultureel erfgoed is het aandeel bezoeken in Rotterdam ten opzichte van 2001 afgenomen. In 2009 vond een kwart van de bezoeken aan bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen plaats in Rotterdam. Bezoeken aan andere vormen van cultureel erfgoed vonden in ruim de helft van de gevallen plaats in Rotterdam.

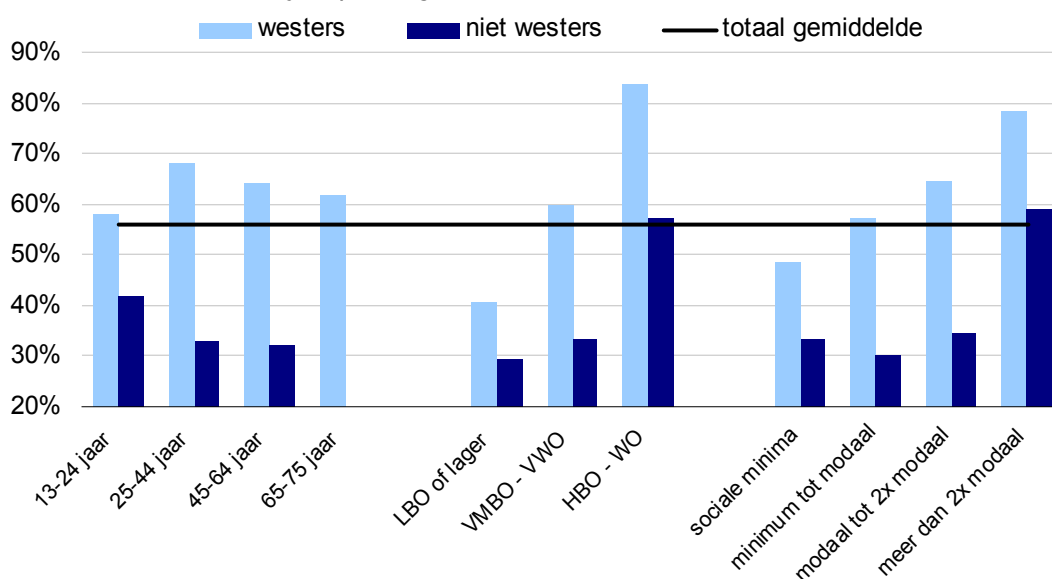
Tabel 3.3 *Percentage bezoeken aan cultureel erfgoed dat in Rotterdam heeft plaatsgevonden*

	2001	2003	2005	2007	2009
museum	70	69	67	61	55
galerie, atelier	72	64	65	57	57
archieff	65	57	61	57	59
bezienswaardige gebouwen, dorpen, stadsdelen	33	40	26	25	25

3.2 Naar achtergrondkenmerken

Onderstaande figuur laat het aandeel bezoekers van cultureel erfgoed zien in samenhang met etniciteit, leeftijd, opleiding en inkomen. De categorie 'niet-westers 65-75 jaar' is niet weergegeven vanwege kleine aantallen respondenten. De lijn 'totaal gemiddeld' laat zien welk deel van alle 13 tot en met 75 jarige Rotterdammers cultureel erfgoed heeft bezocht (56 procent).

Figuur 3.1 Percentage Rotterdammers dat cultureel erfgoed heeft bezocht, in samenhang met etniciteit, leeftijd, opleiding en inkomen, 2009



Onder Rotterdammers van westerse komaf is het aandeel bezoekers van cultureel erfgoed veel groter dan onder Rotterdammers van niet-westerse komaf (64 procent versus 35 procent). Er is geen sterke samenhang tussen leeftijd en of iemand wel of geen cultureel erfgoed bezoekt. Wel is het aandeel bezoekers van cultureel erfgoed duidelijk groter onder hoger opgeleiden dan onder lager opgeleiden. Onder Rotterdammers van westerse komaf neemt het aandeel bezoekers van cultureel erfgoed geleidelijk toe met het inkomen. Bij Rotterdammers van niet-westerse komaf is een sterke toename zichtbaar bij een huishoudeninkomen vanaf twee keer modaal.

Ook in 2007 was het aandeel bezoekers van cultureel erfgoed veel groter onder Rotterdammers van westerse komaf (64 procent) dan onder Rotterdammers van niet-westerse komaf (33 procent). Ook toen was het aandeel bezoekers van cultureel erfgoed groter onder de hogere dan onder de lagere opleidings- en inkomensgroepen.

In de volgende tabel is nog eens het bezoek aan cultureel erfgoed weergegeven, waarbij onderscheid is gemaakt naar *herkomstlanden*. Bij de definitie daarvan wordt gekeken naar het geboorteland van de beide ouders. Het eigen geboorteland is dus niet van belang. Een in Nederland geboren Rotterdammer met een moeder die is geboren in Turkije en een vader die is geboren in Nederland, wordt zo gerekend tot de groep met als herkomstland Turkije.

Uit deze tabel blijkt dat Rotterdammers met een niet-westers herkomstland – ongeacht welk land dat precies is – minder cultureel erfgoed bezoeken dan Rotterdammers met een westers herkomstland. Maar ook tussen de niet-westerse landen onderling is verschil te zien. Antilliaanse Rotterdammers scoren het hoogst, Marokkaanse Rotterdammers het laagst.

Tabel 3.4 Aandeel Rotterdammers dat cultureel erfgoed bezoekt, naar herkomstland

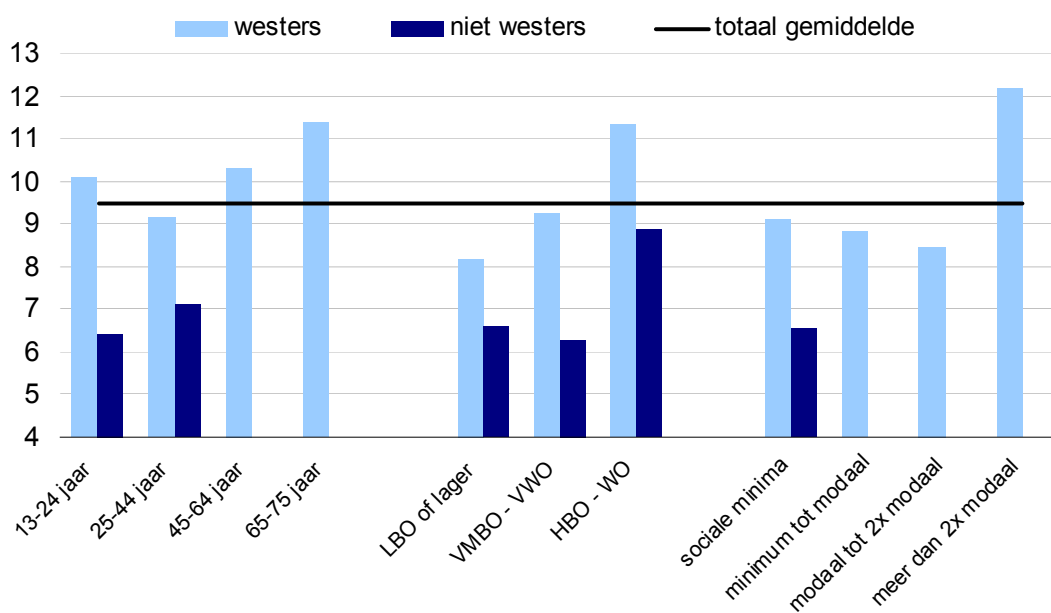
	museum	galerie, atelier	archief	bezienswaardige gebouwen, dorpen, stadsdelen	minstens een van deze vier
Nederland	46	25	4	52	64
Europese Unie (excl. Nederland)	48	24	4	49	66
Overige westerse landen	46	27	4	43	58
<i>Subtotaal westerse landen</i>	<i>46</i>	<i>25</i>	<i>4</i>	<i>52</i>	<i>64</i>
Nederl. Antillen/Aruba	27	15	3	32	42
Suriname	23	8	2	24	34
Turkije	25	10	4	25	37
Marokko	15	3	2	16	22
Kaapverdië	13	3	1	22	30
Overige niet-westerse landen	39	20	4	39	50
<i>Subtotaal niet-westerse landen</i>	<i>24</i>	<i>10</i>	<i>3</i>	<i>26</i>	<i>35</i>
Totaal alle Rotterdammers	40	21	3	44	56

De volgende figuur geeft van bezoekers aan cultureel erfgoed het gemiddeld aantal bezoeken weer in samenhang met etniciteit, leeftijd, opleiding en inkomen. Van verschillende categorieën zijn geen gegevens weergegeven vanwege kleine aantallen respondenten. De lijn 'totaal gemiddeld' toont de gemiddelde bezoekfrequentie van Rotterdamse bezoekers van 13 tot en met 75 jaar (9,5).

Cultureel erfgoedbezoekers van westerse komaf leggen gemiddeld meer bezoeken af (10,0) dan bezoekers van niet-westerse komaf (6,9). De gemiddelde bezoekfrequentie van hoog opgeleide bezoekers is groter dan die van lager opgeleide bezoekers. De bezoekfrequentie hangt niet sterk samen met leeftijd. Bij westerse bezoekers is een sterke toename in het gemiddeld aantal bezoeken zichtbaar bij een inkomen vanaf twee keer modaal.

Ook in 2007 was de bezoekfrequentie groter onder bezoekers van westerse komaf dan onder bezoekers van niet-westerse komaf en legden hoog opgeleide bezoekers meer bezoeken af dan lager opgeleide bezoekers.

Figuur 3.2 Gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker van cultureel erfgoed, in samenhang met etniciteit, leeftijd, opleiding en inkomen, 2009



4 Bezoek aan festivals en evenementen

4.1 Bekendheid van en bezoek aan festivals

Net als in voorgaande jaren kennen bijna alle Rotterdammers minstens een van de festivals die in de volgende tabel zijn genoemd en heeft circa tweederde een of meer festivals bezocht. Het meest bezochte festival is al jaren de Wereldhavendagen. Het bezoek hieraan door Rotterdammers is gedaald van 37 procent in 2007 naar 31 procent in 2009. Het bezoek aan het Zomercarnaval, op de tweede plaats, is gedaald tot 28 procent. De top drie wordt (ook al weer jaren) gecompleteerd door het Dunyafestival. In 2009 kwam een kwart van de Rotterdammers op dit festival af, vergelijkbaar met 2007. Een kleiner deel van de Rotterdammers bezocht de festivals met een wat hogdrempelig cultureel aanbod: het Gergiev Festival, het Poetry International Festival, de Operadagen Rotterdam en de Keuze van de Rotterdamse Schouwburg. 10 procent van de Rotterdammers bezocht het North Sea Jazz Festival en/of North Sea Round Town (en 76 procent kent één of beide North Sea festivals). Van de meeste festivals is het aandeel Rotterdammers dat er van gehoord heeft (licht) toegenomen.

Tabel 4.1 Percentage Rotterdammers dat Rotterdamse festivals heeft bezocht en percentage dat van deze festivals heeft gehoord

	heeft het bezocht					heeft ervan gehoord				
	2001	2003	2005	2007	2009	2001	2003	2005	2007	2009
Wereldhavenfestival / Wereldhavendagen	34	40	35	37	31	85	84	87	86	86
Zomercarnaval (vh Solero Zomercarnaval)	29	34	32	32	28	75	87	88	87	89
Dunyafestival	22	20	21	25	24	65	68	72	76	80
De Parade	11	20	19	19	18	43	63	64	65	65
Internationaal Filmfestival Rotterdam	12	13	11	13	14	78	76	79	78	81
FFWD Danceparade	21	15	16	17	13	76	57	64	67	67
Festival de Wereld van Witte de With	-	5	5	9	11	-	20	24	33	37
R'Uitmarkt	7	8	8	10	10	51	52	53	59	58
Dag van de Romantische Muziek	5	6	7	8	8	34	36	38	42	40
Pleinbioscoop	-	-	7	8	8	-	-	31	50	54
North Sea Jazz Festival	-	-	-	7	7	-	-	-	75	75
Nieuwsjaarsnacht bij Erasmusbrug	-	-	-	-	7	-	-	-	-	61
Zomer Zondagen	-	-	-	-	7	-	-	-	-	29
Museumnacht	-	-	5	6	6	-	-	50	57	61
Metropolis Popfestival	5	4	4	5	5	32	28	27	33	34
Gergiev festival	2	4	3	3	4	22	33	34	34	34
North Sea Round Town	-	-	-	-	4	-	-	-	-	25
Poetry International Festival	-	-	-	3	3	-	-	-	44	45
De keuze van de R'damse Schouwburg	-	3	2	3	3	-	23	19	20	18
Operadagen Rotterdam	-	-	-	2	2	-	-	-	21	22
Camping Rotterdam	-	-	-	-	2	-	-	-	-	43
Musica Republica	-	-	-	-	2	-	-	-	-	17
Minstens een van bovenstaande	69	68	65	69	66	96	95	96	95	97

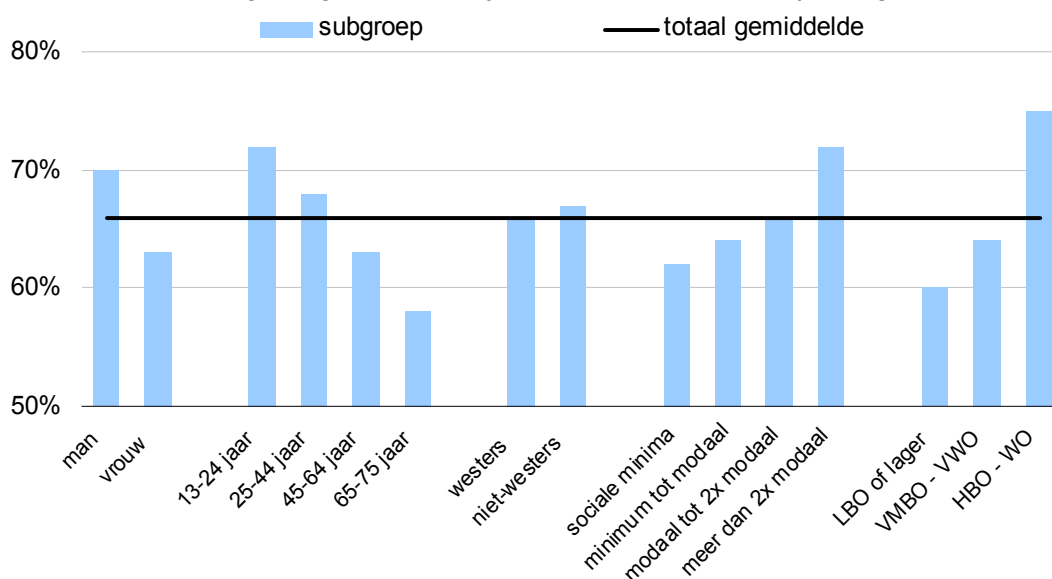
Overigens is het percentage van 66 procent festivalbezoekers in bovenstaande tabel veel groter dan het percentage van 36 procent bezoekers aan culturele festivals in tabel 2.1, waarschijnlijk omdat voor tabel 2.1 niet naar specifieke festivals is gevraagd. Wellicht bedachten de respondenten die bijvoorbeeld de Wereldhavendagen of het Zomercarnaval hebben bezocht dit pas toen ze de namen van de festivals in de vragenlijst zagen, of vonden ze deze evenementen geen culturele festivals.

Rotterdammers die in 2009 festivals hebben bezocht, brachten in dat jaar gemiddeld drie bezoeken aan festivals. Voor *alle* Rotterdammers ligt het gemiddelde op twee bezochte festivals per jaar.

4.2 Bezoek aan festivals naar achtergrondkenmerken

De volgende figuur laat het aandeel bezoekers van festivals zien in samenhang met geslacht, leeftijd, etniciteit, inkomen en opleiding. De lijn 'totaal gemiddeld' toont het aandeel festivalbezoekers onder alle Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar (66 procent). Het festivalbezoek is groter onder mannen dan onder vrouwen, neemt af met leeftijd en toe met inkomen en opleiding. Ook in 2007 was dit het geval.

Figuur 4.1 Percentage Rotterdammers dat Rotterdamse festivals heeft bezocht, in samenhang met geslacht, leeftijd, etniciteit, inkomen en opleiding, 2009



Bij de volgende tabel is wat uitleg op zijn plaats. In de linker helft is te zien dat sommige festivals populairder zijn onder Rotterdammers van westerse afkomst en dat andere populairder zijn onder Rotterdammers van niet-westerse afkomst. De Wereldhavendagen zijn bijvoorbeeld populairder onder de eerste groep (bezoekt door 34 procent van de Rotterdammers van westerse afkomst en 24 procent van de Rotterdammers van niet-westerse afkomst). Voor het Dunya Festival geldt het omgekeerde.

Rechts in deze tabel is per festival te zien welk deel van alle Rotterdamse bezoekers van westerse afkomst en welk deel van niet-westerse afkomst is. Hierin is bijvoorbeeld te zien dat van alle Rotterdamse bezoekers van de Wereldhavendagen 71 procent van westerse afkomst is. Het Dunya Festival springt eruit als een festival waarbij slechts 40 procent van de Rotterdamse (!) bezoekers van westerse afkomst is.

Tabel 4.2 *Bezoek aan festivals naar etniciteit, 2009*

	Percentage bezoekers binnen groep			Verdeling Rotterdamse (!) bezoekers naar etniciteit		
	Hoeveel % van de westerse R'dammers heeft het bezocht?	Hoeveel % van de niet-westerse R'dammers heeft het bezocht?	Hoeveel % van alle R'dammers heeft het bezocht?	Hoeveel % van de bezoekers is van westerse afkomst?	Hoeveel % van de bezoekers is van niet-westerse afkomst?	Totaal alle bezoekers uit Rotterdam
Wereldhavendagen	34	24	31	71	29	100
Zomercarnaval	22	41	28	49	51	100
Dunya Festival	16	42	24	40	60	100
De Parade	17	18	18	63	37	100
Internationaal Film Festival Rotterdam	14	13	14	67	33	100
FFWD Danceparade	13	13	13	64	36	100
Festival de Wereld van Witte de With	12	7	11	76	24	100
R'Uitmarkt	11	6	10	77	23	100
Pleinbioscoop	9	7	8	69	31	100
Dag van de Romantische Muziek	10	3	8	86	14	100
ZomerZondagen	7	8	7	62	38	100
North Sea Jazz Festival	8	7	7	67	33	100

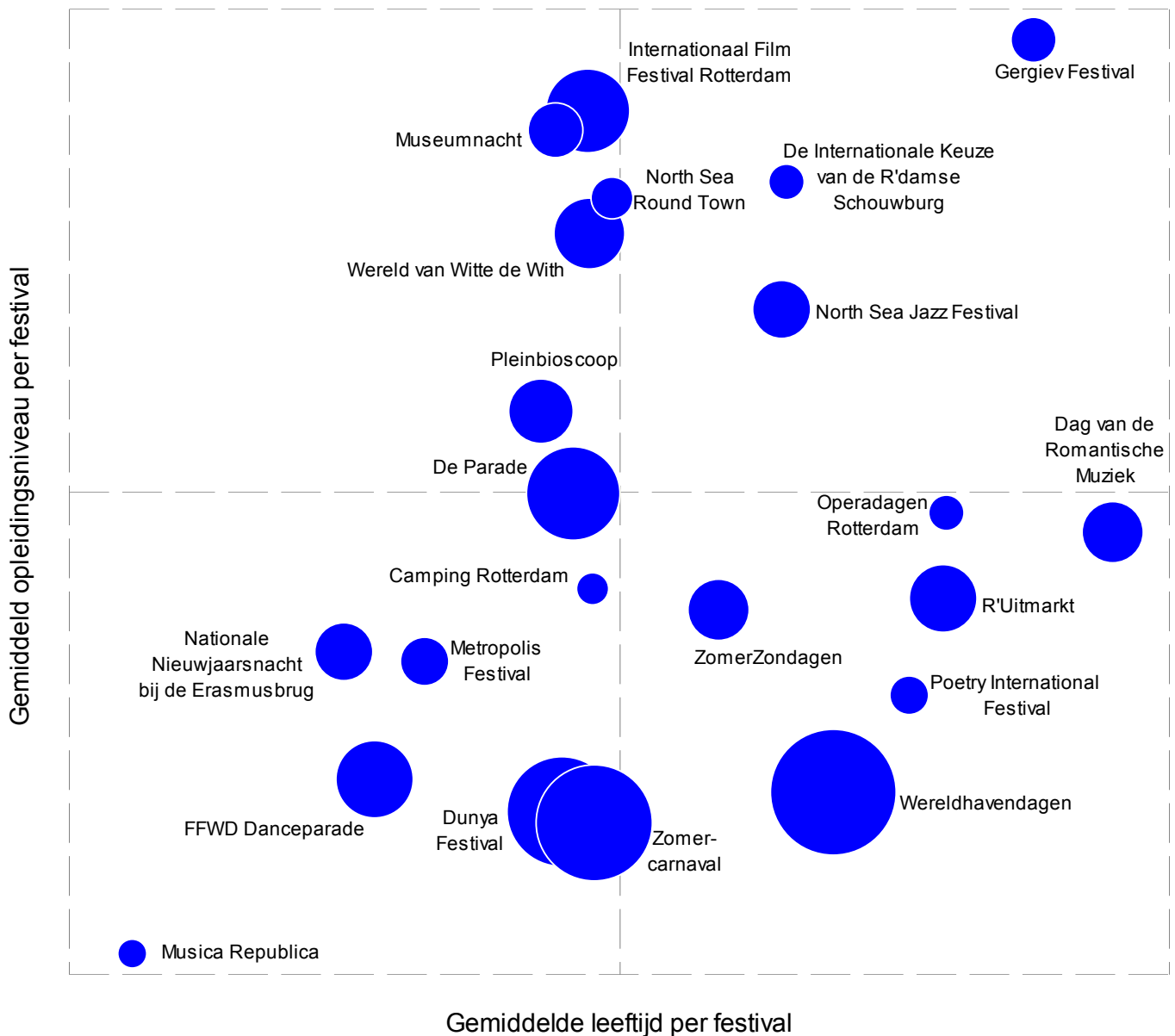
Ook de leeftijd en het opleidingsniveau van de Rotterdammers zijn bepalend voor het wel of niet bezoeken van festivals, zo was al te zien in figuur 4.1. Het ligt voor de hand dat dit per festival verschilt. De volgende figuur (4.2) illustreert dat. De maat van de bolletjes illustreert de omvang van het festivalpubliek, waarbij moet worden opgemerkt dat dit alleen de *Rotterdammers* betreft. (Dat geldt voor de weergave van zowel de samenstelling als de omvang van het publiek.) Uiteraard komen er ook veel bezoekers naar de diverse festivals die niet in Rotterdam wonen. Toch geeft de figuur een behoorlijke indicatie van het totale festivalbezoek. De exacte leeftijden en opleidingsniveaus zijn niet in de figuur weergegeven. Dat zou een soort schijn-nauwkeurigheid opleveren, vooral als het gaat om het opleidingsniveau, waarvan sowieso moeilijk een *gemiddelde* weer te geven is.

De figuur is dus vooral nuttig om de festivals *onderling* te vergelijken. Zo blijken de drie grootste festivals gemiddeld een wat lager opgeleid publiek trekken. Bij de Wereldhavendagen is de gemiddelde leeftijd echter wat hoger dan bij het Zomercarnaval en het Dunya Festival. Het publiek van het Gergiev Festival is gemiddeld genomen het oudst en het hoogst opgeleid. De

tegenhanger is wat dat betreft Musica Republica. Overigens moet wel worden bedacht dat de jongste Rotterdammers vaak nog bezig zijn met een opleiding, waardoor bij hen de “hoogste voltooide opleiding” soms slechts basisonderwijs is.

Voor de kleinere festivals zijn soms wat weinig respondenten die als bezoeker meetellen, waardoor de plek van dat festival in de figuur enigszins indicatief is. Hoe groter het bolletje, des te betrouwbaarder is de plek in de figuur.

Figuur 4.2 Gemiddelde leeftijd en gemiddeld opleidingsniveau van festivalbezoekers en de relatieve grootte van het festivalpubliek



4.3 Het bezoek aan sportevenementen

In tabel 4.3 is te zien welk deel van de Rotterdammers in 2009 Rotterdamse sportevenementen heeft bezocht. Om onderzoekstechnische redenen is geen goede vergelijking met eerdere meetjaren mogelijk. De Marathon van Rotterdam is met 18 procent bezoekers het best bezochte sportevenement in de stad. De Bavaria City Racing en de wedstrijden betaald voetbal zijn respectievelijk door 12 procent en 11 procent van de Rotterdammers bezocht.

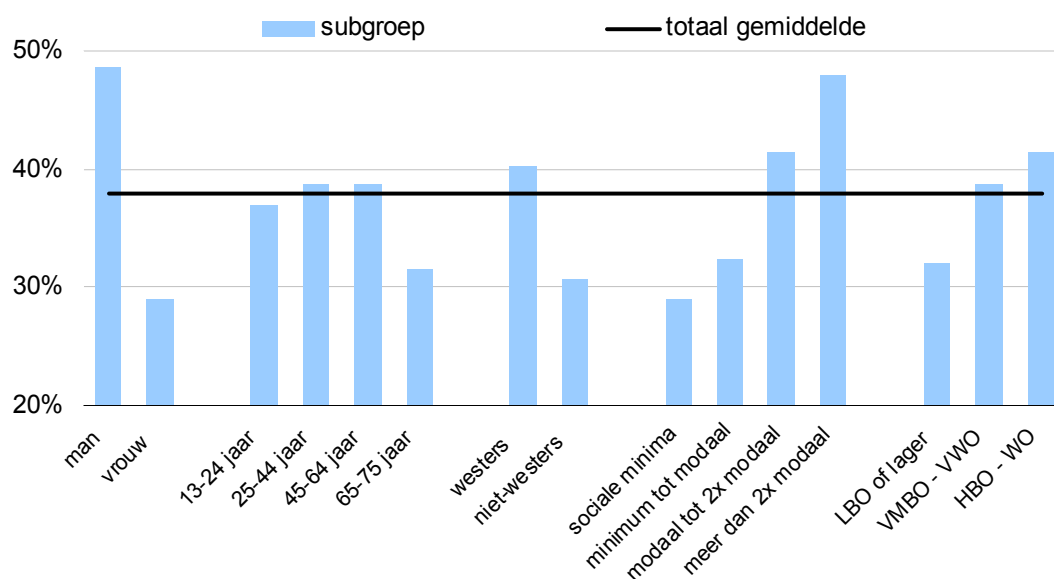
Tabel 4.3 *Percentage Rotterdammers dat in 2009 Rotterdamse sportevenementen heeft bezocht*¹

Marathon van Rotterdam	18
Bavaria City Racing	12
Wedstrijden betaald voetbal (Feijenoord etc)	11
ABN-AMRO tennistoernooi	5
Rotterdamse Wieler 6 daagse	3
CHIO	3
World Port Tournament (honkbal)	2
Finale Euro Hockey League	2
Proloog Eneco Tour	2
Andere sportwedstrijden of sporttoernooien	21
Minstens een van bovenstaande	38

In de volgende figuur is het aandeel bezoekers aan Rotterdamse sportevenementen uitgesplitst naar geslacht, leeftijd, etniciteit, inkomen en opleiding. De lijn 'totaal gemiddeld' toont het aandeel sportevenementenbezoekers onder alle Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar (38 procent). Er is een heel sterke samenhang tussen sportevenementenbezoek en geslacht: het aandeel bezoekers van sportevenementen is onder mannen veel groter dan onder vrouwen. Onder ouderen, personen van niet-westerse afkomst, mensen met een laag inkomen en lager opgeleiden is het aandeel bezoekers van sportevenementen kleiner dan onder andere groepen. De gegevens van 2007 leiden tot dezelfde conclusies.

¹ Evenementen uit de vragenlijst die door 1 procent of minder van de Rotterdammers zijn bezocht, zijn opgenomen onder de categorie 'Andere sportwedstrijden of toernooien'.

Figuur 4.3 Percentage Rotterdammers dat Rotterdamse sportevenementen heeft bezocht, in samenhang met geslacht, leeftijd, etniciteit, inkomen en opleiding, 2009



4.4 Het bezoek aan overige evenementen

Onder de “overige evenementen” (genoemd in de volgende tabel) is de categorie “braderieën, festivals, evenementen in de buurt” de meest bezochte. Het bezoek hieraan is in de afgelopen jaren echter wel duidelijk gedaald: 43 procent van de Rotterdammers bezocht in 2009 een dergelijk evenement in de eigen buurt, terwijl dat in 2003 nog 52 procent was. Bijna een kwart van de Rotterdammers bezocht in 2009 op Koninginnedag de festiviteiten in de Rotterdamse binnenstad. Dit aandeel is sterk gedaald ten opzichte van 2007 toen nog een derde van de Rotterdammers dit evenement bezocht. Hoewel er het laatste jaar meer evenementen worden genoemd, is het bezoek aan deze evenementen weer verder afgenomen. In de afgelopen tien jaar nam het aandeel Rotterdammers dat minstens een genoemd evenement heeft bezocht af van 70 procent tot 57 procent.

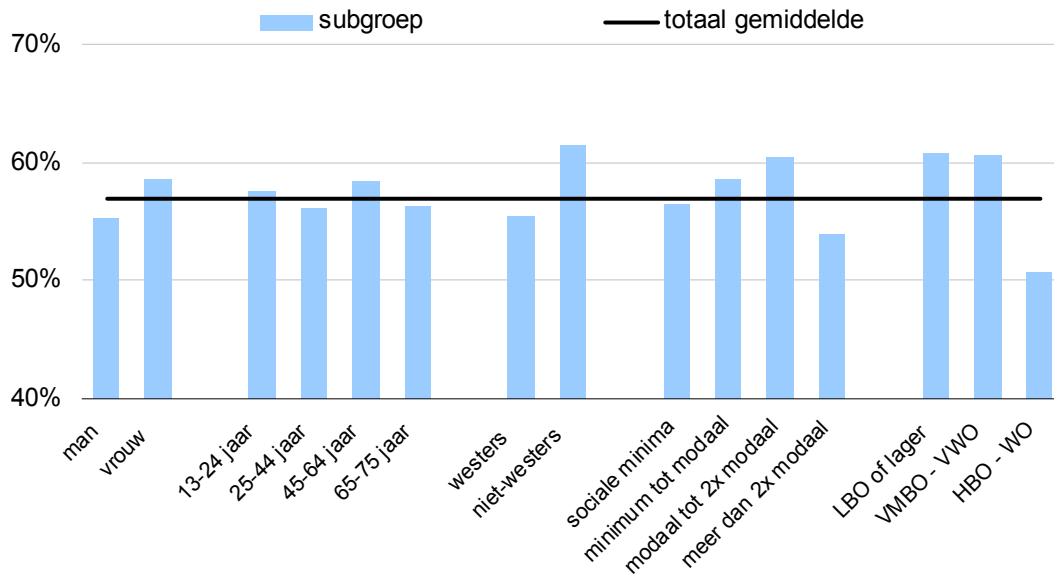
Tabel 4.4 Percentage Rotterdammers dat Rotterdamse ‘overige evenementen’ heeft bezocht ²

	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Braderieën, festivals, evenementen in de buurt	48	54	52	51	52	48	45	43
Koninginnedag in de binnenstad	34	36	33	36	36	32	33	23
Kermis	22	22	19	22	25	21	20	20
Zondagsmarkt Binnenrotteplein	-	-	-	-	-	21	20	12
Circus	10	4	3	8	8	7	6	5
Minstens een van bovenstaande	-	76	70	71	69	67	65	57

² In 2007 is tevens gevraagd of men Jeugdvakantieland had bezocht. 3 procent van de Rotterdammers bezocht dit evenement, dat zit in het totaal van 2007 verwerkt.

In de volgende figuur is het aandeel bezoekers van 'overige evenementen' uitgesplitst naar geslacht, leeftijd, etniciteit, inkomen en opleiding. De lijn 'totaal gemiddeld' toont het aandeel bezoekers van 'overige' evenementen onder alle Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar (57 procent). Het aandeel bezoekers is (net als in 2007) het grootst onder Rotterdammers van niet-westerse afkomst en het kleinst onder hoog opgeleiden.

Figuur 4.4 Percentage Rotterdammers dat 'overige' evenementen heeft bezocht, in samenhang met geslacht, leeftijd, etniciteit, inkomen en opleiding, 2009



5 Zelf beoefenen van culturele activiteiten

In de voorgaande hoofdstukken zijn vormen van zogeheten *receptieve cultuurdeelname* besproken: bezoek aan voorstellingen, cultureel erfgoed, festivals en evenementen. Dit zijn vormen van cultuurdeelname waarbij men cultuuruitingen van anderen bezoekt, bekijkt, beluistert, et cetera. Dit hoofdstuk gaat over het zelf beoefenen van culturele activiteiten. Allereerst wordt ingegaan op de beoefening van kunstzinnige activiteiten als tekenen en musiceren. Hiervoor zijn de vragen van de Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek aangepast door een aantal antwoordcategorieën te veranderen en toe te voegen. Daarna wordt ingegaan op lidmaatschap van culturele organisaties en vrijwilligerswerk in de culturele sector.

5.1 Beoefenen van kunstzinnige activiteiten

In 2009 heeft 48 procent van de Rotterdammers kunstzinnige activiteiten beoefend. De activiteiten met de meeste beoefenaars zijn tekenen/schilderen/grafisch werk en fotografie/film/video. Een muziekinstrument bespelen staat met 13 procent op de derde plaats. Het totale aandeel beoefenaars van kunstzinnige activiteiten was in 2009 groter dan in eerdere meetjaren, toen het percentage onder de 40 procent uitkwam. De stijging van het percentage is deels het gevolg van de toevoeging van extra kunstzinnige activiteiten aan de vragenlijst, maar deze vertekening is zeker niet verantwoordelijk voor de totale toename. Van diverse eerder bevroegde activiteiten is het aandeel beoefenaars toegenomen.

Tabel 5.1 *Percentage Rotterdammers dat kunstzinnige activiteiten heeft beoefend*

	2001	2003	2005	2007	2009
Tekenen, schilderen, grafisch werk	11	11	13	14	18
Graffiti	-	-	-	-	1
Websites ontwerpen	4	6	5	6	7
Dj'en	-	-	-	-	2
Beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden	3	4	5	5	7
Fotografie/film/video	6	5	8	8	18
Werken m.textiel, wandkleden/kleding maken, weven*	4	5	4	5	8
Verhalen/gedichten schrijven, poetry slam**	6	6	6	6	8
Zang totaal***	10	9	10	10	12
Rap	-	-	-	-	2
R&B zang	-	-	-	-	3
Pop	-	-	-	-	4
Klassiek	-	-	-	-	2
Overige zang	-	-	-	-	7
Muziekinstrument bespelen	9	9	9	10	13
Muziek maken op de computer	4	5	5	4	5
Toneel, mime, cabaret kleinkunst****	4	4	4	4	3
Dans totaal	-	-	-	-	12
Ballet (klassiek, modern, jazzballet)	-	-	-	-	1
Streetdance/breakdance/krumping	-	-	-	-	3
Ander soort dans	-	-	-	-	9
Minstens een van deze activiteiten	34	33	34	37	48

* T/m 2007 zonder kleding maken. ** T/m 2007 zonder poetry slam. *** T/m 2007 zang alleen als totaal gevraagd, daarna alleen naar afzonderlijke zangvormen gevraagd en achteraf totaal berekend.

**** T/m 2007 zonder cabaret kleinkunst en met (volks)dans en ballet.

Ruim 40 procent van de beoefenaars doet één soort activiteit, 23 procent beoefent twee verschillende kunstzinnige activiteiten en 35 procent doet aan drie of meer verschillende vormen van kunstbeoefening.

Sommige kunstzinnige activiteiten worden vaker beoefend dan andere. Rotterdammers die websites ontwerpen deden dit in 2009 gemiddeld zes keer (eens per twee maanden). Bespeelers van muziekinstrumenten bespeelden hun instrument in 2009 gemiddeld 37 keer (circa drie keer per maand). Van diverse activiteiten was de beoefenfrequentie in 2009 lager dan in voorgaande jaren (vaak aanzienlijk lager, zoals bij het bespelen van muziekinstrumenten). In samenhang met de vorige tabel betekent dit dat het aantal beoefenaars is toegenomen, maar dat de beoefenaars gemiddeld minder tijd aan hun activiteiten besteden.

Tabel 5.2 Gemiddeld aantal keer dat beoefenaars deze activiteiten doen

	2001	2003	2005	2007	2009
Tekenen, schilderen, grafisch werk	24	35	31	25	21
Graffiti	-	-	-	-	10
Websites ontwerpen	10	14	16	19	6
Dj'en	-	-	-	-	13
Beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden	11	12	9	16	11
Fotografie/film/video	15	29	18	25	16
Werken m.textiel, wandkleden/kleding maken, weven*	26	26	21	15	14
Verhalen/gedichten schrijven, poetry slam**	28	16	19	18	17
Zang totaal***	66	58	67	60	41
Rap	-	-	-	-	15
R&B zang	-	-	-	-	20
Pop	-	-	-	-	26
Klassiek	-	-	-	-	21
Overige zang	-	-	-	-	28
Muziekinstrument bespelen	58	71	61	63	37
Muziek maken op de computer	32	29	37	25	15
Toneel, mime, cabaret kleinkunst****	16	17	34	24	15
Dans totaal	-	-	-	-	29
Ballet (klassiek, modern, jazzballet)	-	-	-	-	30
Streetdance/breakdance/krumping	-	-	-	-	25
Ander soort dans	-	-	-	-	21

* T/m 2007 zonder kleding maken. ** T/m 2007 zonder poetry slam. *** T/m 2007 zang alleen als totaal gevraagd, daarna alleen naar afzonderlijke zangvormen gevraagd en achteraf totaal berekend.

**** T/m 2007 zonder cabaret kleinkunst en met (volks)dans en ballet.

De ene kunstzinnige activiteit wordt vaker dan de andere beoefend in georganiseerd verband. De activiteiten klassiek zingen, toneel/mime/cabaret kleinkunst en dans (anders dan streetdance) worden door meer dan de helft van de beoefenaars (vooral) georganiseerd beoefend. Activiteiten die relatief weinig in georganiseerd verband worden beoefend zijn tekenen/schilderen/grafisch werk, websites ontwerpen, fotografie/film/video en muziek maken op de computer. Deze activiteiten worden door minder dan een kwart van de beoefenaars (vooral) in georganiseerd verband beoefend. Fotografie/film/video werd in 2009 aanzienlijk minder georganiseerd beoefend dan in de periode ervoor. Muziek maken op de computer werd in 2009 weer ongeveer net zo weinig in georganiseerd verband beoefend als in 2005 en daarvoor, na een relatief zeer hoog percentage in 2007.

Tabel 5.3 Aandeel beoefenaars dat activiteiten (vooral) in georganiseerd verband doet

	2001	2003	2005	2007	2009
Tekenen, schilderen, grafisch werk	29	24	21	26	24
Graffiti	-	-	-	-	37
Websites ontwerpen	21	14	25	18	19
Dj'en	-	-	-	-	35
Beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden	45	25	35	41	32
Fotografie/film/video	29	28	26	23	13
Werken m.textiel, wandkleden/kleding maken, weven*	21	23	21	25	20
Verhalen/gedichten schrijven, poetry slam**	15	15	22	18	19
Zang totaal***	61	60	53	57	42
Rap	-	-	-	-	40
R&B zang	-	-	-	-	31
Pop	-	-	-	-	33
Klassiek	-	-	-	-	61
Overige zang	-	-	-	-	47
Muziekinstrument bespelen	31	28	32	35	27
Muziek maken op de computer	10	6	16	35	10
Toneel, mime, cabaret kleinkunst****	70	73	77	77	62
Dans totaal	-	-	-	-	54
Ballet (klassiek, modern, jazzballet)	-	-	-	-	62
Streetdance/breakdance/krumping	-	-	-	-	49
Ander soort dans	-	-	-	-	55

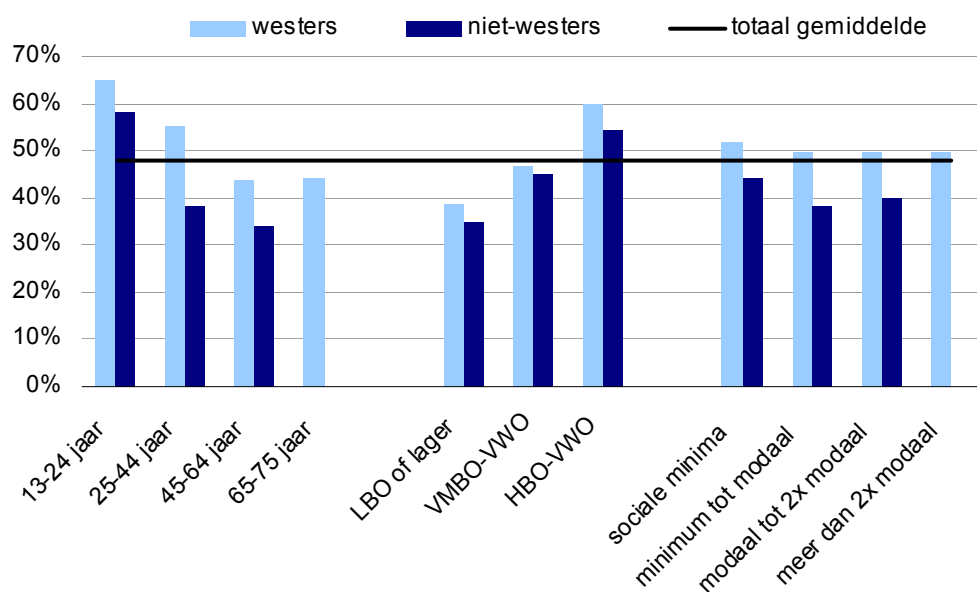
* T/m 2007 zonder kleding maken. ** T/m 2007 zonder poetry slam. *** T/m 2007 zang alleen als totaal gevraagd, daarna alleen naar afzonderlijke zangvormen gevraagd en achteraf totaal berekend.

**** T/m 2007 zonder cabaret kleinkunst en met (volks)dans en ballet.

Het aandeel beoefenaars van kunstzinnige activiteiten is onder Rotterdammers van westerse afkomst wat groter (50 procent) dan onder Rotterdammers van niet-westerse afkomst (44 procent; voor alle Rotterdammers samen is het aandeel beoefenaars 48 procent, zoals weergegeven met de lijn). De volgende figuur toont dat met toename van de leeftijd het aandeel kunstbeoefenaars afneemt, of in ieder geval tot de leeftijd van 45 jaar. Het aandeel kunstbeoefenaars neemt duidelijk toe met opleiding. Er is geen noemenswaardige samenhang met inkomen. Van Rotterdammers van niet-westerse afkomst worden geen gegevens gepresenteerd over de oudste leeftijdsgroep en hoogste inkomenscategorie, in verband met beperkte aantallen respondenten.

Ook uit de enquête van 2007 kwam naar voren dat het aandeel beoefenaars van kunstzinnige activiteiten afneemt met leeftijd en toeneemt met het opleidingsniveau.

Figuur 5.1 Percentage Rotterdammers dat kunstzinnige activiteiten beoefent, in samenhang met etniciteit, leeftijd, opleiding en inkomen, 2009



In de volgende tabel wordt gekeken naar beoefening van kunstzinnige activiteiten door Rotterdammers uit verschillende herkomstlanden. In de kolom 'Nederland' is bijvoorbeeld te zien welk deel van de Rotterdammers met een Nederlandse achtergrond graffiti maakt of websites ontwerpt. Het aandeel beoefenaars van kunstzinnige activiteiten is onder de groepen met een westerse achtergrond (Nederland, EU en overig westers) nagenoeg gelijk en iets bovengemiddeld. Tussen de groepen met een niet-westerse achtergrond zijn grote verschillen zichtbaar. Van de groep 'overige niet-westers' beoefent bijna 60 procent kunstzinnige activiteiten. Onder deze groep is tekenen/schilderen/grafisch werk opvallend populair. Bij Marokkanen is het aandeel kleiner dan een derde. Zij doen, net als Kaapverdianen, relatief weinig aan onder andere fotografie/film/video en het bespelen van muziekinstrumenten. Antillianen scoren op de totale deelname aan dit soort activiteiten bovengemiddeld, maar dat geldt niet voor tekenen/schilderen/grafisch werk. Ze doen wel veel aan onder andere rap en muziek maken op de computer. Surinamers doen onder andere veel aan R&B zang. Turken doen meer dan anderen aan het werken met textiel (wandkleden, kleding maken, et cetera). Verhalen, gedichten en poetry slam lijkt meer iets voor de niet-westerse dan voor de westerse Rotterdammer.

Ten opzichte van 2007 is bij alle herkomstgroepen sprake van een toename in het aandeel beoefenaars van kunstzinnige activiteiten. Het aandeel beoefenaars van kunstzinnige activiteiten is het sterkst gegroeid onder personen van overige niet-westerse en Kaapverdise afkomst.

Tabel 5.4 *Percentage Rotterdammers dat kunstzinnige activiteiten heeft beoefend, per etnische groep, 2009*

	Nederland	Ned.Antillen/Aruba	Suriname	Turkije	Marokko	Kaapverdië	EU ov. 27	overig westers	overig niet-westers	Totaal
Tekenen, schilderen, grafisch werk	19	13	11	15	11	13	21	17	28	18
Graffiti	1	1	1	2	1	2	2	0	4	1
Websites ontwerpen	7	5	6	6	4	7	13	5	11	7
Dj'en	2	1	3	3	2	2	2	3	5	2
Beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden	7	6	4	7	4	1	10	7	8	7
Fotografie/film/video	19	15	16	17	9	8	21	21	27	18
Werken m.textiel, wandkleden/kleding maken, weven	8	4	8	13	7	3	8	6	11	8
Verhalen/gedichten schrijven, poetry slam	7	7	10	10	9	8	7	9	13	8
Zingen										
Rap	0	9	6	6	6	5	2	3	4	2
R&B zang	1	5	8	2	6	6	2	1	6	3
Pop	4	4	3	5	6	2	3	2	8	4
Klassiek	2	1	1	2	1	2	3	3	3	2
Overige zang	7	10	8	8	10	4	8	4	9	7
Muziekinstrument bespelen	14	12	8	10	7	7	17	11	16	13
Muziek maken op de computer	4	10	8	5	5	5	6	2	9	5
Toneel, mime, cabaret kleinkunst	3	0	1	4	3	2	3	4	6	3
Dans										
Ballet (klassiek, modern, jazzballet)	2	1	1	1	0	2	3	1	2	1
Streetdance/breakdance/krumping	2	4	6	4	6	7	3	1	9	3
Ander soort dans	7	17	14	9	9	12	15	8	17	9
Minstens een van deze activiteiten	50	52	39	44	31	45	51	51	59	48

5.2 Lidmaatschap van en vrijwilligerswerk in culturele organisaties

Uit onderstaande tabel blijkt dat 3 procent van de Rotterdammers lid is van een zang-, muziek- of toneelvereniging en eveneens 3 procent lid is van een hobbyvereniging. Zang-, muziek of toneelverenigingen zijn relatief populair bij jongeren en ouderen, terwijl hobbyverenigingen alleen onder ouderen opvallend veel leden hebben. Beide soorten verenigingen hebben relatief meer leden onder de hogere dan onder de lagere inkomensgroepen.

Vier procent van de Rotterdammers verricht vrijwilligerswerk voor een culturele organisatie zoals een muziekvereniging, een toneelvereniging of een museum. Hoger opgeleiden zijn onder deze groep vrijwilligers sterk vertegenwoordigd.

Vergeleken met de uitkomsten van 2007 liggen deze lidmaatschapscijfers nu een of twee procentpunten lager. Van een trend kan echter niet gesproken worden. Het vrijwilligerswerk in een culturele organisatie ligt nu juist een procentje hoger dan de vorige keer maar over de jaren heen blijft dat toch ook stabiel.

Tabel 5.5 Percentage Rotterdammers dat lid is van culturele organisaties en percentage dat vrijwilligerswerk doet voor culturele organisaties, in samenhang met geslacht, leeftijd, etniciteit, opleiding en inkomen, 2009

	Lid van een zang-, muziek- of toneelvereniging	lid van een hobbyvereniging	vrijwilligers in culturele organisatie
Alle Rotterdammers	3	3	4
mannen	2	4	4
vrouwen	4	2	4
13 t/m 24 jaar	5	2	5
25 t/m 44 jaar	2	2	3
45 t/m 64 jaar	3	3	3
65 t/m 75 jaar	6	6	5
westers	4	3	3
niet-westers	3	2	5
LBO of lager	3	3	3
VMBO-VWO	3	3	3
HBO-WO	4	3	6
sociale minima	2	2	4
minimum tot modaal	2	2	4
modaal tot 2x modaal	4	4	3
meer dan 2x modaal	3	3	4

6 Lokaal cultuurbezoek en cultuurdeelname per deelgemeente

6.1 Bezoek aan Lokale Cultuurcentra

Deze paragraaf gaat over bezoek aan Locale Cultuurcentra (LCC's). In de VTO 2007 is hier ook naar gevraagd, maar anders dan toen zijn de LCC's dit keer bij naam genoemd in de vragenlijst. Hierdoor zijn de resultaten van 2007 en 2009 niet goed vergelijkbaar. Door het expliciet noemen van de verschillende LCC's is dit keer voorkomen dat respondenten LCC's verwarren met andere centra van cultuur op lokaal niveau. In 2007 gaven bijvoorbeeld sommige respondenten uit Overschie (een deelgemeente zonder eigen LCC) aan, dat zij in de eigen deelgemeente een LCC hadden bezocht. Daarmee doelden zij op het wijktheater van Overschie.

In 2009 bezocht 23 procent van de Rotterdammers minstens één van de in onderstaande tabel genoemde Lokale Cultuurcentra (LCC's). 't Klooster en De Larenkamp zijn beide door 5 procent van de Rotterdammers bezocht. De andere LCC's zijn elk door 1 tot 4 procent van de Rotterdammers bezocht.

Tabel 6.1 Percentage Rotterdammers dat Lokale Cultuurcentra heeft bezocht, 2009

Naam LCC	Ligging	Aandeel bezoekers
Gebouw 't Klooster	Feijenoord	5
Gebouw De Larenkamp	Charlois	5
Wijktheater 't Kapelletje	Noord	4
LCC Delfshaven	Delfshaven	4
Gebouw Zevenkamp	Prins Alexander	4
Gebouw De Tamboer	Kralingen-Crooswijk	3
Gebouw de Castagnet	Hillegersberg-Schiebroek	3
LCC Lombardijen	IJsselmonde	3
Gebouw De Zevensprong	Hoogvliet	3
Gebouw de Hoekstee	Hoek van Holland	2
De Kristal ³	Prins Alexander	1
Minstens één van bovenstaande LCC's bezocht		23

Het aandeel bezoekers van Lokale Cultuurcentra is iets groter onder Rotterdamse vrouwen (25 procent) dan onder Rotterdamse mannen (22 procent). LCC's worden relatief het meest bezocht door jongeren (13-24 jaar), ouderen (65-75 jaar), personen van niet-westerse afkomst, mensen met een inkomen lager dan HBO en mensen met een huishoudeninkomen tot modaal.

Opvallend is dat het beeld van "de LCC-bezoekers in het algemeen" ook opgaat voor de bezoekers van LCC's *binnen* de eigen deelgemeente en ook voor bezoekers van LCC's *buiten* de eigen deelgemeente. Het bezoek aan een LCC binnen de eigen deelgemeente ligt op 16 procent van de Rotterdammers, waarbij de bewoners van Pernis, Overschie en het Stadscentrum niet zijn meegeteld, omdat daar geen sprake is van een LCC binnen de eigen deelgemeente. Het bezoek aan LCC's buiten de eigen deelgemeente ligt op 12 procent. Bij bijna alle groepen

³ Dit is officieel geen LCC maar een wijkgebouw in Nesselande. Deze werd relatief veel door respondenten zelf ingevuld waarbij duidelijk was dat het om een *culturele* activiteit in een wijkgebouw moest gaan.

Rotterdammers die in de volgende tabel worden genoemd, is het verschil tussen deze beide om en nabij de vier procentpunten. Alleen voor de ouderen is het duidelijk dat zij een sterkere voorkeur hebben voor het LCC in de eigen deelgemeente.

Tabel 6.2 Percentage dat een LCC in en/of buiten de eigen deelgemeente heeft bezocht, in samenhang met geslacht, leeftijd, etniciteit, opleiding en inkomen, 2009

	Bezoekt een LCC in of buiten eigen deelgemeente	Bezoekt een LCC in de eigen deelgemeente	Bezoekt een LCC in een andere deelgemeente
Man	22	15	12
Vrouw	25	17	13
13-24 jaar	28	18	15
25-44 jaar	20	14	10
45-64 jaar	21	15	11
65-75 jaar	34	25	17
Westers	21	15	11
Niet-westers	30	20	16
LBO of lager	24	16	13
VMBO-VWO	25	17	12
HBO-WO	21	14	12
sociale minima	29	19	17
minimum tot modaal	27	18	14
modaal tot 2x modaal	21	15	11
meer dan 2x modaal	17	13	9
Alle Rotterdammers	23	16	12

Het aandeel personen dat in 2009 Lokale Cultuurcentra heeft bezocht verschilt sterk per deelgemeente, zo is in de volgende tabel te zien, in de linker kolom met percentages. Van de bewoners van Hoek van Holland heeft maar liefst 60 procent één of meer LCC's bezocht. In de drie deelgemeenten zonder eigen LCC (Pernis, Overschie en Stadscentrum) is het aandeel LCC-bezoekers het kleinst (respectievelijk 17, 12 en 9 procent).

De middelste kolom met percentages toont per deelgemeente het aandeel bewoners dat een LCC('s) in de eigen deelgemeente heeft bezocht. Van de bewoners van Prins Alexander heeft bijvoorbeeld 14 procent Gebouw Zevenkamp en/of De Kristal bezocht.

De rechter kolom met percentages toont per deelgemeente het aandeel bewoners dat één of meer LCC's in andere deelgemeenten heeft bezocht. Van de bewoners van Hoek van Holland heeft bijvoorbeeld 7 procent een LCC anders dan Gebouw de Hoekstee bezocht.

Tabel 6.3 *Percentage Rotterdammers dat Lokale Cultuurcentra heeft bezocht, naar deelgemeente waar men woont, 2009*

Deelgemeente	Aandeel bewoners dat een LCC heeft bezocht	Aandeel bewoners dat het LCC in de eigen deelgemeente heeft bezocht	Aandeel bewoners dat een LCC in een andere deelgemeente heeft bezocht
Hoek van Holland	60	57 Gebouw de Hoekstee	7
Charlois	31	22 Gebouw De Larenkamp	15
Hillegersb./Schiebroek	30	22 Gebouw de Castagnet	14
Hoogvliet	29	23 Gebouw De Zevensprong	9
Feijenoord	28	17 Gebouw 't Klooster	15
IJsselmonde	23	11 LCC Lombardijen	16
Kralingen-Crooswijk	23	15 Gebouw De Tamboer	12
Delfshaven	21	11 LCC Delfshaven	13
Noord	21	11 Wijktheater 't Kapelletje	13
Prins Alexander	18	14 Geb. Zevenkamp/De Kristal	8
Pernis	17	0 <i>Geen eigen LCC</i>	17
Overschie	12	0 <i>Geen eigen LCC</i>	12
Stadscentrum	9	0 <i>Geen eigen LCC</i>	9
Rotterdam	23	16 * -	12

*) Exclusief bewoners van deelgemeenten zonder eigen LCC (Pernis, Overschie en Stadscentrum)

6.2 Bezoek aan voorstellingen per deelgemeente

De volgende tabel toont per deelgemeente het percentage bezoekers van culturele voorstellingen en het gemiddelde aantal bezoeken dat bezoekers hebben afgelegd in 2009. Het aandeel bezoekers van voorstellingen inclusief film is het grootst in de deelgemeenten op de noordoever, exclusief Delfshaven, en het kleinst in de zuidelijke deelgemeenten en Delfshaven. In 2007 was het beeld grofweg hetzelfde. De recente lichte toename van het aandeel Rotterdammers dat voorstellingen bezoekt (van 78 procent in 2007 tot 80 procent in 2009) is het duidelijkst zichtbaar in Overschie (77 procent in 2007, 83 procent in 2009), Delfshaven (72 versus 77 procent) en Charlois (73 versus 78 procent). De bezoekfrequentie van bezoekers is het grootst in het Stadscentrum en de drie aangrenzende deelgemeenten Delfshaven, Noord en Kralingen-Crooswijk.

Tabel 6.4 Voorstellingenbezoek per deelgemeente, 2009

	percentage bezoekers			gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker		
	film	voorstellingen excl. Film	voorstellingen incl. film	film	voorstellingen excl. Film	voorstellingen incl. film
Stadscentrum	70	79	87	7,6	8,6	14,1
Delfshaven	59	68	77	8,1	11,2	15,4
Overschie	53	78	83	5,1	7,3	10,0
Noord	65	74	83	6,2	10,0	13,8
Hillegersberg-Schiebroek	57	79	84	5,5	8,0	11,3
Kralingen-Crooswijk	65	76	83	7,4	8,4	13,4
Feijenoord	55	66	76	6,5	7,0	10,7
IJsselmonde	57	67	79	7,0	6,3	10,4
Pernis	49	72	77	4,2	4,4	6,8
Prins Alexander	58	76	82	5,0	6,5	9,5
Charlois	57	68	78	7,1	6,9	11,1
Hoogvliet	46	68	76	6,3	4,8	8,2
Hoek van Holland	51	78	84	6,0	6,1	9,3
Totaal	58	72	80	6,6	7,8	11,7

6.3 Bezoek aan cultureel erfgoed per deelgemeente

Hieronder is te zien dat bezoekers van cultureel erfgoed sterk vertegenwoordigd zijn in het Stadscentrum en de deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek. In de vijf zuidelijke deelgemeenten is het aandeel bezoekers (net als in 2007) het kleinst. De bezoekfrequentie van bezoekers is het hoogst in Delfshaven, Hillegersberg-Schiebroek, Kralingen-Crooswijk en Prins Alexander en opvallend laag in Pernis.

Tabel 6.5 Cultureel erfgoedbezoek in procenten van de inwoners per deelgemeente, 2009

	percentage bezoekers	gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker
Stadscentrum	76	9
Delfshaven	52	12
Overschie	57	7
Noord	54	10
Hillegersberg-Schiebroek	71	11
Kralingen-Crooswijk	66	11
Feijenoord	46	9
IJsselmonde	46	7
Pernis	44	5
Prins Alexander	64	11
Charlois	47	7
Hoogvliet	49	7
Hoek van Holland	59	7
Totaal	56	10

6.4 Bezoek aan festivals per deelgemeente

Het aandeel bezoekers van festivals verschilt sterk per deelgemeente. In Hoek van Holland is het percentage met 37 procent opvallend klein. In het Stadscentrum is het percentage met 85 procent het grootst. Behalve in het Stadscentrum is het aandeel bezoekers bovengemiddeld in de deelgemeenten Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk en Feijenoord. Ook in 2007 was het aandeel festivalbezoekers het grootst in het Stadscentrum, Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk en Feijenoord. Bij sommige festivals zijn duidelijke verschillen zichtbaar in het aandeel bezoekers per deelgemeente. Bijvoorbeeld, de Wereldhavendagen zijn door 40 procent van de bewoners van Feijenoord bezocht en slechts door 19 procent van de bewoners van Noord. Het filmfestival is vooral populair in het Stadscentrum en wordt nauwelijks bezocht door bewoners van Pernis, Hoogvliet en Hoek van Holland.

Tabel 6.6 Festivalbezoek in procenten van de inwoners per deelgemeente, 2009

	Stadscentrum	Delfshaven	Overschie	Noord	Hillegersberg-Schiebroek	Kralingen-Crooswijk	Feijenoord	IJsselmonde	Pernis	Prins Alexander	Charlois	Hoogvliet	Hoek van Holland	Totaal
Camping Rotterdam	4	2	17	4	2	2	2	2	5	1	1	1	1	2
Dag van de Romantische Muziek	12	8	5	6	14	10	7	4	1	10	5	6	2	8
Keuze R'damse Schouwburg	6	4	0	4	3	3	3	2	0	1	2	1	1	3
De Parade	28	23	26	25	18	23	19	11	12	11	12	9	4	18
Dunyafestival	22	38	15	27	12	27	33	21	10	14	27	11	3	24
Wereld van Witte de With	37	16	6	14	10	16	8	4	4	6	5	4	1	11
FFWD Danceparade	17	15	11	14	5	16	13	13	12	9	13	13	6	13
Gergiev festival	6	3	5	7	10	5	4	1	1	4	2	1	0	4
Internationaal Filmfestival	28	22	11	17	14	20	15	6	1	9	9	4	3	14
Metropolis Popfestival	5	6	2	5	3	4	8	6	7	1	9	4	0	5
Museumnacht	14	10	5	6	5	10	7	2	0	3	3	3	3	6
Musica Republica	1	3	2	1	1	2	2	3	1	0	1	2	1	2
Nieuwsjaarsnacht Erasmusbrug	17	6	2	8	3	10	11	7	4	2	6	4	1	7
North Sea Jazz Festival	11	7	8	6	12	10	7	6	3	6	6	4	6	7
North Sea Round Town	8	5	2	6	1	5	5	3	1	1	5	1	1	4
Operadagen Rotterdam	4	3	2	5	5	4	2	1	1	1	1	4	0	2
Pleinbioscoop	17	17	2	8	6	11	7	3	1	5	7	3	0	8
Poetry International Festival	4	3	2	5	3	5	3	2	0	2	3	2	0	3
R'Uitmarkt	16	11	11	11	6	12	10	8	5	8	8	10	4	10
Wereldhavenfestival / -dagen	37	25	24	19	30	37	40	37	30	21	36	35	27	31
Zomer Zondagen	12	10	5	8	7	8	11	4	5	3	7	5	3	7
Zomercarnaval	42	36	23	26	13	32	33	30	25	17	31	22	11	28
Totaal	85	71	66	72	64	77	69	64	55	53	65	56	37	66

6.5 Zelf kunstzinnig bezig zijn per deelgemeente

Het aandeel bewoners dat zelf kunstzinnige activiteiten beoefent, verschilt niet heel sterk per deelgemeente. In Kralingen-Crooswijk, Prins Alexander en Delfshaven is het percentage beoefenaars het grootst (respectievelijk 53, 51 en 50 procent). In Feijenoord, Pernis en Hoek van Holland is het percentage het kleinst (45 procent). Vergeleken met 2007 is in alle deelgemeenten het aandeel beoefenaars toegenomen. De twee meest beoefende vormen van kunst (tekenen, schilderen, grafisch werk en fotografie/film/video) worden in alle deelgemeenten door minstens 10 procent van de bewoners beoefend. Muziekinstrumenten bespelen (de op twee na meest populaire activiteit) doet alleen in IJsselmonde en Pernis minder dan 10 procent van de bewoners.

Tabel 6.7 Zelf kunstzinnig bezig zijn in procenten van de inwoners per deelgemeente, 2009

	Stadscentrum	Delfshaven	Overschie	Noord	Hillegersberg-Schiebroek	Kralingen-Crooswijk	Feijenoord	IJsselmonde	Pernis	Prins Alexander	Charlois	Hoogvliet	Hoek van Holland	Totaal
Tekenen, schilderen, grafisch werk	18	20	16	14	21	19	18	17	14	19	17	14	14	18
Graffiti	1	1	2	1	1	1	1	1	0	2	1	0	1	1
Websites ontwerpen	8	8	6	6	3	7	7	6	6	9	7	6	3	7
Dj'en	2	2	2	4	1	3	2	3	4	2	4	1	1	2
Beeldh., boetseren, pottenb., sieraden	6	5	6	9	8	7	5	6	1	8	5	5	7	7
Fotografie/film/video	19	19	13	19	16	20	17	15	17	23	14	18	17	18
Textiel, wandkleden/kleding, weven	6	8	7	9	8	8	10	8	6	8	8	4	9	8
Schrijven, poetry slam	9	10	6	11	7	9	8	7	4	8	9	4	5	8
Rap	1	3	2	3	2	1	3	2	1	2	3	1	0	2
R&B zang	3	4	1	1	2	2	3	2	1	5	2	1	1	3
Pop zang	4	6	2	4	3	4	3	5	1	7	5	1	2	4
Klassiek zang	2	2	2	1	2	2	2	2	1	2	2	3	1	2
Overige zang	6	8	5	5	6	7	6	8	7	11	9	6	5	7
Muziekinstrument bespelen	12	13	11	13	14	14	10	9	7	17	12	10	11	13
Muziek maken op de computer	3	4	5	5	1	5	6	6	1	7	6	6	4	5
Toneel, mime, cabaret kleinkunst	1	5	2	3	2	3	2	2	3	5	2	1	1	3
Ballet (klassiek, modern, jazzballet)	1	3	1	1	2	2	1	1	1	2	1	1	1	1
Streetdance/breakdance/krumping	2	4	2	2	3	4	3	5	4	5	2	1	1	3
Ander soort dans	12	10	6	8	6	11	8	11	1	11	10	6	7	9
Totaal	48	50	48	48	49	53	45	48	45	51	46	46	45	48

6.6 Rangorde van deelgemeenten naar cultuurdeelname

De volgende tabel geeft per deelgemeente een overzicht van de cultuurdeelname op verschillende terreinen. Onderin de tabel zijn de resultaten van Rotterdam als geheel te zien. De kleuren geven aan waar de cultuurdeelname relatief sterk afwijkt van het Rotterdamse gemiddelde. Is de cultuurdeelname in een deelgemeente minstens 5 procentpunten kleiner dan in Rotterdam als geheel, dan is dit aangegeven met een lichtblauwe kleur. Is de cultuurdeelname minstens 5 procentpunten groter, dan is het cijfer met een donkerblauwe kleur gemarkeerd.

Tabel 6.8 *Percentage Rotterdammers dat aan verschillende vormen van cultuur deelneemt, per deelgemeente, 2009*

	voorstellingen excl. film	film	cultureel erfgoed	festivals	Beoefenen kunstzinnige activiteiten	LCC's
Stadscentrum	79	70	76	85	48	9
Delfshaven	68	59	52	71	50	21
Overschie	78	53	57	66	48	12
Noord	74	65	54	72	48	21
Hillegersberg-Schiebroek	79	57	71	64	49	30
Kralingen-Crooswijk	76	65	66	77	53	23
Feijenoord	66	55	46	69	45	28
IJsselmonde	67	57	46	64	48	23
Pernis	72	49	44	55	45	17
Prins Alexander	76	58	64	53	51	18
Charlois	68	57	47	65	46	31
Hoogvliet	68	46	49	56	46	29
Hoek van Holland	78	51	59	37	45	60
Rotterdam	72	58	56	66	48	23

Zoals we al in eerdere paragrafen zagen, zijn er tussen de deelgemeenten aanzienlijke verschillen op het gebied van cultuurdeelname, al gaat dit minder op voor de actieve deelname: in alle deelgemeenten ligt het aandeel bewoners dat kunstzinnige activiteiten beoefent tussen de 45 en 53 procent. Verschillen tussen deelgemeenten zijn het grootst op het gebied van festival- en LCC-bezoek. Het aandeel festivalbezoekers is in het Stadscentrum veel groter dan in Hoek van Holland. Bij LCC-bezoek is precies het omgekeerde het geval.

In Delfshaven is de cultuurdeelname op alle terreinen ongeveer gemiddeld voor Rotterdam. In de deelgemeenten Hillegersberg-Schiebroek en Kralingen-Crooswijk is de cultuurdeelname op verschillende gebieden bovengemiddeld. Daar bezoeken bijvoorbeeld relatief veel inwoners cultureel erfgoed. In Feijenoord, IJsselmonde en Pernis is de cultuurdeelname op verschillende gebieden (waaronder bezoek aan cultureel erfgoed) benedengemiddeld. In de overige deelgemeenten is de cultuurdeelname op sommige punten boven- en op andere punten benedengemiddeld.

In de volgende tabel zijn de deelgemeenten per vorm van cultuurdeelname gerangschikt van de deelgemeente met het grootste percentage deelnemers/beoefenaars (nr. 1) tot de deel-
Cultuurparticipatie van Rotterdammers, 2009

gemeente met het laagste percentage (nr. 13).

Tabel 6.9 Rangorde deelgemeenten naar verschillende vormen van cultuurdeelname, 2009

	voorstellingen excl. film	film	cultureel erfgoed	festivals	beoefenen kunstzinnige activiteiten	LCC's
1	Stadscentrum	Stadscentrum	Stadscentrum	Stadscentrum	Kral.-Crooswijk	Hoek v. Holland
2	Hill.-Schiebr.	Kral.-Crooswijk	Hill.-Schiebr.	Kral.-Crooswijk	Prins Alexander	Charlois
3	Hoek v. Holland	Noord	Kral.-Crooswijk	Noord	Delfshaven	Hill.-Schiebr.
4	Overschie	Delfshaven	Prins Alexander	Delfshaven	Hill.-Schiebr.	Hoogvliet
5	Kral.-Crooswijk	Prins Alexander	Hoek v. Holland	Feijenoord	Stadscentrum	Feijenoord
6	Prins Alexander	Hill.-Schiebr.	Overschie	Overschie	Noord	IJsselmonde
7	Noord	IJsselmonde	Noord	Charlois	IJsselmonde	Kral.-Crooswijk
8	Pernis	Charlois	Delfshaven	IJsselmonde	Overschie	Delfshaven
9	Delfshaven	Feijenoord	Hoogvliet	Hill.-Schiebr.	Charlois	Noord
10	Hoogvliet	Overschie	Charlois	Hoogvliet	Hoogvliet	Prins Alexander
11	Charlois	Hoek v. Holland	IJsselmonde	Pernis	Pernis	Pernis
12	IJsselmonde	Pernis	Feijenoord	Prins Alexander	Hoek v. Holland	Overschie
13	Feijenoord	Hoogvliet	Pernis	Hoek v. Holland	Feijenoord	Stadscentrum

Het Stadscentrum, Hillegersberg-Schiebroek en Kralingen-Crooswijk zitten het vaakst in de top-vijf. De laatste twee deelgemeenten zitten elk ook maar één keer in de bottom vijf. Hoogvliet, IJsselmonde en Pernis zitten het minst vaak in de top-vijf (Pernis geen enkele keer). Hoogvliet en Pernis zitten daarnaast in meer dan de helft van de gevallen in de bottom vijf.

Tabel 6.10 Over all rangorde van deelgemeenten naar cultuurdeelname, 2009

	Aantal keer in top vijf	Aantal keer in bottom vijf
Kralingen-Crooswijk	5	0
Stadscentrum	5	1
Hillegersberg-Schiebroek	4	1
Delfshaven	3	1
Prins Alexander	3	2
Hoek van Holland	3	3
Feijenoord	2	4
Noord	2	1
Overschie	1	2
Charlois	1	3
Hoogvliet	1	5
IJsselmonde	0	2
Pernis	0	5

Vergeleken met de vorige editie van dit onderzoek is er niet zo heel veel veranderd in deze rangorde. De volgende tabel laat de rangorde van 2007 en die van 2009 zien. In de laatste

kolom is te zien of de betreffende deelgemeente hoger of lager in de rangorde staat dan de vorige keer. De nummers één en twee (Kralingen-Crooswijk en Stadscentrum) zijn van plaats gewisseld en nummer drie (Hillegersberg-Schiebroek) is gebleven. Onderin de tabel is met name Pernis een daler, maar vanwege de kleine aantallen respondenten in Pernis moeten daar niet te veel conclusies aan verbonden worden. Noord kent de grootste verschuiving, vier plaatsen naar beneden. Dat moet overigens niet als schrikbarend worden beoordeeld: op sommige vormen van cultuurdeelname scoort Noord bovengemiddeld. Pas wanneer een volgende meting weer een daling zou laten zien, kan van een neerwaartse trend gesproken worden. De vergelijking tussen beide jaren is overigens niet geheel zuiver, omdat in de eerste meting twee zaken werden meegeteld die de laatste keer niet zijn onderzocht (het gebruik van uitleeninstellingen en het bezoek aan feesten met live optredens).⁴

Tabel 6.11 Over all rangorde van deelgemeenten naar cultuurdeelname in 2007 en in 2009

Rangorde 2007		Rangorde 2009	Aantal plaatsen omhoog of omlaag
Stadscentrum	1	Kralingen-Crooswijk	1 ↑
Kralingen-Crooswijk	2	Stadscentrum	1 ↓
Hillegersberg-Schiebroek	3	Hillegersberg-Schiebroek	-
Noord	4	Delfshaven	2 ↑
Prins Alexander	5	Prins Alexander	-
Delfshaven	6	Hoek van Holland	2 ↑
Overschie	7	Feijenoord	2 ↑
Hoek van Holland	8	Noord	4 ↓
Feijenoord	9	Overschie	2 ↓
Pernis	10	Charlois	1 ↑
Charlois	11	Hoogvliet	2 ↑
IJsselmonde	12	IJsselmonde	-
Hoogvliet	13	Pernis	3 ↓

⁴ Daarnaast was de vraag naar het bezoek aan lokale cultuurcentra in 2007 zo gesteld dat ook inwoners van een deelgemeente zonder LCC konden antwoorden dat zij een LCC in hun eigen deelgemeente hadden bezocht. In 2009 is deze vraag veranderd, waardoor bijvoorbeeld Overschie slechter uit de bus komt dan in 2007.

7 Verklaringen voor cultuurdeelname en onderlinge samenhang

7.1 Andere achtergrondkenmerken: gezinssamenstelling en beroep

In de voorgaande hoofdstukken zijn bij de meeste onderwerpen ook uitkomsten weergegeven voor groepen Rotterdammers, onderscheiden naar hun geslacht, leeftijd, etnische achtergrond, opleidings- en inkomensniveau en deelgemeente. In deze paragraaf worden enkele uitkomsten nogmaals gepresenteerd, met twee andere indelingen: naar gezinssamenstelling en naar het al of niet hebben van een creatief beroep. In de volgende twee tabellen is voor deze groepen een aantal vormen van cultuurdeelname weergegeven.

De eerste tabel betreft de gezinssituatie⁵. Enkele conclusies: Rotterdammers die behoren tot een gezin met kinderen gaan wat minder naar voorstellingen (exclusief film) maar juist wel wat vaker naar de film. (Een deel van de respondenten is zelf "kind", maar wel minstens 13 jaar oud). Ook doen zij iets vaker aan kunstzinnige activiteiten en bezoeken zij iets meer dan de anderen lokale cultuurcentra. Festivalbezoek ligt voor eenoudergezinnen wat boven maar voor tweoudergezinnen wat onder het Rotterdamse gemiddelde. Tussen enerzijds alleenstaanden en anderzijds stellen zonder kinderen zijn nauwelijks verschillen in cultuurdeelname, maar alleenstaanden bezoeken iets minder cultureel erfgoed en iets meer de lokale cultuurcentra.

Tabel 7.1 Enkele vormen van cultuurdeelname naar huishoudensituatie, in procenten

	Bezoek aan voorstellingen excl. film	Bezoek aan film	Bezoek aan cultureel erfgoed	Bezoek aan festivals	Zelf kunstzinnig actief zijn	Bezoek aan Lokale Cultuurcentra
Eenpersoonshuishouden	73	54	58	67	48	23
Twee volwassenen, geen kinderen thuis	75	53	63	68	47	19
Paar met thuiswonende kinderen	70	65	53	63	48	25
Eén ouder met thuiswonende kinderen	65	61	41	69	51	28
Totaal alle Rotterdammers	72	58	56	66	48	23

In de volgende tabel worden twee beroepsgroepen belicht: degenen die kennisintensieve werkzaamheden verrichten en degenen die creatieve of communicatieve werkzaamheden verrichten⁶. Deze beide beroepsgroepen worden in de eerste helft van de tabel afzonderlijk weergegeven, en vervolgens nog eens als één grote beroepsgroep gezamenlijk weergegeven. De groep "overige Rotterdammers" betreft uiteraard niet alleen de overige beroepsgroepen maar ook alle niet-werkende Rotterdammers (tussen de 13 en 75 jaar oud).

⁵ Geteld zijn niet de *huishoudens* maar de *personen*. Zij zijn uitgesplitst naar het soort huishouden waartoe zij behoren.

⁶ Onder kennisintensieve werkzaamheden wordt verstaan: "wetenschap, onderzoek, specialisten, ontwerp, ingenieur, architect, experts op het gebied van gezondheidszorg, financiën, techniek, recht, commercie, advies, management, enzovoorts". Met creatieve of communicatieve werkzaamheden worden bedoeld: "communicatie, media, TV/radio-productie, kunst, vormgeven, reclame, ICT, enzovoorts".

De beide genoemde beroepsgroepen scoren op vrijwel alle genoemde vormen van cultuurdeelname hoger dan de overige Rotterdammers. Het enige waarvoor dat niet geldt, is het bezoek aan lokale cultuurcentra. De creatieve/communicatieve beroepsgroep scoort op *alle* genoemde vormen van cultuurdeelname hoger dan de kennisintensieve beroepsgroep.

Tabel 7.2 Enkele vormen van cultuurdeelname naar beroepsgroep, in procenten

	Bezoek aan voorstellingen excl. film	Bezoek aan film	Bezoek aan cultureel erfgoed	Bezoek aan festivals	Zelf kunstzinnig actief zijn	Bezoek aan Lokale Cultuurcentra
Kennisintensieve werkzaamheden	88	74	77	75	52	16
Creatieve/communicatieve werkz.heden	91	84	80	85	69	19
Beide bovenstaande samengeteld	89	76	78	77	56	16
Overige Rotterdammers	68	54	51	63	47	24
Totaal alle Rotterdammers	72	58	56	66	48	23

7.2 Cultuurdeelname en de sociale index: samenhang?

De sociale index is ontwikkeld om te bepalen hoe een buurt er in sociaal opzicht voor staat⁷. Dit instrument geeft op wijk- of buurniveau inzicht in vier hoofdaspecten, die worden aangeduid met de termen capaciteiten, leefomgeving, meedoen en sociale binding. De index is gebaseerd op verschillende bronnen, waaronder ook een bewonersenquête. De informatie is dus deels harde, objectieve informatie en deels subjectief. Een van de subjectieve onderdelen van de sociale index is het onderwerp *cultuurdeelname*. Hierover wordt niet afzonderlijk gerapporteerd, maar dit maakt deel uit van het aspect *sociale en culturele activiteiten* binnen het hoofdaspect *meedoen*.⁸

De index en de afzonderlijke hoofdaspecten kunnen niet op persoonsniveau worden berekend, maar hebben altijd betrekking op een buurt of deelgemeente. In het kader van deze rapportage is een *eerste verkenning* gedaan naar de mogelijkheid om de sociale index te koppelen aan andere onderzoeksuitkomsten. De exacte relatie tussen de sociale index en de uitkomsten van het onderhavige cultuurdeelname-onderzoek zou in vervolgonderzoek kunnen worden vastgesteld. Voor elke respondent in dit onderzoek is bepaald wat de *buurtscore* is van de buurt waar de respondent woont, op de sociale index en op de vier hoofdaspecten daarbinnen. Die scores zijn gelabeld met de termen: zeer zwak, probleem, kwetsbaar, voldoende sterk en sterk. In de volgende tabel is te zien hoe de scores op de sociale index samenhangen met de mate waarin bewoners van de betreffende buurten deelnemen aan cultuur. De uitkomsten moeten dus gelezen worden als: "Rotterdammers die wonen in een buurt met *deze* score op de sociale index, doen gemiddeld genomen *zoveel* aan cultuurdeelname".

⁷ Voor meer informatie over de sociale index kan men terecht op de digitale *gebruikerstool*, die voorzien is van een uitgebreide toelichting en onderzoeksverantwoording. Zie: www.cos.nl/sigt

⁸ De handleiding bij de sociale index vermeldt: In de Enquête Sociale Index is gevraagd hoe vaak mensen culturele (bezoek theatervoorstelling, concert, cultureel festival en/of museum) of creatieve activiteiten (maken van muziek, schilderen of andere creatieve hobby's) ondernemen. Het percentage mensen dat minstens een keer in de maand een culturele of creatieve activiteit onderneemt is berekend. Een hoger percentage leidt tot een hogere score voor deze indicator en voor het thema 'sociale en culturele activiteiten'.

Twee zaken vallen op bij deze tabel. De eerste is: hoe hoger de score op de sociale index, des te meer doet men aan cultuur. De tweede is dat juist het omgekeerde geldt voor het bezoeken van lokale cultuurcentra. Dus: Rotterdammers die wonen in een buurt die slecht scoort op de sociale index, doen over het algemeen minder aan cultuur. Maar zij bezoeken juist wel de lokale cultuurcentra meer dan de andere Rotterdammers. Bij het bezoek aan voorstellingen (exclusief film) en aan cultureel erfgoed is een duidelijke samenhang te zien met de scores op de sociale index. Bij filmbezoek geldt dat niet voor alle aspecten van de sociale index. Bij het bezoek aan festivals is nauwelijks sprake van een duidelijke samenhang met de sociale index. Het aspect *meedoen* laat zelfs een *lichte* "omgekeerde samenhang" zien: hoe slechter de buurtscore op dit punt, des te meer bezoekt men festivals. Het omgekeerde geldt voor het zelf kunstzinnig bezig zijn: hoe hoger de score op *meedoen*, des te groter de kans dat men ook zelf kunstzinnig bezig is. Voor een deel is dat een redenering die zichzelf in de staart bijt, want het aspect *meedoen* is gebaseerd op twee enquêtevragen, waaronder de vraag naar het beoefenen van creatieve hobby's. Het bezoek aan lokale cultuurcentra, ten slotte, werd al genoemd als opvallende uitkomst. De sociale index als geheel, maar ook de vier deelaspecten, hebben alle de samenhang: hoe *lager* deze scores, des te meer bezoekt men de lokale cultuurcentra.

Tabel 7.3 Enkele vormen van cultuurdeelname naar score op de sociale index en op diverse onderdelen van de sociale index, in procenten

	Bezoek aan voorstellingen excl. film	Bezoek aan film	Bezoek aan cultureel erfgoed	Bezoek aan festivals	Zelf kunstzinnig actief	Bezoek aan Lokale Cultuurcentra
<i>Sociale Index totaalscore</i>						
probleem	62	54	40	66	43	30
kwetsbaar	67	58	48	69	47	23
voldoende sterk	74	61	61	69	52	22
sterk	78	56	65	60	47	19
<i>Capaciteiten</i>						
zeer zwak	58	50	46	69	41	33
probleem	65	56	45	68	44	24
kwetsbaar	72	57	54	68	52	24
voldoende sterk	76	66	62	67	55	24
sterk	79	59	67	64	49	17
<i>Leefomgeving</i>						
kwetsbaar	66	57	47	69	47	23
voldoende sterk	73	60	59	68	51	23
sterk	78	57	65	60	48	19
<i>Meedoen</i>						
probleem	60	51	44	71	38	26
kwetsbaar	64	55	45	65	44	25
voldoende sterk	75	59	60	68	50	21
sterk	80	64	74	62	54	19
<i>Sociale binding</i>						
probleem	66	58	47	66	46	28
kwetsbaar	71	61	55	73	49	21
voldoende sterk	71	58	54	67	50	23
sterk	75	55	63	56	48	21
Totaal alle Rotterdammers	72	58	56	66	48	23

7.3 Samenhang tussen acht vormen van cultuurdeelname

Hangen verschillende vormen van cultuurdeelname met elkaar samen? Bijvoorbeeld: zijn bezoekers van voorstellingen meestal ook mensen die cultureel erfgoed bezoeken? Om dit te bepalen is alleen gekeken naar de respondenten die voor alle onderstaande vormen van cultuurdeelname hebben aangegeven of ze er wel of niet aan deelnemen.

- bezoek van voorstellingen anders dan film (zie hoofdstuk 2)
- bezoek van filmvoorstellingen (zie hoofdstuk 2)
- bezoek van cultureel erfgoed (zie hoofdstuk 3)
- bezoek van festivals (zie hoofdstuk 4)
- bezoek van sportevenementen (zie hoofdstuk 4)
- bezoek van 'overige' evenementen (zie hoofdstuk 4)
- beoefening van kunstzinnige activiteiten (zie hoofdstuk 5)
- bezoek van LCC's (zie hoofdstuk 6)

Over het algemeen blijkt te gelden: als iemand aan een bepaalde vorm van cultuur deelneemt, is de kans groter dat hij of zij ook aan andere vormen van cultuur deelneemt. De sterkste verbanden tussen vormen van cultuurdeelname zijn:

- festivalbezoek versus bezoek aan voorstellingen, films, sport- en overige evenementen
- voorstellingenbezoek versus bezoek aan films en cultureel erfgoed
- zelf kunstzinnig actief zijn versus bezoek van cultureel erfgoed.

Onder festivalbezoekers bevinden zich dus relatief veel mensen die ook voorstellingen, films, sportevenementen en overige evenementen bezoeken (en andersom zijn er onder bezoekers van voorstellingen, films, sportevenementen en overige evenementen relatief veel festivalbezoekers te vinden). Van de bezoekers van voorstellingen anders dan film bezoekt een relatief groot deel ook filmvoorstellingen en cultureel erfgoed. Mensen die zelf kunstzinnig actief zijn, zijn bovengemiddeld sterk vertegenwoordigd onder de bezoekers van cultureel erfgoed.

Tussen een aantal vormen van cultuurdeelname is geen significant verband aangetoond. Het gaat om:

- bezoek aan LCC's versus bezoek aan films en cultureel erfgoed
- beoefening van kunstzinnige activiteiten versus bezoek aan LCC's, sportevenementen en overige evenementen.

Bezoekers van LCC's zijn dus relatief even sterk vertegenwoordigd bij films en cultureel erfgoed als Rotterdammers die geen LCC's bezoeken (en onder filmbezoekers en bezoekers van cultureel erfgoed bevinden zich niet bovengemiddeld veel LCC bezoekers). Kunstzinnig actieve Rotterdams zijn niet bovengemiddeld vertegenwoordigd onder bezoekers van LCC's, sportevenementen en overige evenementen.

Er zijn geen negatieve verbanden aangetroffen. Er is dus niet vastgesteld dat mensen die aan een bepaalde vorm van cultuur deelnemen, *minder* dan gemiddeld deelnemen aan een specifieke andere vorm van cultuur.

Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat festivalbezoekers (tweederde van de Rotterdamse bevolking) sterk vertegenwoordigd zijn in de diverse andere vormen van cultuurdeelname (vooral bij voorstellingen, films, sportevenementen en overige evenementen). Festivalbezoek is dus een aardige graadmeter voor cultuurdeelname in het algemeen. In de volgende tabel is dit duidelijk te zien. Omdat alleen de respondenten zijn meegenomen die bij alle

vormen van cultuur hebben aangegeven of ze wel of niet deelnemen, wijken de percentages voor alle Rotterdammers wat af van eerder gepresenteerde totaalpercentages, maar de conclusie is duidelijk: bij alle vijf de vormen van cultuurdeelname in de tabel is het aandeel deelnemers aanzienlijk groter onder festivalbezoekers dan onder niet festivalbezoekers. Van de festivalbezoekers neemt 99 procent ook aan andere vormen van cultuur deel en 69 procent aan minimaal vier andere vormen van cultuur deel. Onder de niet-festivalbezoekers is het aandeel personen dat aan geen enkele vorm van cultuur deelneemt 8 procent, terwijl slechts 35 procent aan minimaal vier vormen van cultuur deelneemt.

Tabel 7.4 Percentage deelnemers aan diverse vormen van cultuur onder Rotterdammers die wel en geen culturele festivals hebben bezocht, 2009

	voorstellingen excl. film	film	erfgoed	zelf kunstzinnig actief	LCC's
Bezoekers van culturele festivals	82	70	63	57	27
Niet-festivalbezoekers	59	46	50	46	18
alle Rotterdammers	74	61	58	53	23

7.4 Aanvullende analyses: samenhang

In de volgende tabel is te zien dat van de Rotterdammers die wel eens voorstellingen of musea bezoeken, een bovengemiddeld groot deel zelf kunstzinnige activiteiten beoefent en omgekeerd. Uit het bovenste deel van de tabel blijkt dat van de Rotterdammers die wel eens voorstellingen of musea bezoeken, 53 procent kunstzinnig actief is, terwijl van de Rotterdammers die geen voorstellingen of musea bezoeken 23 procent kunstzinnig actief is. In het onderste deel van de tabel is te zien dat van de Rotterdammers die zelf kunstzinnig actief zijn, 92 procent voorstellingen of musea bezoekt, terwijl van de Rotterdammers die niet kunstzinnig actief zijn 75 procent voorstellingen of musea bezoekt. De VTO 2007 leverde vergelijkbare conclusies op, al was toen het aandeel kunstzinnig actieve personen aanzienlijk kleiner, zowel onder bezoekers van voorstellingen/musea als onder niet-bezoekers.

Tabel 7.6 Samenhang tussen het actief kunstzinnig bezig zijn en het bezoek van culturele voorstellingen en/of musea, 2009

		bezoek aan voorstellingen/musea		
		in procenten van de kolom		
zelf kunstzinnig bezig zijn	niet	niet	wel	totaal
	wel	77	47	52
	totaal	23	53	48
		100	100	100
		in procenten van de rij		
		niet	wel	totaal
	niet	25	75	100
	wel	8	92	100
	totaal	17	83	100

Ten slotte is gekeken naar de samenhang tussen actieve en passieve cultuurdeelname op twee verschillende gebieden: toneel en muziek.

Toneel: Er is een duidelijk verband tussen bezoek aan toneel, stand up comedy, cabaret en kleinkunstvoorstellingen enerzijds en het zelf beoefenen van toneel, mime, cabaret of kleinkunst. Van de Rotterdammers die op dit gebied zelf actief zijn (3 procent) bezoekt 75 procent bijbehorende voorstellingen. Onder de rest van de Rotterdammers is dit aandeel 37 procent. 6 procent van de bezoekers van toneel, stand up comedy, cabaret of kleinkunstvoorstellingen beoefent zelf toneel, mime, cabaret of kleinkunst. Onder de niet-bezoekers van voorstellingen op dit gebied is het aandeel beoefenaars slechts 1 procent.

Muziek: Tussen zelf muziek maken en muziekvoorstellingen bezoeken bestaat ook een positief verband, maar hier is de samenhang niet zo heel sterk. Van de Rotterdammers die zelf zingen of muziek maken op een muziekinstrument of computer bezoekt 63 procent wel eens een muziekvoorstelling (opera of operette; klassieke, pop, rock, wereldmuziek, urban, jazz, blues, harmonie, fanfare of brassbandconcerten; dance of houseparty's). Onder de Rotterdammers die zelf geen muziek maken is het aandeel muziekvoorstellingenbezoekers 46 procent. 27 procent van de Rotterdammers die muziekvoorstellingen bezoeken maakt zelf muziek. Van de Rotterdammers die geen muziekvoorstellingen bezoeken maakt 16 procent zelf muziek.

8 Bezoek aan theaters rondom Rotterdam

In 2009 bezocht 17 procent van de Rotterdammers minstens één van de in onderstaande tabel genoemde theaters in de omgeving van Rotterdam. Het Isala Theater in Capelle aan den IJssel is door 8 procent van de Rotterdammers bezocht. De andere theaters zijn elk door 2 tot 5 procent van de Rotterdammers bezocht.

Tabel 8.1 Percentage Rotterdammers dat theaters in de omgeving van Rotterdam heeft bezocht, 2009

Naam theater	Ligging	Aandeel bezoekers
Isala Theater	Capelle a/d IJssel	8
Theater aan de Schie	Schiedam	5
Theater het Kruispunt	Barendrecht	4
Theater de Stoep	Spijkenisse	4
Stadsgehoorzaal	Vlaardingen	3
Minstens één van bovenstaande theaters bezocht		17

Het aandeel bezoekers van theaters in de omgeving van Rotterdam is zowel onder Rotterdamse mannen als onder Rotterdamse vrouwen 17 procent. Net als de LCC's worden de theaters relatief meer bezocht door jongeren en ouderen dan door mensen van 25 tot en met 64 jaar. Verder trekken de theaters wel een specifieke groep Rotterdammers aan: mensen van westerse afkomst, hoger opgeleiden en mensen met een huishoudeninkomen vanaf modaal.

Tabel 8.2 Percentage Rotterdammers dat theaters in de omgeving van Rotterdam heeft bezocht, in samenhang met etniciteit, leeftijd, opleiding en inkomen, 2009

	Aandeel bezoekers
Man	17
Vrouw	17
13-24 jaar	20
25-44 jaar	13
45-64 jaar	17
65-75 jaar	21
Westers	19
Niet-westers	13
LBO of lager	12
VMBO-VWO	16
HBO-WO	21
sociale minima	12
minimum tot modaal	15
modaal tot 2x modaal	18
meer dan 2x modaal	24
Alle Rotterdammers	17

Onderstaande tabel toont van iedere deelgemeente het aandeel bewoners dat in 2009 de vijf eerder genoemde theaters in de omgeving van Rotterdam heeft bezocht. Uit de tabel blijkt duidelijk dat de theaters relatief veel Rotterdammers trekken uit de deelgemeenten die het dichtst bij de theaters liggen. Het Theater aan de Schie in Schiedam is relatief veel bezocht door mensen uit Overschie; 14 procent van de bewoners van Overschie heeft een bezoek gebracht aan dit theater. Het Isala Theater in Capelle aan den IJssel is vooral veel bezocht door bewoners van Prins Alexander en Theater de Stoep in Spijkenisse heeft relatief veel bewoners van Pernis en Hoogvliet aangetrokken. Op Theater Het Kruispunt in Barendrecht is 10 procent van de bevolking van IJsselmonde afgekomen.

Tabel 8.3 Percentage Rotterdammers dat theaters in de omgeving van Rotterdam heeft bezocht, per deelgemeente, 2009

	Theater aan de Schie Schiedam	Isala Theater Capelle a/d IJssel	Stadsge- hoorzaal Vlaardingen	Theater Het Kruispunt Barendrecht	Theater De Stoep Spijkenisse
Stadscentrum	4	4	3	2	5
Delfshaven	7	3	3	2	2
Overschie	14	7	2	4	4
Noord	4	6	2	1	3
Hillegersberg-Schiebroek	6	9	3	2	1
Kralingen-Crooswijk	4	9	1	2	2
Feijenoord	4	4	1	5	2
IJsselmonde	4	7	2	10	3
Pernis	4	1	7	3	16
Prins Alexander	3	22	4	3	1
Charlois	5	4	2	6	3
Hoogvliet	5	1	5	4	22
Hoek van Holland	3	2	10	1	2
Rotterdam totaal	5	8	3	4	4

9 Gebruik van informatie over cultuur

9.1 Algemeen

In 2009 heeft 96 procent van de Rotterdammers zich via één of meer informatiebronnen geïnformeerd over “het wat, waar en wanneer van culturele activiteiten in Rotterdam”. Een kwart gebruikte minstens één van de bronnen van Rotterdam Festivals/Uitburo. 35 procent gebruikte digitale informatiebronnen. De Rotterdammers die geen enkele infobron hebben gebruikt (4 procent) zijn voor een relatief groot deel wat oudere, lager opgeleide personen met een lager inkomen.

Tabel 9.1 *Percentage Rotterdammers dat gebruik heeft gemaakt van informatiebronnen om zich te informeren over culturele activiteiten in Rotterdam, 2009⁹*

	2007	2009
via radio	27	23
via televisie	44	35
via kabelkrant, teletekst	16	10
via huis aan huisbladen zoals Havenloods en Maasstad	47	45
via het AD / Rotterdams Dagblad	27	24
via een landelijk dagblad	13	8
via Metro en/of Spits (en dergelijke)	39	33
via NL10	13	12
via Uitagenda Rotterdam	21	21
via DIMI magazine/website (in 2007 is alleen naar het magazine gevraagd)	1	1
via brochures, folders, flyers, programmaboekjes van culturele organisaties / activiteiten	37	31
via affiches, uithangborden, posters van culturele organisaties / activiteiten	34	35
via websites van culturele organisaties / activiteiten	13	16
via de website van het Rotterdams Uitburo, www.Rotterdamsuitburo.nl	5	7
via de website van www.rotterdam.info	8	7
via sociale netwerken (Hyves, Facebook, Twitter, LinkedIn, etc.)	-	11
via andere websites	19	11
via een digitale nieuwsbrief van het Rotterdams Uitburo (Uitmail)	2	3
via een bezoek aan het Rotterdams Uitburo in de Centrale Bibliotheek	3	3
via een bezoek aan de Rotterdam Store (VVV) op de Coolsingel	1	2
via vrienden, familie, kennissen of collega's	47	47
anders	1	5
Minstens één informatiebron	91	96
Minstens één van de informatiebronnen van Rotterdam Festivals/Uitburo	25	25
Minstens één van de digitale informatiebronnen	31	35

⁹ In het rapport van 2007 is een vergelijkbare tabel opgenomen, maar daarin is gepercenteerd over de groep Rotterdammers die minstens één infobron gebruiken (91 procent van de Rotterdammers in 2007) in plaats van over de volledige 100 procent Rotterdammers, zoals in bovenstaande tabel. Daardoor vallen de percentages voor 2007 in bovenstaande tabel wat lager uit dan die in het rapport van 2007.

Veel gebruikte bronnen zijn vrienden/familie/kennissen/collega's, huis aan huisbladen, affiches/uihangborden/posters, televisie, gratis dagbladen als Metro en Spits, brochures/folders/flyers/programmaboekjes, het AD/Rotterdams Dagblad, radio en de Uitagenda Rotterdam. Van een aantal bronnen, waaronder televisie en brochures/folders/flyers/programmaboekjes, was het aandeel gebruikers in 2009 duidelijk kleiner dan in 2007. Ook de categorie 'andere websites' scoorde in 2007 hoger, waarschijnlijk (mede) doordat de vragenlijst toen geen aparte categorie 'sociale netwerken' bevatte. Elf procent van de Rotterdammers gebruikt dit soort sociale netwerken op internet als informatiebron.

In 2009 gebruikten Rotterdammers die zich over culturele activiteiten informeerden gemiddeld 4,0 bronnen. In 2007 lag dit wat hoger, op 4,6.

9.2 Naar achtergrondkenmerken

De volgende tabel toont voor verschillende groepen Rotterdammers in hoeverre zij de eerder genoemde informatiebronnen gebruiken om zich te informeren over culturele activiteiten in Rotterdam. De negen informatiebronnen met de meeste gebruikers zijn afzonderlijk genoemd.

Tussen mannen en vrouwen zijn de verschillen klein. Jongeren maken meer gebruik van affiches/uihangborden/posters, televisie, Metro/Spits en vrienden/familie/kennissen/collega's. Jongeren scoren ook hoog op de totaaltelling van digitale informatiebronnen. Niet in de tabel staat dat 27 procent van de jongeren digitale sociale netwerken (Hyves, Facebook, Twitter, LinkedIn, etc.) gebruikt als informatiebron. Ouderen gebruiken meer de huis aan huisbladen en het AD/Rotterdams Dagblad. Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond maken relatief veel gebruik van televisie en Metro/Spits en relatief weinig gebruik van onder andere de bronnen van Rotterdam Festivals/Uitburo.

Veel informatiebronnen worden meer door hoger dan door lager opgeleiden gebruikt en meer door mensen met een hoog dan met een laag inkomen. Dit geldt echter niet voor televisie, Metro/Spits en radio (alle drie een soort "massamedia").

Een klein deel van de Rotterdammers (vijf procent) zegt überhaupt geen informatiebronnen te raadplegen omdat men geen interesse heeft in culturele activiteiten in Rotterdam. Dat aandeel ligt duidelijk hoger (tien procent of meer) onder ouderen en lager opgeleiden. In iets minder sterke mate geldt dat ook voor Rotterdammers met een lager inkomen en voor Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond.

In de volgende tabel is dit op te maken uit de op twee na laatste kolom, waar juist het omgekeerde wordt weergegeven, namelijk het aandeel dat minstens één informatiebron gebruikt. Onder bijvoorbeeld de hoogste inkomens en de hoogst opgeleide Rotterdammers gebruikt bijna honderd procent wel een of meer van deze informatiebronnen en is dus bijna niemand die geen interesse heeft in culturele activiteiten in Rotterdam.

Tabel 9.2 *Percentage Rotterdammers dat gebruik heeft gemaakt van informatiebronnen om zich te informeren over culturele activiteiten, in samenhang met geslacht, leeftijd, etniciteit, opleiding en inkomen, 2009*

	Vrienden, familie, kennissen of collega's	huis aan huisbladen	affiches, uithangborden, posters	televisie	Metro en/of Spits (en dergelijke)	brochures, folders, flyers, programmaboekjes	AD / Rotterdams Dagblad	radio	Uitagenda Rotterdam	Minstens een infobron	Minstens een bron van R'dam Festivals/Uitburo	Minstens een digitale informatiebron
Alle Rotterdammers	47	45	35	35	33	31	24	23	21	96	25	35
mannen	44	44	31	35	32	27	26	25	18	96	23	35
vrouwen	50	46	38	34	34	34	22	22	23	96	28	34
13-24 jaar	58	23	37	51	45	31	16	25	17	98	22	49
25-44 jaar	52	38	42	33	32	33	19	23	21	97	26	43
45-64 jaar	41	57	33	31	29	28	29	23	22	95	26	25
65-75 jaar	35	63	18	23	31	31	38	20	24	94	28	16
westers	46	50	38	29	30	32	28	21	24	97	29	36
niet-westers	51	32	29	49	40	27	14	28	14	94	17	31
LBO of lager	41	43	22	40	32	19	21	24	10	90	13	20
VMBO-VWO	48	48	35	39	42	29	29	28	19	97	22	31
HBO-WO	52	44	48	21	22	43	20	17	33	99	40	51
sociale minima	45	36	26	44	38	25	15	26	15	93	18	27
minimum tot modaal	45	45	33	37	40	27	23	25	20	94	24	32
modaal tot 2x modaal	46	53	39	33	33	32	29	21	22	97	27	36
meer dan 2x modaal	56	44	44	24	25	39	29	22	28	98	32	43

9.3 Naar cultuurbezoek

De volgende tabel geeft inzicht in de samenhang tussen gebruik van informatie over cultuur in Rotterdam en cultuurbezoek in Rotterdam. Er zijn drie groepen Rotterdammers onderscheiden: personen die in 2009 geen, één tot vijf en zes of meer cultuurbezoeken in Rotterdam hebben afgelegd. Het aantal cultuurbezoeken in Rotterdam is gedefinieerd als de som van het aantal bezoeken aan culturele voorstellingen in Rotterdam in 2009 (zie hoofdstuk 2) en het aantal bezoeken aan cultureel erfgoed in Rotterdam in 2009 (zie hoofdstuk 3). De tabel toont per groep het aandeel personen dat de eerder genoemde informatiebronnen gebruikt. De negen informatiebronnen met de meeste gebruikers zijn apart uitgelicht.

Uit de tabel volgt een logische conclusie: het aandeel personen dat gebruik maakt van informatie over cultuur in Rotterdam is het grootst (afgerond zelfs 100 procent) onder Rotterdammers die in 2009 zes of meer cultuurbezoeken in Rotterdam hebben afgelegd en het kleinst (86 procent) onder Rotterdammers die in dat jaar geen cultuurbezoeken in Rotterdam hebben afge-

Cultuurparticipatie van Rotterdammers, 2009 53

legd. De conclusie gaat ook op voor de meeste uitgelichte informatiebronnen. Alleen huis aan huisbladen werden niet het meest gebruikt door de meest frequente cultuurbezoekers, maar door Rotterdammers die in 2009 één tot vijf cultuurbezoeken in Rotterdam hebben afgelegd. De informatiebronnen die door Rotterdam Festivals/het Rotterdams Uitburo worden verzorgd, (waaronder vooral de Uitagenda Rotterdam) worden duidelijk meer door de “heavy users” gebruikt. Maar zij gebruiken, zoals gezegd, bijna alle informatiebronnen meer dan de anderen.

Tabel 9.3 Percentage Rotterdammers dat gebruik heeft gemaakt van informatiebronnen om zich te informeren over culturele activiteiten, naar mate van cultuurdeelname, 2009

	Vrienden, familie, kennissen of collega's	huis aan huisbladen	affiches, uithangborden, posters	televisie	Metro en/of Spits (en dergelijke)	brochures, folders, flyers, programmaboekjes	AD / Rotterdams Dagblad	radio	Uitagenda Rotterdam	Minstens een infobron	Minstens een bron van R'dam Festivals/Uitburo	Minstens een digitale informatiebron
Alle Rotterdammers	47	45	35	35	33	31	24	23	21	96	25	35
0 cultuurbezoeken	30	40	18	32	26	13	17	19	7	86	8	12
1-5 cultuurbezoeken	45	48	29	34	33	23	24	22	12	98	15	27
6+ cultuurbezoeken	58	45	47	37	36	44	26	26	33	100	40	50

9.4 Naar wel of niet zelf kunstzinnig actief zijn

De volgende tabel toont het gebruik van informatiebronnen onder de groep Rotterdammers die wel kunstzinnig actief is en onder de groep Rotterdammers die dat niet is. Bij de eerste groep gaat het om de 48 procent Rotterdammers die één of meer kunstzinnige activiteiten beoefenen. Het gaat hier dus om het zelf actief beoefenen van kunstzinnige activiteiten, zoals besproken in hoofdstuk vijf van dit rapport.

Een leesvoorbeeld: de tabel laat bijvoorbeeld zien dat 28 procent van de kunstzinnig actieve en 15 procent van de overige Rotterdammers zich informeert via de Uitagenda Rotterdam.

Kunstzinnig actieven maken van veel informatiebronnen duidelijk meer gebruik dan niet kunstzinnig actieven. Alleen radio, televisie, kabelkrant/teletekst en het AD/Rotterdams Dagblad worden in beide groepen door (ongeveer) hetzelfde aandeel personen gebruikt.

Tabel 9.4 Gebruik van informatiebronnen door kunstzinnige actieve Rotterdammers en overige Rotterdammers, 2009

	Kunstzinnig actieve Rotterdammers	Niet kunstzinnig actieve Rotterdammers	Alle Rotter- dammers
via radio	23	23	23
via televisie	35	35	35
via kabelkrant, teletekst	11	10	10
via huis aan huisbladen zoals Havenloods en Maasstad	47	43	45
via het AD / Rotterdams Dagblad	23	24	24
via een landelijk dagblad	12	6	8
via Metro en/of Spits (en dergelijke)	36	30	33
via NL10	15	10	12
via Uitagenda Rotterdam	28	15	21
via DIMI magazine/website	2	0	1
via brochures, folders, flyers, programmaboekjes etc.	38	25	31
via affiches, uithangborden, posters etc.	42	31	35
via websites van culturele organisaties / activiteiten	22	10	16
via de website van het Rotterdams Uitburo	10	4	7
via de website van www.rotterdam.info	8	5	7
via sociale netwerken	16	6	11
via andere websites	16	8	11
via een digitale nieuwsbrief van Rotterdams Uitburo	5	1	3
via een bezoek aan het Rotterdams Uitburo	4	1	3
via een bezoek aan de Rotterdam Store (VVV)	3	1	2
via vrienden, familie, kennissen of collega's	54	43	47
anders	3	6	5
Minstens één informatiebron	99	93	96
Minstens één van Rotterdam Festivals/Uitburo	34	18	25
Minstens één van de digitale informatiebronnen	46	25	35

10 Mediagebruik¹⁰

10.1 Televisie en radio

Bijna elke Rotterdammer kijkt wel eens televisie. Vier procent kijkt niet, één procent geeft geen antwoord en eveneens één procent kijkt gemiddeld minder dan een half uur per dag. In de afgelopen jaren is hier geen enkele verandering in te bespeuren. Het gemiddelde aantal TV-kijkuren ligt voor de Rotterdammers ook al jaren op hetzelfde niveau (ongeveer drie uur per dag).

Tabel 10.1 Percentage Rotterdammers dat televisie kijkt

	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009
minder dan ½ uur per dag	1	1	0	1	1	1	1
½ tot en met 1 uur per dag	16	17	15	16	19	19	21
1 t/m 2 uur per dag	28	27	28	28	29	30	27
2 t/m 3 uur per dag	18	19	22	20	20	20	19
3 t/m 4 uur per dag	17	16	16	15	14	13	13
meer dan 4 uur per dag	15	16	15	15	14	14	14
kijkt wel eens	95	96	96	96	97	96	95
kijkt helemaal niet	3	3	1	2	2	3	4
geen antwoord	2	1	3	2	1	1	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100
aantal uren per dag (gemiddelde van kijkers)	3,0	3,0	3,1	2,9	2,8	2,9	2,9

Het aandeel Rotterdammers dat wel eens naar de regionale zender TV Rijnmond kijkt, is de afgelopen jaren wel aan verandering onderhevig: het daalt de laatste jaren enorm, in 2009 keek 33 procent van de Rotterdammers wel eens naar RTV Rijnmond, terwijl dat in 2005 nog 51 procent was.

Tabel 10.2 Percentage Rotterdammers dat naar TV Rijnmond kijkt

	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009
minder dan ½ uur per dag	11	13	14	13	12	10	6
½ tot en met 1 uur per dag	27	37	39	34	34	28	24
1 t/m 2 uur per dag	2	2	3	3	3	2	2
Meer dan 2 uur per dag	1	1	1	1	1	1	1
kijkt wel eens	42	53	57	51	51	42	33
kijkt helemaal niet	46	46	41	46	47	56	65
geen antwoord	12	1	2	3	2	1	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100
aantal uren per dag (gemiddelde van kijkers)	0,8	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0	1,1

¹⁰ Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op een hoofdstuk over mediagebruik in de rapportage "Rotterdammers in hun vrije tijd, 2009-2010", een onderzoek uitgevoerd door het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS).

Niettemin is er ook een procentje van de Rotterdamse bevolking dat meer dan twee uur per dag naar deze zender kijkt. De tijd die kijkers naar TV Rijnmond kijken is de afgelopen jaren wel iets toegenomen: van minder dan een uur per dag naar ruim een uur per dag.

Twee op de drie Rotterdammers luistert wel eens naar de radio. Bijna een kwart luistert wel eens naar een lokale of regionale zender (een vrij bonte verzameling waartoe onder andere Radio Rijnmond, buurtomroepen en "migrantenzenders" behoren) en 12 procent luistert wel eens naar FunX of Juize FM. Gemiddeld luisteren de radioluisteraars 3,5 uur per dag. Luisteraars naar lokale of regionale zenders doen dat gemiddeld twee tot tweeënhalf uur per dag. Luisteraars van FunX of Juize FM luisteren gemiddeld 2,2 uur per dag naar deze zenders.

Tabel 10.3 Percentage Rotterdammers dat naar de radio luistert, 2009

	radio luisteren totaal	regionale en lokale radiozenders	FunX en Juize FM
hooguit 1 uur per dag	25	13	7
1 t/m 2 uur per dag	11	3	2
2 t/m 5 uur per dag	15	4	2
meer dan 5 uur per dag	16	3	1
luistert wel eens	68	23	12
luistert niet	30	75	87
geen antwoord	2	2	2
totaal	100	100	100
<i>aantal uren per dag (gemiddelde van luisteraars)</i>	3,5	2,4	2,2

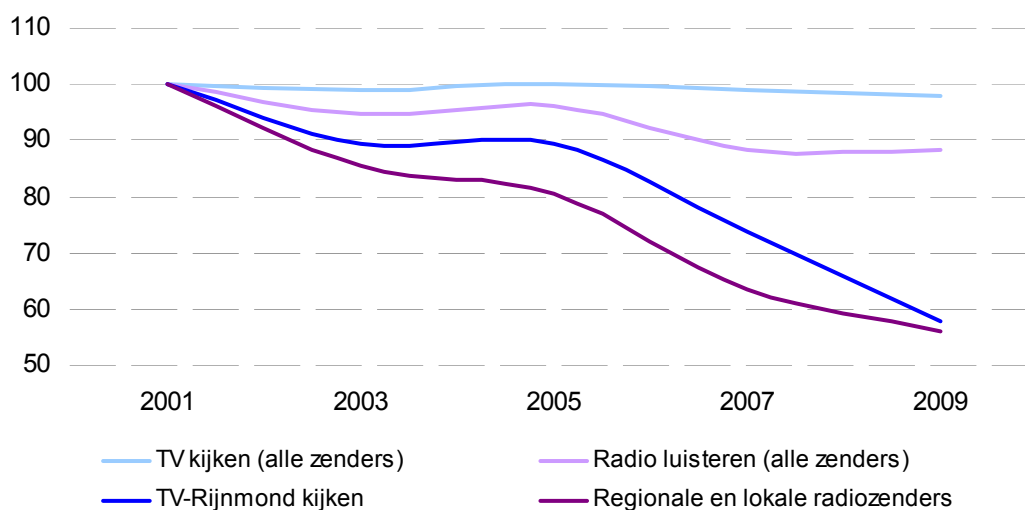
Onder de radioluisteraars bevinden zich relatief veel ouderen. Het aandeel jongeren, personen met niet-westerse achtergrond en sociale minima dat naar de radio luistert is relatief klein. Ook regionale en lokale zenders trekken relatief meer ouderen dan jongeren. Zij bereiken daarnaast relatief weinig hoger opgeleiden. FunX en Juize FM trekken relatief veel jongeren en personen van niet-westerse afkomst.

Tabel 10.4 *Percentage Rotterdammers dat naar de radio luistert, naar achtergrondkenmerken, 2009*

	radio luisteren totaal	regionale en lokale radiozenders	FunX en/of Juize FM
alle Rotterdammers	68	23	12
mannen	72	26	12
vrouwen	65	21	12
13-24 jaar	57	15	29
25-44 jaar	66	15	12
45-64 jaar	73	31	5
65-75 jaar	78	37	4
westers	75	24	6
niet-westers	52	22	26
LBO of lager	63	30	13
VMBO-VWO	71	28	15
HBO-WO	69	13	5
sociale minima	56	24	18
minimum tot modaal	68	28	14
modaal tot 2x modaal	73	24	8
meer dan 2x modaal	72	19	5

De volgende figuur illustreert de ontwikkeling van het kijk- en luistergedrag van de Rotterdammers sinds 2001. De cijfers zijn geïndexeerd, waardoor de ontwikkeling voor de verschillende media op dezelfde schaal is weer te geven. Wat het meest opvalt is de daling van het aandeel kijkers/luisteraars naar lokale en regionale zenders. Het aandeel TV kijkers is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd, maar het aandeel kijkers naar TV Rijnmond is duidelijk gedaald. Het aandeel radioluisteraars is vergelijkbaar met 2009, maar het aandeel luisteraars naar lokale en regionale zenders daalde nog verder.

Figuur 10.1 Ontwikkeling (indexcijfer, 2001 = 100) van het aandeel Rotterdammers dat kijkt of luistert naar televisie en radio (totaal en lokaal/regionaal)



10.2 Computergebruik

Negen op de tien Rotterdammers maakt wel eens gebruik van een computer en slechts één op de tien doet dat dus niet. Dit zijn vooral 65 tot 75-jarigen en mensen met een lage opleiding en een laag inkomen.

Een groot deel van de Rotterdammers gebruikt *thuis* wel eens computer (87 procent). Ruim vier op de tien Rotterdammers gebruikt wel eens een computer op het werk. Hoger opgeleiden, Rotterdammers met een hoog inkomen en 25 tot 44-jarigen maken vaker gebruik van een computer tijdens het werk dan anderen. Het op school gebruiken van de computer wordt logischerwijze vooral door 13 tot 24-jarigen gedaan (77 procent).

Tabel 10.5 De plaats waar Rotterdammers wel eens een computer gebruiken, in %, 2009

	Ik gebruik nooit een computer	Thuis	Op het werk	Op school / opleiding	In de bibliotheek	In een internetcafé	Ergens anders
Mannen	8	88	46	19	7	6	13
Vrouwen	11	87	42	21	7	2	8
13-24 jaar	0	97	22	77	17	8	13
25-44 jaar	5	92	66	12	7	5	12
45-64 jaar	13	84	47	3	3	3	9
65-75 jaar	32	66	5	1	3	0	4
LBO of lager	24	71	9	22	6	3	7
VMBO-VWO	8	89	40	22	7	4	10
HBO-WO	2	96	80	14	8	4	12
sociaal minimum	20	74	15	31	9	8	13
minimum tot modaal	14	82	32	20	8	4	10
modaal tot 2x modaal	5	93	54	16	5	2	8
meer dan 2x modaal	3	97	74	12	5	3	10
westers	8	89	50	15	5	3	10
niet-westers	14	81	28	34	11	8	10
Totaal	10	87	44	20	7	4	10

De Rotterdammers konden ook aangeven of en hoeveel computers er in het huishouden aanwezig zijn en of zij een internet aansluiting thuis hebben. Bijna negen van de tien Rotterdammers heeft thuis de beschikking over één of meerdere computers en 85 procent heeft thuis een internetaansluiting.

Tabel 10.6 De mate waarin Rotterdammers een computer in het huishouden hebben (in %), het gemiddeld aantal computers per huishouden en het aandeel Rotterdammers dat een thuis een internetaansluiting heeft (in %), 2009

	Geen computers in het huishouden	Wel computers in het huishouden	Gemiddeld aantal computers per huishouden	Heeft thuis een internetaansluiting
Mannen	11	89	1,8	85
Vrouwen	10	90	1,6	85
13-24 jaar	4	96	2,2	92
25-44 jaar	7	93	1,7	89
45-64 jaar	11	89	1,8	85
65-75 jaar	30	70	1	64
LBO of lager	21	79	1,5	79
VMBO-VWO	9	91	1,9	93
HBO-WO	4	96	2	94
sociaal minimum	21	79	1,3	73
minimum tot modaal	16	84	1,4	79
modaal tot 2x modaal	4	96	1,8	94
meer dan 2x modaal	3	97	2,5	97
westers	9	91	1,8	87
niet-westers	14	86	1,4	81
Totaal	10	90	1,7	85

Niet alleen het aandeel Rotterdammers waar in huis een computer aanwezig is stijgt met het inkomen, ook het gemiddeld aantal computers in een huishouden stijgt en het aandeel huishoudens met een internetaansluiting stijgt naarmate het huishoudens inkomen hoger is. Onder jongeren van 13 tot 24 jaar is het aantal computers en de beschikbaarheid over internet in huis eveneens hoog.

10.3 Het gebruik van internet

Het gebruik van internet blijft voorlopig doorgroeien. Gebruikte in 1997 slechts 14 procent van de Rotterdammers wel eens het internet en in 2007 76 procent, inmiddels is dat aandeel gegroeid naar 85 procent. Gemiddeld doen die internetters dat ongeveer drie uur per dag.

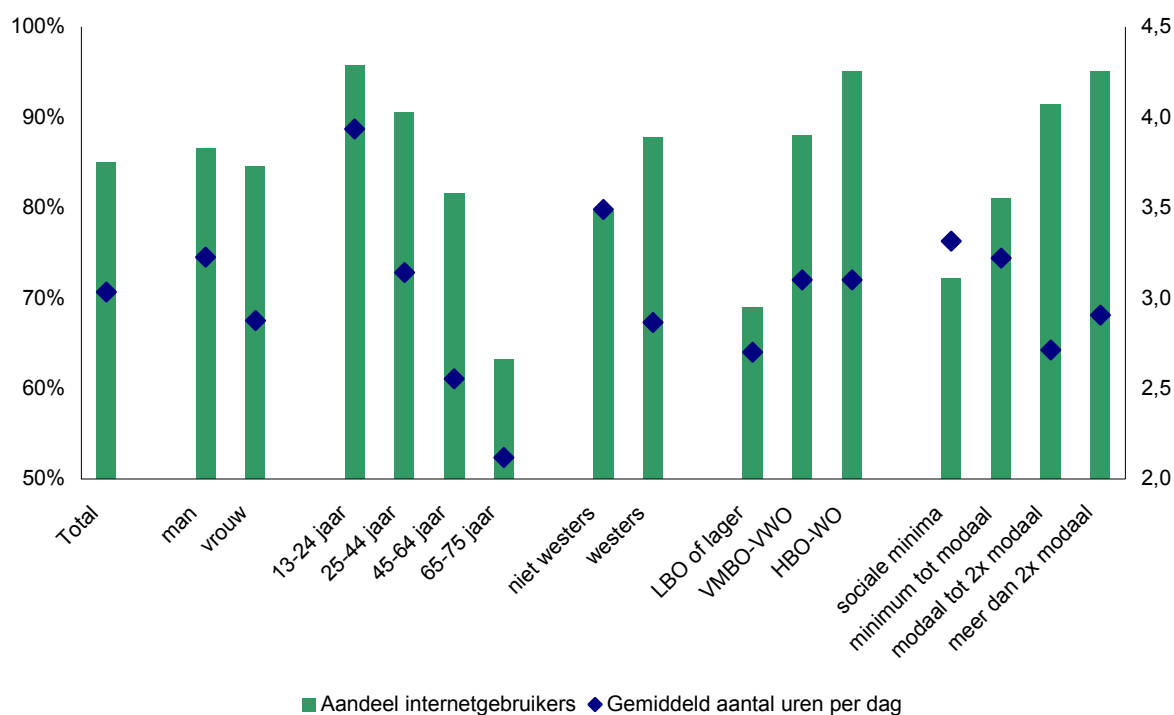
Uit de volgende tabel blijkt dat onder de Rotterdamse mannen iets meer internetgebruikers te vinden zijn dan onder de Rotterdamse vrouwen. In bijna elk van de leeftijdsgroepen geldt dat verband. En hetzelfde geldt voor de tijdsbesteding: mannen besteden meer tijd aan het internet dan vrouwen.

Tabel 10.7 Internetgebruik door Rotterdammers, naar leeftijd en geslacht

	2007		2009	
	percentage internetgebruikers	gemiddeld aantal uur per dag (alleen de internetters)	percentage internetgebruikers	gemiddeld aantal uur per dag (alleen de internetters)
jongen 13 t/m 24 jaar	94	3,3	95	4,1
meisje 13 t/m 24 jaar	94	2,6	96	3,8
man 25 t/m 44 jaar	87	2,5	91	3,4
vrouw 25 t/m 44 jaar	83	2	90	2,9
man 45 t/m 64 jaar	73	2,1	83	2,8
vrouw 45 t/m 64 jaar	66	1,8	80	2,3
man 65 t/m 75 jaar	50	1,9	72	2,3
vrouw 65 t/m 75 jaar	32	1,8	54	1,9
subtotaal mannen	79	2,5	87	3,2
subtotaal vrouwen	74	2,1	85	2,9
totaal alle Rotterdammers	76	2,3	85	3

Het gebruik van internet van enkele groepen Rotterdammers staat in de volgende figuur nog eens weergegeven. Jongeren gebruiken vaker het internet dan ouderen en besteden er gemiddeld ook meer uren per dag aan. Het aandeel personen dat wel eens internet gebruikt ligt lager dan onder Rotterdammers van niet-westerse afkomst dan onder Rotterdammers van westerse afkomst, maar de eerste groep besteedt gemiddeld wel meer tijd op het internet. Ditzelfde geldt voor Rotterdammers met een lager inkomen: het aandeel internet gebruikers is lager dan bij de hogere inkomens, maar degenen die van internet gebruik maken, besteden er gemiddeld wel meer tijd aan.

Figuur 10.2 Internetgebruik van groepen Rotterdammers, 2009



Ruim vier op de vijf Rotterdammers geeft aan thuis wel eens iets te doen op internet. Het zijn vooral 65 tot 75-jarigen die dat niet doen. Aan degenen die thuis wel eens internet gebruiken is gevraagd wat zij dan wel eens doen op internet.

Tabel 10.8 Wat Rotterdammers thuis wel eens doen op internet (in procenten), 2009

	13-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	65-75 jaar	Totaal
e-mail	86	81	72	52	75
gericht informatie zoeken op internet	77	81	73	52	74
bankieren via internet	56	76	63	35	63
bijhouden of bekijken van netwerksites zoals MSN, Hyves, Facebook, LinkedIn etc.	74	49	22	11	40
nieuwsberichten of nieuwsgroepen	34	45	36	23	37
funsurfen / surfen voor het plezier	60	45	21	10	35
teleshoppen (aankopen via internet)	30	45	33	16	35
downloaden van muziek of film	48	27	11	7	23
chatten/chatboxen	46	21	9	3	20
online gaming / spelletjes	38	15	12	13	18
downloaden van software	25	19	13	10	17
reageren op weblog van anderen of op nieuwsgroep	6	7	2	1	4
bijhouden van een weblog	5	5	1	2	3
ik doe nooit iets met internet	0	2	6	5	3
geen antwoord	1	1	1	5	1
niet van toepassing (geen pc of internet thuis)	6	10	13	32	13

Driekwart van alle Rotterdammers checkt wel eens zijn e-mail via internet of zoekt gericht informatie op internet. Daarnaast zijn bankieren via internet, het bijhouden of bekijken van netwerksites, het volgen van nieuwsberichten, funsurfen en teleshoppen veel voorkomende activiteiten op het internet.

Het internet gedrag van jongeren wijkt af van dat van ouderen. Zo houden jongeren zich beduidend vaker dan gemiddeld bezig met het bijhouden van netwerksites, chatten, funsurfen, downloaden van muziek of films en online gaming en juist minder met internetbankieren en het volgen van nieuwsberichten.

Aan jongeren zijn enkele vragen gesteld die niet aan ouderen zijn gesteld. Een daarvan betreft de tijdsbesteding aan computeren, zoals gamen, surfen of chatten. Dat hoeft dan overigens niet altijd thuis te gebeuren (zoals wel geldt voor de voorgaande tabel). Hieruit blijkt dat 87 procent van de jongeren wel eens aan dit soort vrijetijdscomputerbezigheden doet. Gemiddeld besteden zij hier door de week ruim acht uur en in het weekend bijna vijf en half uur aan. Dat komt neer op door de week anderhalf uur en in het weekend ruim twee en half uur per dag.

10.4 Computergebruik en cultuurdeelname

Onder de Rotterdammers bevinden zich *digitale creatievelingen* die zich bijvoorbeeld bezighouden met websites ontwerpen, fotografie/film/video, muziek maken op de computer of het downloaden van muziek en/of films. Op deze plaats wordt geen *volledig* overzicht geboden van de digitale cultuurparticipatie, aangezien in dit onderzoek niet is gevraagd naar elke denkbare vorm van digitale cultuurparticipatie. Wat beschikbaar is over dit onderwerp wordt hieronder besproken.

In onderstaande tabel wordt het aandeel beoefenaars van dergelijke activiteiten op een rij gezet. De eerste drie van deze onderwerpen zijn al eerder genoemd in hoofdstuk vijf van dit rapport. Het laatste (downloaden van muziek en/of film) is eerder in *dit* hoofdstuk besproken. De tabel vermeldt ook een totaaltelling van mensen die minsten een van deze zaken doen die min of meer beschouwd kunnen worden als “digitale cultuurdeelname”.

Tabel 10.9 Aandeel Rotterdammers dat wel eens “digitaal cultureel actief” is, in procenten

Websites ontwerpen	7
Fotografie/film/video	18
Muziek maken op de computer	5
Downloaden muziek / film	23
Tenminste één van bovenstaande	37

Meer dan een derde van de Rotterdammers blijkt zich met tenminste een van de genoemde digitale activiteiten wel eens bezig te houden. Uit de volgende tabel blijkt dat dit aandeel hoger ligt onder mannen, jongeren en hoger opgeleiden.

Tabel 10.10 Percentage Rotterdammers dat wel eens “digitaal cultureel actief” is, naar achtergrondkenmerken

	Digitaal actief
Alle Rotterdammers	37
mannen	45
vrouwen	31
13-24 jaar	63
25-44 jaar	40
45-64 jaar	25
65-75 jaar	20
westers	36
niet-westers	40
LBO of lager	30
VMBO-VWO	38
HBO-WO	42
sociale minima	35
minimum tot modaal	37
modaal tot 2x modaal	38
meer dan 2x modaal	38

In de volgende tabel is weergegeven welke informatiebronnen worden gebruikt om op de hoogte te blijven van culturele activiteiten in Rotterdam, door degenen die “digitaal cultureel actief zijn” en door het totaal van alle Rotterdammers.

Rotterdammers die digitaal cultureel actief zijn, maken (uiteraard) vaker gebruik van digitale informatiebronnen zich te informeren over culturele activiteiten in Rotterdam. Maar ook maken zij meer gebruik van de bronnen van Rotterdam Festivals / Uitburo en een aantal andere bronnen zoals de televisie en Metro/Spits.

Tabel 10.11 *Percentage Rotterdammers dat gebruik heeft gemaakt van informatiebronnen om zich te informeren over culturele activiteiten, alle Rotterdammers en de "digitale cultuurdeelnemers".*

	Alle Rotterdammers	Digitale cultuurdeelnemers
via radio	23	25
via televisie	35	39
via kabelkrant, teletekst	10	11
via huis aan huisbladen zoals Havenloods en Maasstad	45	41
via het AD / Rotterdams Dagblad	24	23
via een landelijk dagblad	8	10
via Metro en/of Spits (en dergelijke)	33	39
via NL10	12	14
via Uitagenda Rotterdam	21	25
via DIMI magazine/website (in 2007 is alleen naar het magazine gevraagd)	1	2
via brochures, folders, flyers, programmaboekjes van culturele organisaties / activiteiten	31	37
via affiches, uithangborden, posters van culturele organisaties / activiteiten	35	42
via websites van culturele organisaties / activiteiten	16	24
via de website van het Rotterdams Uitburo, www.Rotterdamsuitburo.nl	7	10
via de website van www.rotterdam.info	7	9
via sociale netwerken (Hyves, Facebook, Twitter, LinkedIn, etc.)	11	19
via andere websites	11	19
via een digitale nieuwsbrief van het Rotterdams Uitburo (Uitmail)	3	5
via een bezoek aan het Rotterdams Uitburo in de Centrale Bibliotheek	3	4
via een bezoek aan de Rotterdam Store (VVV) op de Coolsingel	2	3
via vrienden, familie, kennissen of collega's	47	55
anders	5	4
Minstens één informatiebron	96	99
Minstens één van de informatiebronnen van Rotterdam Festivals/Uitburo	25	31
Minstens één van de digitale informatiebronnen	35	51

11 Luisteren naar muziek

Bijna alle Rotterdammers (97 procent) luisteren wel eens naar muziek. Genres waar veel Rotterdammers naar luisteren zijn pop/rock (55 procent), urban (42 procent), klassiek (32 procent), jazz/blues (29 procent), dance (28 procent) en wereldmuziek/etnische muziek (23 procent).

Tabel 11.1 Percentage Rotterdammers dat wel eens naar muziek luistert, 2009

pop/rock	55
urban	42
klassiek	32
jazz/blues	29
dance	28
wereldmuziek/etnisch	23
opera	9
ander soort muziek	35
minstens één soort muziek	97

De volgende tabel geeft de uitkomsten weer van enkele deelgroepen.

Tabel 11.2 Percentage Rotterdammers dat wel eens naar muziek luistert, naar achtergrondkenmerken, 2009

	klassiek	jazz/blues	opera	wereldmuziek/etnisch	dance	pop/rock	urban
mannen	32	33	9	22	29	57	43
vrouwen	32	25	9	24	28	54	41
13-24 jaar	18	19	3	30	41	59	71
25-44 jaar	27	27	8	29	39	66	47
45-64 jaar	36	34	10	17	16	54	32
65-75 jaar	55	30	21	14	14	22	13
westers	38	34	11	15	30	63	37
niet-westers	17	15	4	42	24	35	54
LBO of lager	17	16	6	22	21	38	36
VMBO-VWO	27	25	6	21	32	55	46
HBO-WO	52	47	16	28	29	71	41
sociale minima	21	20	6	25	23	39	45
minimum tot modaal	27	27	8	26	28	46	39
modaal tot 2x modaal	34	29	9	21	30	62	39
meer dan 2x modaal	44	42	14	22	31	72	44
alle Rotterdammers	32	29	9	23	28	55	42

Mannen luisteren meer naar jazz/blues dan vrouwen, maar verder vertonen mannen en vrouwen ongeveer hetzelfde luistergedrag. Ouderen luisteren relatief veel naar klassieke muziek en opera, jongeren luisteren meer dan de anderen naar wereldmuziek/etnische muziek, dance en (vooral) urban. Pop-/rockmuziek heeft het grootste aandeel luisteraars onder 25 tot en met 44-

jarigen en jazz/blues wordt het meest beluisterd door 45 tot en met 64 jarigen. Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond luisteren meer naar urban en wereldmuziek/etnische muziek dan Rotterdammers met een westerse achtergrond, die op hun beurt meer naar klassieke muziek, jazz/blues, opera en pop/rock luisteren. Klassieke muziek, jazz/blues, opera en pop/rock worden meer beluisterd door hoger- dan door lageropgeleiden.

De volgende tabel toont de samenhang tussen het luisteren naar verschillende soorten muziek. Een leesvoorbeeld: van de mensen die naar klassieke muziek luisteren, luistert een relatief groot deel ook naar jazz/blues (49%, tegenover 29% voor alle Rotterdammers) en naar opera (25% tegenover 9% van alle Rotterdammers).

Luisteraars van jazz/blues luisteren bovengemiddeld vaak naar alle soorten muziek, maar in verhouding vooral veel naar klassiek en pop/rock. Onder de Rotterdammers die naar opera luisteren, bevinden zich relatief veel luisteraars van klassieke muziek en jazz/blues. Ook luisteraars van wereldmuziek en etnische muziek luisteren bovengemiddeld veel naar jazz/blues en daarnaast naar urban. Luisteraars van dance, pop/rock en urban luisteren ook relatief veel naar de andere twee van deze drie soorten muziek. Negatieve samenhang is er wat minder, maar een voorbeeld daarvan is het volgende: 28% van de Rotterdammers luistert wel eens naar dancemuziek, maar onder de luisteraars van opera of klassieke muziek is dat duidelijk minder (21% en 23%).

Tabel 11.3 Samenhang tussen het luisteren naar verschillende soorten muziek, in procenten, 2009

Van degenen die luisteren naar ↓	luistert...% ook naar →	klassiek	jazz/blues	opera	Wereldmuziek/etnisch	dance	pop/rock	urban
klassiek			49	25	29	23	57	33
jazz/blues		55		17	32	32	71	52
opera		90	54		32	21	56	34
wereldm./etnisch		40	40	12		30	52	53
dance		26	32	7	25		75	68
pop/rock		33	37	9	22	38		53
urban		25	35	7	29	46	69	
Alle Rotterdammers		32	29	9	23	28	55	42

12 Deelname aan urban culture

In voorgaande hoofdstukken werd al gesproken over *urban*. In dit hoofdstuk wordt alle informatie over dit onderwerp samengebracht. Er wordt ook gekeken of er wellicht verbanden zijn tussen bijvoorbeeld het beoefenen van *urban arts* en het luisteren naar *urban muziek*.

In de volgende tabel wordt nog eens het aandeel Rotterdammers weergegeven dat zich op de een of andere manier met 'urban' bezighoudt. Uit de tabel blijkt dat er met name naar urban muziek wordt geluisterd, maar dat er relatief weinig Rotterdammers "urban arts" beoefenen of urban concerten bezoeken.

Tabel 12.1 Aandeel luisteraars / bezoekers / beoefenaars van verschillende vormen van urban cultuurdeelname

Urban muziek luisteren	42
Juize FM/ FunX luisteren	12
Bezoek van urban concerten *	10
Urban beoefenen	8
<i>Waaronder:</i> - <i>Graffiti</i>	1
- <i>Dj'en</i>	2
- <i>Rap</i>	2
- <i>R&B zang</i>	3
- <i>Streetdance/breakdance/krumping</i>	3
Tenminste één van bovenstaande	46

* Hiphop, soul, r&b, funk, reggae, dancehall, reggaeton

In de volgende tabel is te zien wat het aandeel urban bezoekers, beoefenaars en luisteraars is onder de verschillende groepen Rotterdammers. Hieruit blijkt dat urban liefhebbers vooral goed vertegenwoordigd zijn onder de jongeren en de niet-westerse Rotterdammers, en enigszins onder de sociale minima. (Jongeren zijn overigens relatief vaak van niet-westerse afkomst, vice versa.)

Tabel 12.2 Aandeel luisteraars / bezoekers / beoefenaars van verschillende vormen van urban cultuurdeelname, naar achtergrondkenmerken

	Urban totaal	Urban concerten	Urban Muziek	FunX / JuizeFM	Urban arts beoefenen
Alle Rotterdammers	46	10	42	12	8
mannen	48	10	43	12	8
vrouwen	45	9	41	12	7
13-24 jaar	76	19	71	29	24
25-44 jaar	53	11	47	12	7
45-64 jaar	34	6	32	5	2
65-75 jaar	17	1	13	4	1
westers	41	8	37	6	5
niet-westers	60	14	54	26	13
LBO of lager	41	6	36	13	8
VMBO-VWO	52	11	46	15	9
HBO-WO	45	11	41	5	5
sociale minima	51	13	45	18	12
minimum tot modaal	46	8	39	14	8
modaal tot 2x modaal	43	8	39	8	5
meer dan 2x modaal	48	11	44	5	5

Uit de totaalstelling in de vorige tabel, “het doen aan minstens één vorm van urban cultuurdeelname”, blijkt dat het percentage daar vaak weinig hoger ligt dan het percentage dat wel eens naar urban muziek luistert. Dus: als iemand “iets aan urban doet”, is heel vaak (mede) het luisteren naar urban muziek.

Die analyse is ook andersom te maken: wanneer we kijken naar de mate waarin de verschillende vormen van urban cultuurdeelname met elkaar samenhangen, blijkt het volgende. Zie de volgende tabel. Een leesvoorbeeld: 86% van de bezoekers van urban concerten luistert tevens wel eens naar urban muziek, 24% luistert wel eens naar Juize FM / FunX en 28% beoefent wel eens urban-activiteiten zoals graffiti, dj'en, rap, r&b zang of streetdance/breakdance/krumping. Van de luisteraars naar urban muziek bezoekt 20% wel eens een urban concert.

De Rotterdammers die urban *beoefenen*, blijken het meest liefhebber te zijn van de *andere* urban vormen van cultuurdeelname. Dat geldt ook enigszins voor het *bezoeken* van urban concerten, maar het luisteren naar urban muziek en het luisteren naar Juize FM/FunX lijken iets minder verklarend te zijn voor de andere vormen van urban cultuurdeelname. (We zagen al eerder dat er ook veel mensen zijn die wel naar urban muziek luisteren maar verder niet zo veel aan urban doen.)

Tabel 12.3 Samenhang tussen verschillende vormen van urban cultuurdeelname

Groepen R'dammers: ↓	... % bezoekt urban concerten	... % luistert urban muziek	... % luistert Juize FM/ FunX	... % beoefent "urban arts"
Bezoekers urban concerten		86	24	28
Luisteraars urban muziek	20		20	14
Luisteraars JuizeFM/FunX	20	70		22
Beoefenaars "urban arts"	37	81	35	
Alle Rotterdammers	10	42	12	8

Om op de hoogte te blijven van culturele activiteiten in Rotterdam maken urban liefhebbers relatief vaak gebruik van radio, televisie, Metro/Spits, affiches/uithangborden/posters/etc, sociale netwerken en vrienden/familie/kennissen/collega's (zie onderstaande tabel). Tevens wordt er in vergelijking met de totale groep Rotterdammers vaker gebruik gemaakt van digitale informatiebronnen (met name van sociale netwerken als Hyves, Facebook, Twitter, etc.) en van bronnen van Rotterdam Festivals / Uitburo (met name de Uitagenda).

Tabel 12.4 Percentage dat gebruik maakt van informatiebronnen om zich te informeren over culturele activiteiten in Rotterdam, alle Rotterdammers en "urban deelnemers"

	Totaal	Urban
via radio	23	29
via televisie	35	43
via kabelkrant, teletekst	10	11
via huis aan huisbladen zoals Havenloods en Maasstad	45	40
via het AD / Rotterdams Dagblad	24	21
via een landelijk dagblad	8	9
via Metro en/of Spits (en dergelijke)	33	41
via NL10	12	14
via Uitagenda Rotterdam	21	25
via DIMI magazine/website	1	2
via brochures, folders, flyers, programmaboekjes van culturele organisaties / activiteiten	31	35
via affiches, uithangborden, posters van culturele organisaties / activiteiten	35	42
via websites van culturele organisaties / activiteiten	16	18
via de website van het Rotterdams Uitburo, www.Rotterdamsuitburo.nl	7	8
via de website van www.rotterdam.info	7	7
via sociale netwerken (Hyves, Facebook, Twitter, LinkedIn, etc.)	11	17
via andere websites	11	15
via een digitale nieuwsbrief van het Rotterdams Uitburo (Uitmail)	3	4
via een bezoek aan het Rotterdams Uitburo in de Centrale Bibliotheek	3	3
via een bezoek aan de Rotterdam Store (VVV) op de Coolsingel	2	2
via vrienden, familie, kennissen of collega's	47	55
anders	5	4
Minstens één informatiebron	96	97
Minstens één van de informatiebronnen van Rotterdam Festivals/Uitburo	25	30
Minstens één van de digitale informatiebronnen	35	43

13 Stellingen over kunst, cultuur en festivals

Aan de respondenten zijn zeven stellingen voorgelegd over onderwerpen die samenhangen met kunst, cultuur en festivals in Rotterdam. In de volgende tabel is per stelling het gewogen aandeel respondenten weergegeven dat het (helemaal) eens is met de stelling, het (helemaal) oneens is met de stelling of geen mening heeft.

Vooral met de eerste stelling zijn veel Rotterdammers het (helemaal) eens. Met de andere stellingen is 63 tot 76 procent het (helemaal) eens, behalve met de stelling dat de festivals Rotterdam aantrekkelijk maken om in te wonen en vrije tijd in door te brengen. Met deze stelling is 52 procent het (helemaal) eens en 25 procent het (helemaal) oneens. Dit laatste hoeft ook weer niet te betekenen dat die Rotterdammers iets *tegen* de Rotterdamse festivals hebben. Maar het geeft wel aan dat festivals voor een kwart van de Rotterdammers geen meerwaarde hebben voor het woongenot en de vrijetijdsbesteding.

Tabel 13.1 *Mening van Rotterdammers ten aanzien van stellingen over kunst, cultuur en festivals, in procenten, 2009*

	helemaal eens	eens	oneens	helemaal oneens	geen mening	totaal
Voor mij is er in Rotterdam genoeg te doen op het gebied van kunst, cultuur en festivals	22	58	6	1	13	100
Door wat er allemaal te doen is op het gebied van kunst en cultuur is Rotterdam voor mij aantrekkelijk om in te wonen en mijn vrije tijd in door te brengen	13	49	15	3	19	100
Ik vind dat er in Rotterdam voldoende mogelijkheden zijn om creatief bezig te zijn, zoals cursussen, workshops, etc.	15	57	6	1	20	100
Ik ben trots op de festivals in Rotterdam	19	45	11	3	22	100
De festivals maken Rotterdam voor mij aantrekkelijk om in te wonen en mijn vrije tijd in door te brengen	14	38	20	5	24	100
Ik vind het belangrijk dat de historie van Rotterdam te ervaren en te beleven is	24	50	7	2	18	100
Ik vind het belangrijk dat er goed wordt gezorgd voor het moderne deel van Rotterdam	25	51	6	2	16	100

De volgende tabel laat zien hoe verschillende subgroepen van Rotterdammers (mannen, ouderen, etc.) denken over de stellingen. De percentages geven de personen weer die het (helemaal) eens zijn met de stelling, als aandeel van alle personen die het ofwel (helemaal) eens ofwel (helemaal) oneens zijn met de stelling. Een hoger percentage wil dus zeggen dat naar verhouding meer mensen het (helemaal) eens dan (helemaal) oneens zijn met de stelling. Hierbij zijn de mensen die geen mening gaven buiten beschouwing gelaten.

De gekleurde percentages zijn opvallend laag (blauw) of hoog (geel). Van de 65 tot en met 75 jarigen geeft een opvallend groot deel aan dat wat er allemaal te doen is op het gebied van kunst en cultuur, Rotterdam aantrekkelijk maakt om in te wonen en de vrije tijd in door te brengen. De meeste mensen vinden dat er in Rotterdam voldoende mogelijkheden zijn om creatief bezig te zijn, maar het aandeel personen dat dit vindt is relatief klein onder Rotterdammers van niet-westerse afkomst.

Hoger opgeleiden zijn minder dan andere Rotterdammers trots op de Rotterdamse festivals. Vooral jongeren, lager opgeleiden en Rotterdammers van niet-westerse afkomst vinden dat festivals bijdragen aan de attractiviteit van Rotterdam. Vooral ouderen vinden het belangrijk dat de historie van Rotterdam te ervaren en te beleven is. Jongeren en Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond vinden dit minder belangrijk.

Tabel 13.2 Aandeel Rotterdammers dat het (helemaal) eens is met enkele stellingen over kunst, cultuur en festivals, naar achtergrondkenmerken, in procenten, 2009

	Voor mij is er in Rotterdam genoeg te doen op het gebied van kunst, cultuur en festivals	Door wat er allemaal te doen is op het gebied van k. en c. is Rotterdam voor mij aantrekkelijk om in te wonen en mijn vrije tijd in door te brengen	Ik vind dat er in Rotterdam voldoende mogelijkheden zijn om creatief bezig te zijn	Ik ben trots op de festivals in Rotterdam	De festivals maken Rotterdam voor mij aantrekkelijk om in te wonen en mijn vrije tijd in door te brengen	Ik vind het belangrijk dat de historie van Rotterdam te ervaren en te beleven is	Ik vind het belangrijk dat er goed wordt gezorgd voor het moderne deel van Rotterdam
Alle Rotterdammers	92	78	90	82	68	90	91
mannen	91	75	89	81	69	88	89
vrouwen	93	80	91	83	66	91	91
13 t/m 24 jaar	89	78	87	87	74	79	88
25 t/m 44 jaar	91	75	89	83	69	89	89
45 t/m 64 jaar	95	77	93	80	62	94	92
65 t/m 75 jaar	96	88	94	81	66	96	94
westers	94	77	93	80	64	92	90
niet-westers	88	79	85	87	76	83	92
LBO of lager	92	82	91	87	74	88	91
VMBO-VWO	93	75	90	84	66	89	91
HBO-WO	92	78	92	77	65	92	91
sociale minima	88	77	86	83	70	85	89
minimum tot modaal	92	80	89	83	70	92	91
modaal tot 2x modaal	94	79	92	84	68	89	90
meer dan 2x modaal	96	75	95	80	63	92	93

Nadere analyse van de stelling “genoeg te doen”

De beantwoording van de eerste stelling wordt in de volgende tabel uitgesplitst naar de mate waarin Rotterdammers zelf deelnemen aan cultuur. De *cultureel actieven* zijn wat vaker positief, de Rotterdammers die minder cultureel actief zijn, geven vaker aan, geen mening te hebben over deze stelling.

Tabel 13.3 *Uitkomsten stelling over “genoeg te doen op het gebied van kunst, cultuur en festivals”, onder Rotterdammers, naar de mate van cultuurdeelname in %, 2009*

<i>Voor mij is er in Rotterdam genoeg te doen op het gebied van kunst, cultuur en festivals</i>								
<i>Bezoekers van: →</i>	<i>voorstellingen excl. film</i>		<i>film</i>		<i>cultureel erfgoed</i>		<i>Festivals</i>	
	<i>niet</i>	<i>wel</i>	<i>niet</i>	<i>wel</i>	<i>niet</i>	<i>wel</i>	<i>niet</i>	<i>wel</i>
helemaal eens	17	25	20	25	19	26	15	27
eens	52	62	57	61	55	62	58	60
oneens	5	6	4	7	5	6	5	6
helemaal oneens	1	1	2	1	1	1	1	1
geen mening	25	6	17	7	19	5	21	6
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

Nadere analyse stelling over mogelijkheden om creatief bezig te zijn

De antwoorden op de stelling over mogelijkheden om creatief bezig te zijn, zijn hieronder uitgesplitst voor Rotterdammers die wel en Rotterdammers die niet zelf kunstzinnig actief zijn (de *kunstzinnig actieven* vormen 48 procent van de bevolking, zie hoofdstuk 5). Te zien is dat in beide groepen relatief weinig personen vinden dat er onvoldoende mogelijkheden zijn om creatief bezig te zijn. In de groep kunstzinnig actieven zijn wat meer mensen het (helemaal) eens met de stelling, in de andere groep hebben meer mensen geen mening.

Tabel 13.4 *Uitkomsten stelling over creatief bezig zijn, onder Rotterdammers die wel en niet zelf kunstzinnig actief zijn, in procenten, 2009*

<i>Ik vind dat er in Rotterdam voldoende mogelijkheden zijn om creatief bezig te zijn</i>		
	<i>wel kunstzinnig actief</i>	<i>niet kunstzinnig actief</i>
helemaal eens	17	13
eens	61	54
oneens	8	5
helemaal oneens	1	1
geen mening	13	27
Totaal	100	100

Nadere analyse festivalstellingen

Van de twee stellingen over festivals is hieronder weergegeven hoe de Rotterdammers die festivals bezoeken (66 procent van alle Rotterdammers, zie hoofdstuk 4) en de overige Rotterdammers erover denken. Festivalbezoekers zijn duidelijk trotser op de Rotterdamse festivals dan niet-festivalbezoekers. Ook is onder festivalbezoekers het aandeel personen groter dat voor zichzelf vindt dat festivals Rotterdam aantrekkelijk maken om in te wonen en vrije tijd in door te brengen. Daarnaast is het opvallend dat er een relatief grote groep Rotterdammers is die geen festivals bezoeken maar wel trots zijn op de festivals (42% van degenen die geen festivals bezoeken). Ook zijn er niet-festivalbezoekers die de festivals wel van belang vinden voor de aantrekkelijkheid van de stad (28% van degenen die geen festivals bezoeken) voor wonen of vrijetijdsbesteding.

Tabel 13.5 *Uitkomsten stellingen over festivals, onder Rotterdammers die wel en geen festivals bezoeken, in procenten, 2009*

<i>Ik ben trots op de festivals in Rotterdam</i>		
	bezoekt geen festivals	bezoekt wel festivals
helemaal eens	9	24
eens	33	51
oneens	11	10
helemaal oneens	6	2
geen mening	41	12
Totaal	100	100
<i>De festivals maken Rotterdam voor mij aantrekkelijk om in te wonen en mijn vrije tijd in door te brengen</i>		
	bezoekt geen festivals	bezoekt wel festivals
helemaal eens	5	18
eens	23	45
oneens	22	19
helemaal oneens	9	3
geen mening	41	15
Totaal	100	100

14 Wat er mist op het gebied van kunst, cultuur en festivals

14.1 Mist men iets?

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de uitkomsten van de vraag: *Mist u iets op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam?* De uitkomsten zijn uiteraard gebaseerd op de huidige bevolkingssamenstelling van Rotterdam en hoeven dus niet noodzakelijkerwijs te gelden voor potentiële inwoners van Rotterdam. Aan het eind van dit hoofdstuk worden kort de wensen van enkele doelgroepen besproken.

11 procent van de Rotterdammers mist iets op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam. In de volgende tabel is te zien waar deze personen wat missen. Van de personen die iets missen op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam, mist ruim een derde iets in het centrum van de stad, 16 procent iets in de eigen buurt en 12 procent iets in de eigen deelgemeente. Voor bijna een op de drie is de precieze plek in de stad niet erg belangrijk.

Tabel 14.1 Plaats waar iets gemist wordt op het gebied van kunst, cultuur en festivals, in percentages van alle Rotterdammers die iets missen

in het centrum van Rotterdam	36
in mijn eigen buurt	16
in mijn eigen deelgemeente	12
ergens anders in Rotterdam	7
ergens anders in de regio, buiten Rotterdam	1
maakt niet uit waar	29
totaal	100

Op de volgende bladzijde is voor verschillende groepen Rotterdammers weergegeven welk deel iets mist op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam. In de rechterkolom is apart weergegeven welk deel iets mist in de eigen buurt over deelgemeente. Onderin de tabel is te zien dat, zoals eerder aangegeven, van alle Rotterdammers 11 procent iets mist op het gebied van kunst, cultuur en festivals in de stad. 3 procent mist specifiek iets in de eigen buurt of deelgemeente.

Onder het jongere deel van de bevolking is het aandeel personen dat iets mist op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam groter dan onder het oudere deel, al 'scoort' het oudere deel iets hoger als het gaat om de eigen buurt of deelgemeente. Onder hoger opgeleiden is het aandeel personen dat iets mist op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam het grootst (17 procent).

Opvallend is dat in de linkerkolom met percentages de bewoners van het Stadscentrum en de drie omliggende deelgemeenten Noord, Delfshaven en Kralingen-Crooswijk hoog scoren. Juist in (de buurt van) het centrum vinden veel festivals plaats, zijn veel musea, etc. In deelgemeenten die ver van het centrum liggen zoals Hoogvliet en Hoek van Holland is het aandeel bewoners dat iets mist juist laag. Als het echter om kunst, cultuur en festivals in de eigen buurt of deelgemeente gaat, scoren twee deelgemeenten die ver van het centrum liggen wel relatief hoog (Pernis en Hoek van Holland, van beide mist 6 procent van de bewoners iets in de eigen buurt of deelgemeente).

Dit alles betekent dat een aanzienlijk deel van de personen die iets missen op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam, juist personen zijn die al veel doen op dit gebied (jongere mensen, hoger opgeleiden) en personen die al veel kunst, cultuur en festivals binnen handbereik hebben (bewoners van het centrum en omliggende deelgemeenten).

Tabel 14.2 Aandeel personen per subgroep van Rotterdammers dat iets mist op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam

	Mist iets	Mist iets in eigen buurt of deelgemeente
mannen	12	2
vrouwen	11	4
13 t/m 24 jaar	11	3
25 t/m 44 jaar	14	3
45 t/m 64 jaar	9	4
65 t/m 75 jaar	8	4
westers	12	3
niet-westers	9	3
LBO of lager	7	3
VMBO-VWO	10	4
HBO-WO	17	3
sociale minima	13	4
minimum tot modaal	10	3
modaal tot 2x modaal	11	4
meer dan 2x modaal	13	3
Stadscentrum	16	1
Delfshaven	14	3
Overschie	5	2
Noord	16	2
Hillegersberg-Schiebroek	10	2
Kralingen-Crooswijk	14	3
Feijenoord	10	3
IJsselmonde	8	2
Pernis	12	6
Prins Alexander	11	5
Charlois	8	3
Hoogvliet	5	3
Hoek van Holland	6	5
Totaal	11	3

14.2 Wat men mist

Respondenten konden bij een open vraag aangegeven wat ze precies missen op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam. 452 respondenten hebben dit gedaan. De antwoorden zijn zeer divers. In onderstaande tabel zijn deze antwoorden geclusterd weergegeven. Bij een deel van de antwoorden is dit gelukt. De niet geclusterde antwoorden zijn niet goed samen te voegen en staan daarom onderaan in de categorie “overig”. Vanwege de kleine aantallen respondenten per antwoordcategorie zijn geen percentages weergegeven. Het *aantal* respondenten dat in iedere categorie is ingedeeld, staat rechts in de tabel. Uitgedrukt als percentage van de Rotterdammers zou dat steeds één procent of minder betekenen.

De categorie die het hoogst scoort: die van activiteiten op een etnische, culturele en/of religieuze basis is op zichzelf al een bonte verzameling, variërend van Chinese kunst of Albanese muziek tot oud-Hollands volksdansen. Op het gebied van de festivals zijn de suggesties verdeeld: relatief veel mensen willen pop/rockmuziek op een festival of concert (34 personen), en bovendien willen sommigen een *grootschalig* muziekfestival à la Pinkpop/Lowlands (8 personen), maar aan de andere kant vindt een redelijk aantal mensen de huidige festivals te *grootschalig* en/of te commercieel en willen zij juist *kleinschalige* activiteiten (26 personen).

Tabel 14.3 *Wat men mist op het gebied van kunst, cultuur en festivals in Rotterdam, aantallen respondenten (geen percentages)*

meer activiteiten met bepaalde etnische/culturele/religieuze basis of volkscultuur activiteiten	60
meer pop-/rockconcerten en -festivals (niet: dance)	34
festivals nu te massaal/commercieel, dus meer kleinschalige(re) activiteiten.	26
gezelliger (uitgaans)centrum, meer sfeer en (passende) horeca, is nu te verspreid	23
meer te doen voor kinderen/tieners	20
meer klassieke muziek/opera/jazz	19
meer buurt-/wijkactiviteiten (op straat)	16
meer te doen voor ouderen	15
meer musea / moderne beeldende kunst / galeries	15
grootschalig muziekfestival (à la Pinkpop/Lowlands)	8
meer betaalbare activiteiten (voor mensen met laag inkomen)	7
meer duurzame&alternatieve culturele activiteiten (milieubewust/ecologisch)	6
meer activiteiten voor (en door) homo's	5
meer alternatieve/underground muziek	5
meer creatieve cursussen	5
meer literaire/poëzie activiteiten	3
praktische toegankelijkheid verbeteren (informatie, bewegwijzering, parkeren, etc.)	2
overig	183
Totaal	452

14.3 Enkele doelgroepen: wat missen zij?

Voor enkele specifieke groepen Rotterdammers is gekeken welke suggesties zij doen voor het culturaanbod. Dit gaat uiteraard om de huidige Rotterdammers, maar zij geven een indicatie van wat de potentiële Rotterdammers (binnen enkele doelgroepen) zouden wensen. Onder hoger opgeleide Rotterdammers zijn precies evenveel mensen die kleinschaliger festivals wil-

len als mensen die een festivals of concerten met pop- of rockmuziek willen. Hoog opgeleiden en ook studenten noemen relatief vaak dat zij een gezelliger uitgaanscentrum zouden willen. Gezinnen met kinderen noemen uiteraard vrij vaak de activiteiten voor kinderen of tieners en verder noemen zij vaker dan anderen buurt-/wijkactiviteiten (op straat). Ouderen noemen uiteraard relatief vaak de activiteiten voor ouderen en daarnaast ook musea.

Onder de bewoners van de Rotterdamse Zuidoever wordt relatief vaak een activiteit op etnische, culturele of religieuze basis genoemd en wordt niet of nauwelijks gesproken over jazz of klassieke muziek.

15 Cultuurparticipatie in Rotterdam en Nederland vergeleken

In 2009 heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau cijfers gepubliceerd over cultuurparticipatie in Nederland op basis van het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (avo) 2007¹¹. Dit zijn voornamelijk de meest recente betrouwbare cijfers over cultuurparticipatie op landelijk niveau. De cijfers zijn niet één op één vergelijkbaar met de uitkomsten van de VTO, onder andere door verschillen in de manier van bevraging, gehanteerde categorieën van cultuurparticipatie en onderzoekspopulatie (de avo-gegevens hebben grotendeels betrekking op mensen van zes jaar en ouder, de VTO-gegevens alleen op mensen van 13 tot en met 75 jaar). De gegevens in de volgende tabel moeten daarom met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Uit de tabel blijkt dat de cultuurparticipatie in Rotterdam ongeveer even groot is als in Nederland, waar het gaat om bezoeken aan bioscopen/filmhuizen, musea, monumenten, archieven, galerieën en klassieke concerten. Het aandeel kunstzinnig actieve personen was in 2007 in Nederland aanzienlijk groter dan in Rotterdam. Dat geldt ook voor het aandeel bezoekers van toneelvoorstellingen. In Rotterdam is sinds 2007 de cultuurparticipatie op het terrein van kunstzinnig actief zijn en bezoek aan toneelvoorstellingen gegroeid tot onder nabij het niveau van Nederland in 2007. Alleen op het gebied van bezoek aan popconcerten nemen Rotterdammers minder deel dan de gemiddelde Nederlandse bevolking; cabaret bezoeken Rotterdammers aanzienlijk meer dan de gemiddelde Nederlandse bevolking.

Tabel 155.1 Gegevens cultuurparticipatie landelijk en in Rotterdam¹², in procenten

	Nederland 2007 (avo)	Rotterdam 2007	Rotterdam 2009
kunstzinnig actief	49	37	48
bioscoop/filmhuis	56	61	58
museum	41	40	40
monument	45	42	44
archieef	4	3	3
galerie	21	20	21
toneel	27	20	25
ballet	5	9	9
cabaret	15	19	22
klassiek concert	14	13	14
popconcert	34	27	22

¹¹ Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars, SCP, Den Haag, 2009.

¹² 'Monument', 'galerie' en 'ballet' in het avo zijn vergeleken met respectievelijk 'bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen', 'galerie/atelier' en 'ballet/dans' in de VTO. 'Cabaret' is in de VTO 2007 'Cabaret/kleinkunst' en in de VTO 2009 'Cabaret/stand up comedy/kleinkunst'. 'Popconcerten' is in de VTO 2007 'pop-/wereldmuziekconcerten' en in de VTO 2009 'pop-/rockconcerten'. De avo gegevens hebben betrekking op mensen van zes jaar en ouder, behalve die over bioscoop/filmhuis en archieven (16 jaar en ouder).

Eerder in dit rapport (onder andere in hoofdstuk 7) hebben we gezien dat de cultuurdeelname gemiddeld groter is onder mensen van westerse afkomst. Ook hebben we gezien dat cultuurdeelname in het algemeen toeneemt met opleiding en inkomen. Dat in Rotterdam bewoners met een westerse achtergrond, hoger opgeleiden en mensen met een hoger inkomen relatief minder sterk vertegenwoordigd zijn dan in Nederland als geheel, zal dus waarschijnlijk een drukkend effect hebben op de cultuurdeelname in Rotterdam in vergelijking met cultuurdeelname landelijk. Daar staat tegenover dat Rotterdam een jonge bevolking heeft en dat (volgens de VTO) het aandeel deelnemers aan diverse cultuurvormen relatief groot is onder jonge mensen (van 13 tot en met 24 jaar).

Ook de hoge mate van stedelijkheid van Rotterdam (en de daarmee samenhangende grote hoeveelheid culturele voorzieningen) zou een positief effect kunnen hebben op cultuurdeelname in Rotterdam. Uit cijfers van het CBS blijkt dat in zeer sterk stedelijke gebieden in Nederland 26 procent van de bewoners in 2008 drie of meer musea heeft bezocht, terwijl van alle Nederlanders 16 procent in 2008 drie of meer musea bezocht (uit de VTO 2009 volgt een percentage van 22 procent, alleen voor 13 tot en met 75 jarigen).

Er is ook informatie over cultuurparticipatie onder de bevolking van Amsterdam¹³ en Utrecht¹⁴. Ook hier geldt dat de gegevens niet één op één vergelijkbaar zijn met die van Rotterdam. Toch kan met grote zekerheid gesteld worden dat de cultuurparticipatie in Amsterdam en Utrecht aanzienlijk groter is dan in Rotterdam, gezien de soms enorme verschillen tussen de uitkomsten van Rotterdam enerzijds en die van Amsterdam en vooral Utrecht anderzijds. Een redelijke vergelijking tussen de steden is mogelijk voor het aandeel bezoekers van films, musea, popconcerten, dansavonden/houseparty's, toneeluitvoeringen, klassieke muziekconcerten, cabaret, musical, ballet en opera. Utrecht scoort op al deze aspecten veel hoger dan Rotterdam. Amsterdam scoort op de meeste aspecten veel hoger. Bij bezoek aan films, toneel, cabaret en musicals is het verschil relatief minder groot (op musicals scoort Rotterdam zelfs iets beter).

Dat de cultuurparticipatie in Amsterdam en Utrecht veel groter is dan in Rotterdam, hangt ongetwijfeld samen met de samenstelling van de bevolking. In Amsterdam en Utrecht zijn mensen gemiddeld beter opgeleid en hebben ze meer te besteden.

In een eerdere editie van dit onderzoek werd geconstateerd dat de cultuurdeelname in Rotterdam lager ligt dan in veel andere grote steden. Hoewel dat niet op alle punten blijkt uit de vergelijking met landelijk onderzoek, scoort Rotterdam bijvoorbeeld wel een stuk lager dan Amsterdam en Utrecht. Dat lijkt tegenstrijdig met de nabijheid van veel culturaanbod in Rotterdam, maar de verklaring ligt in de bevolkingsopbouw. Vooral het opleidingsniveau speelt een grote rol in de cultuurdeelname¹⁵, en Rotterdammers zijn relatief laag opgeleid. Over het algemeen geldt wel degelijk dat stedelingen meer aan cultuur deelnemen dan niet-stedelingen. Het lage opleidingsniveau van Rotterdammers doet dat effect van die stedelijkheid helemaal teniet.

¹³ Amsterdam in Cijfers 2009, Dienst Onderzoek en Statistiek Gemeente Amsterdam, 2009.

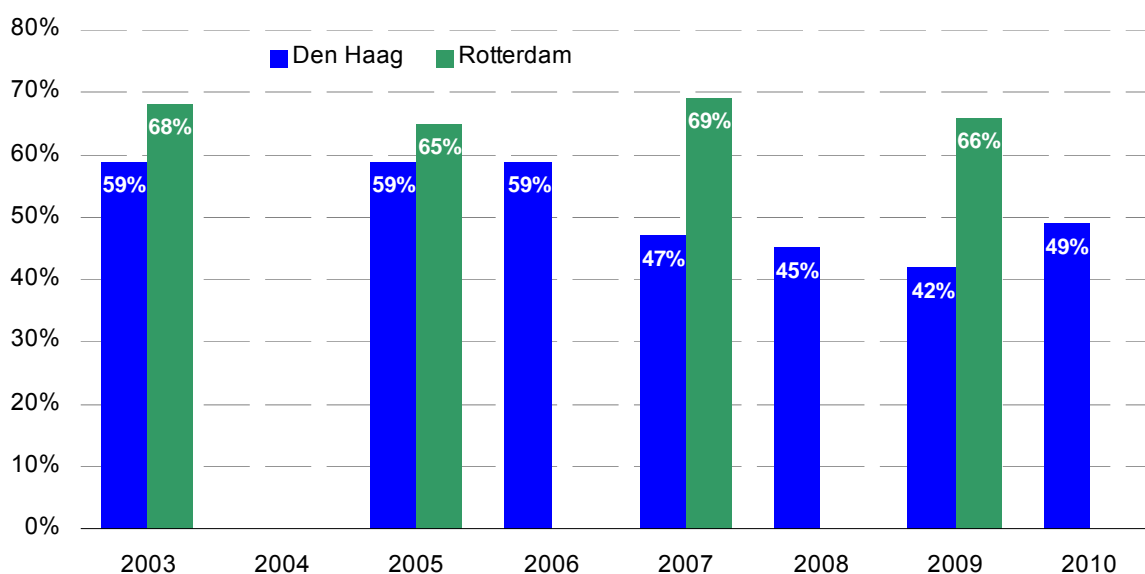
¹⁴ Utrecht Monitor 2010, Bestuurs- en Concerndienst Gemeente Utrecht, 2010.

¹⁵ Zie onder andere:

- (1) *Het Actieplan Cultuurbereik en Cultuurdeelname, een empirische evaluatie op landelijk niveau*, SCP werkdokument 117, Den Haag (juli 2005)
- (2) *Cultuurminnaars en cultuurmijders*, A. van den Broek, J. de Haan en F. Huysmans (2005)
- (3) *Meer en ander publiek? Op zoek naar de effecten van het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004*, IVA, T. IJdens, (juni 2005)

Een andere grote stad die net als Rotterdam relatief veel laagopgeleiden heeft in de bevolking, is Den Haag. Bestaand onderzoek naar cultuurdeelname van Hagenaars is op veel punten niet zo goed vergelijkbaar met het onderhavige Rotterdamse onderzoek, maar op één punt is het dat wel: het festivalbezoek. Ook in Den Haag is aan de inwoners een lijst met festivals voorgesteld met de vraag of men die in het afgelopen jaar heeft bezocht. De uitkomsten van het Haagse en het Rotterdamse onderzoek worden samen weergegeven in de volgende figuur. In de figuur is te zien welk aandeel van de bevolking één of meer festivals heeft bezocht in het jaar voorafgaand aan de enquête. In Rotterdam wordt dit eens per twee jaar gevraagd, waardoor sommige jaren ontbreken. Uit de figuur blijkt dat het aandeel festivalbezoekers in alle weergegeven jaren voor Rotterdam iets hoger ligt dan voor Den Haag.

Figuur 15.1 Festivalbezoek (in eigen stad) door Hagenaars en Rotterdammers, in procenten



Bijlagen

BIJLAGE I: DE BETEKENIS VAN DE PERCENTAGES; SIGNIFICANTIE

II.1 Betekenis van percentages en significantie in het kort

- De betrouwbaarheidsmarges van het gehele onderzoeksbestand liggen rond de 1 procent.
- Kleine verschillen of afwijkingen (rond de 1 procent) kunnen dus niet als werkelijke verschillen worden beschouwd, maar kunnen evengoed door het toeval zijn veroorzaakt.
- Bij deelgroepen (alleen de mannen, alleen inwoners van een bepaalde deelgemeente) zijn de betrouwbaarheidsmarges wat groter.
- De lezer hoeft zich hier niet steeds mee te vermoeien: als een verschil niet significant is, wordt het in dit rapport niet als zodanig besproken en als een verschil wel besproken wordt is, is het significant.

I.2 Percentages

In de tabellen in dit rapport staan de uitkomsten in percentagevorm weergegeven. Dit is gedaan omdat percentages gemakkelijker te vergelijken zijn dan aantallen, dat is met name het geval wanneer het totale aantal respondenten van twee te vergelijken groepen verschilt, bijvoorbeeld bij de vergelijking van leeftijdsgroepen.

Metingen via een steekproef leveren een schatting van de werkelijkheid. Het toevalskarakter van de steekproef heeft als consequentie, dat schatting en werkelijke waarde ten gevolge van het toeval kunnen afwijken. (*Daarnaast* zijn ook afwijkingen mogelijk ten gevolge van andere zaken dan het toeval, zoals onder- en oververtegenwoordigingen van bepaalde categorieën respondenten, bijvoorbeeld door selectieve non-respons, zie hierover bijlage II.) De mogelijke afwijkingen ten gevolge van het toeval kunnen worden uitgedrukt in betrouwbaarheidsmarges. Gangbaar is een uitdrukking in 95 procent-betrouwbaarheidsmarges.

De 95 procent-betrouwbaarheidsmarge geeft aan hoe groot het verschil tussen de geschatte waarde en de werkelijke waarde *zou kunnen* zijn ten gevolge van het toeval. De betekenis van zo'n marge is dat, indien de steekproef en de meting vele malen zouden worden herhaald, de werkelijke waarde zich in 95 van de 100 gevallen binnen de betrouwbaarheidsmarge zal bevinden.

Een betrouwbaarheidsmarge (dus: de onnauwkeurigheid) is kleiner naarmate de steekproef groter is, maar verschilt ook met het gemeten percentage: percentages van rond de 50 procent hebben de grootste onnauwkeurigheid. Hoe verder het percentage van de 50 procent af zit, des te kleiner is de onnauwkeurigheid.

De volgende tabel geeft voor in steekproeven of delen daarvan gemeten percentages de betrouwbaarheidsmarges voor een meting van 50 procent (dus voor het ongunstigste geval), en ter illustratie ook voor een meting van 10 procent en van 90 procent.

Figuur I.1: De 95%-betrouwbaarheidsmarges van gemeten percentages.

Bij een aantal respondenten van:	moet een meting van 10% worden opgevat als:	moet een meting van 50% worden opgevat als:	moet een meting van 90% worden opgevat als:
100	tussen 4 en 16 %	tussen 40 en 60 %	tussen 84 en 96 %
500	tussen 7 en 13 %	tussen 46 en 54 %	tussen 87 en 93 %
1.000	tussen 8 en 12 %	tussen 47 en 53 %	tussen 88 en 92 %
2.500	tussen 9 en 11 %	tussen 48 en 52 %	tussen 89 en 91 %
6.835 (VTO 2007)	tussen 9 en 11 %	tussen 49 en 51 %	tussen 89 en 91 %
4.522 (VTO 2009)	tussen 9 en 11 %	tussen 49 en 51 %	tussen 89 en 91 %

Een leesvoorbeeld: als in het respondentenbestand van de VTO 2009 (4.522 respondenten) 10 procent een bepaald antwoord geeft, moet dit gelezen worden als 10 procent plus of min 0,87 procent, ofwel: een uitkomst die ligt tussen de 9 en de 11 procent¹⁶.

I.3 Vergelijkingen

Ook bij de vergelijking van percentages of verdelingen (bijvoorbeeld: tussen mannen en vrouwen, of tussen de laatste en de voorgaande VTO) is het mogelijk dat een gemeten verschil wordt veroorzaakt door het toeval. Het gemeten verschil wordt in dat geval 'niet significant' genoemd. Om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten percentages significant is, bestaat een wiskundige techniek: de zogeheten t-toets. De uitkomsten van zo'n toets zijn niet eenvoudig weer te geven zoals met betrouwbaarheidsmarges is gedaan in de voorgaande tabel. Wel kan gesteld worden, dat de grens tussen 'significant' en 'niet-significant' wat kleiner is dan het totaal van de beide betrouwbaarheidsmarges. Een voorbeeld: iets is niet aantoonbaar toegenomen als het in de VTO 2009 50 procent was en in de VTO 2009 51 procent. Een stijging van 5 procent naar 6 procent is overigens wel weer significant. (Bij deze gemeten waarden zijn de marges wat kleiner.)

De boodschap is dan ook dat verschillen of afwijkingen van rond de 1 procent niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toeval kunnen zijn veroorzaakt. De lezer hoeft zich over dit soort zaken echter niet druk te maken, want in de tekst van dit rapport is hiermee rekening gehouden. Als een verschil niet significant is, is het niet genoemd en als een verschil genoemd is, is het significant.

¹⁶ Bij het berekenen van de betrouwbaarheidsmarge bij percentages kan worden uitgegaan van de volgende benaderende formule: de absolute 95%-betrouwbaarheidsmarge is $1,96 \times \sqrt{p(100-p)} / \sqrt{n-1}$, waarbij p het gemeten percentage is en n de omvang van de (deel-) steekproef.

Een percentage van 50% heeft in de VTO 2009 dus een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{4.521} = 1,46\%$.

Bij een percentage van 1% hoort in de VTO 2009 een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(1 \times 99)} / \sqrt{4.521} = 0,29\%$.

Bij een percentage van 50% onder alleen de 2.025 mannen wordt dat $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{2.024} = 2,18\%$.

I.4 Gemiddelden

Ook om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten gemiddelden (bijvoorbeeld het verschil tussen twee rapportcijfers) significant is of slechts veroorzaakt is door het toeval kan een t-toets worden verricht. Hoewel ook hier het precieze resultaat van geval tot geval verschilt, en met name ook afhangt van de gemeten waarden en de spreiding rond de gemiddelden, geldt in de praktijk in het algemeen, dat verschillen in rapportcijfers van 0,2 en hoger significant zijn. Bij een meting over een *deel* van de steekproef –bijvoorbeeld over alleen de mannen in de VTO 2009– ligt deze grens hoger.

Ook hier is in de tekst van dit rapport rekening mee gehouden. Als een verschil niet significant is, is het niet genoemd en als een verschil genoemd is, is het significant.

BIJLAGE II ONDERZOEKSOPZET, RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

II.1 Onderzoeksopzet, respons en representativiteit in het kort

- Het responspercentage van de Vrijtijdsomnibussenquête 2009 was lager dan dat van voorgaande edities.
- De representativiteit is echter heel behoorlijk: minstens zo goed als in voorgaande edities.
- Ook wat betreft de opzet van het veldwerk verschilt de VTO 2009 van voorgaande edities, wat wellicht een van de oorzaken is van de lagere respons. Het voornaamste verschil is dat voor het eerst een internetvragenlijst werd ingezet.

II.2 Organisatie van het veldwerk

In eerste instantie ontving aan aantal Rotterdammers een brief van burgemeester Aboutaleb met het verzoek om de vragenlijst in te vullen op internet. Door gebruik te maken van persoonlijke inlogcodes werd ervoor gezorgd dat alleen de Rotterdammers in de aselect getrokken steekproef de vragenlijst op internet kon benaderen en tevens dat iedere respondent de vragenlijst slechts één keer kon invullen. Degenen die de internetvragenlijst niet invulden, kregen na enkele weken opnieuw een brief van de Burgemeester, nu vergezeld van een vragenlijst op papier. Na enkele weken volgde nogmaals een herinnering inclusief postvragenlijst. Ook kon men al die tijd nog steeds kiezen voor het invullen van de internetvragenlijst.

Al direct aan het begin van de veldwerkperiode is begonnen met het face to face enquêteren van Rotterdammers die behoren tot een van de vooraf benoemde groepen van niet-westerse afkomst (Surinamers, Antillianen/Arubanen, Turken, Marokkanen en Kaapverdianen). Hiervoor werd een aparte steekproef getrokken. Deze Rotterdammers ontvingen een brief van de Burgemeester dat zij *misschien* bezoek zouden krijgen van een enquêteur. "Misschien", want het face to face veldwerk stopte zodra de vooraf vastgestelde streefaantallen per etnische groep en per deelgemeente waren gerealiseerd. Zij kregen de vragenlijst niet van te voren te zien.

Toen bleek dat de respons van het veldwerk via internet en post tegenviel, is ervoor gekozen om een *aanvullende steekproef* te trekken en deze mensen uit te nodigen voor het invullen van de internetvragenlijst. Zij kregen geen papieren vragenlijst toegestuurd en aan hen is geen herinnering gestuurd.

II.3 De steekproef

Op basis van de GBA (Gemeentelijke Basisadministratie) is een aselecte steekproef getrokken van Rotterdammers in de leeftijd vanaf 13 tot en met 75 jaar. Daarnaast is op verzoek van een van de opdrachtgevers een steekproef getrokken onder Rotterdammers in de leeftijd van 75 jaar en ouder. Op één kenmerk was de steekproeftrekking echter niet aselect. Er is namelijk vooraf gekozen voor bepaalde aantallen *per deelgemeente*. Binnen elke deelgemeente was de steekproeftrekking dan wel weer aselect, dat wil zeggen dat binnen een deelgemeente iedere inwoner in de genoemde leeftijdsklasse evenveel kans had om in de steekproef terecht te komen.

Deze basissteekproef bevatte overigens ook allochtone Rotterdammers in de eerder genoemde Cultuurparticipatie van Rotterdammers, 2009

etnische groepen, dus de “face to face steekproef” was een *extra* steekproef. Hierdoor zijn dus *per saldo* in verhouding iets meer Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond benaderd dan zou zijn gebeurd zonder dit face to face veldwerk. Omdat juist deze groepen vaak wat minder responderen, was de verwachting dat dit voor de uiteindelijke samenstelling van de respons alleen maar gunstig zou uitpakken.

Zoals hierboven al werd beschreven, is nog een extra steekproef getrokken vanwege de tegenvallende respons. Vanwege de beperkte opzet (alleen op internet, niet per post) en de kortere doorlooptijd voor deze aanvullende steekproef, is bij deze aanvullende steekproef een lagere respons gerealiseerd dan bij de eerste steekproef.

Rozenburg

In dit onderzoek is de (deel)gemeente Rozenburg niet meegenomen. Op het moment van het veldwerk (najaar 2009) was Rozenburg nog geen onderdeel van de gemeente Rotterdam. Sterker, op het moment dat het veldwerk startte stond deze gemeentelijke herindeling nog niet eens vast. De Eerste Kamer heeft daar pas later mee ingestemd.

II.4 Respons

De uiteindelijke respons op de VTO 2009 bedraagt 21 procent. In de tabel hieronder wordt de respons binnen de verschillende steekproeven weergegeven. De basissteekproef kende een tegenvallende respons van 25 procent. Dat geldt ook voor de aanvulling op de basissteekproef met Rotterdammers van boven de 75 jaar.

Voor het berekenen van de respons bij het face to face veldwerk is uitgegaan van het aantal geslaagde enquêtes ten opzichte van het aantal geslaagde contactpogingen. Het responspercentage is dan ook vrij hoog. Wanneer ergens wordt aangebeld terwijl er niemand thuis is, is dat geen geslaagde contactpoging. Tellen we al die niet geslaagde pogingen er ook bij, dan daalt de totale respons nog een procentje.

Voor het veldwerk per post en per internet zijn *alle* contactpogingen meegeteld in het steekproef-aantal, dus wanneer een vragenlijst onbestelbaar retour kwam, werd dat meegeteld als non-respons. Zouden we dat niet doen, dan stijgt het responspercentage bijna een procent maar blijft deze afgerond hetzelfde. Als respons via internet zijn ook de *deels* ingevulde vragenlijsten meegeteld. Worden alleen de volledig ingevulde vragenlijsten meegeteld, dan daalt de respons uiteraard nog een stukje, maar dat zou niet geheel terecht zijn. Ook per post worden deels ingevulde vragenlijsten geretourneerd en ook deze worden meegeteld in de respons.

De mensen in de *aanvullende* steekproef hadden slechts ongeveer een maand de tijd om te reageren (waarvan ongeveer de helft in de kerstvakantie viel). Zij konden de vragen *alleen* op internet invullen. Deze steekproef bevatte relatief veel personen van niet-westerse afkomst. Deze mensen kregen slechts één uitnodiging (in plaats van drie). Door al deze oorzaken kent de aanvullende steekproef een lagere respons dan de basissteekproef. Dit brengt de *totale* respons uiteraard ook naar beneden, van 25 procent naar 21 procent (75-plussers niet meegeteld).

Tabel II.1 Respons op de Vrijtijdsomnibusenquête 2009

	A Eerste steek- proef exclu- sief 75-plussers	B 75-plussers (in eerste steekproef)	C Aanvullende steekproef	D Face to face steekproef	A+B+C+D Totaal incl. 75-plussers	A+C+D Totaal excl. 75-plussers	A+D Totaal excl. 75-plussers en aanvullen- de steekproef
benaderd	13.903	1.583	7.233	356	23.075	21.492	14.259
respons	3.361	380	897	239	4.877	4.522	3.600
respons %	24%	24%	12%	67%	21%	21%	25%

Bij deze responspercentages moet worden bedacht, dat ieder formulier dat om welke reden dan ook niet ingevuld is geretourneerd tot de non-respons is gerekend; dus ook formulieren voor mensen die intussen niet meer bereikbaar zijn door bijvoorbeeld verhuizing of overlijden. Veel onderzoeksbureaus tellen zulke mislukte contacten niet mee bij de bepaling van het responspercentage. Hoewel de totale respons toch wel tegenvalt, is deze niet dramatisch te noemen voor een lange schriftelijke enquête in een grote stad als Rotterdam. Het CBS kampt bijvoorbeeld bij haar landelijke enquêtes juist in de grote steden met een relatief slechte en selectieve respons, en overal kampen markt- en opinieonderzoeksbureaus met een dalende responsbereidheid.

II.5 Stratificatie en ophoging van de steekproef en weging

In het vervolg van deze bijlage wordt aan de hand van een aantal persoonskenmerken de representativiteit van de uiteindelijke netto steekproef (de respons) besproken. Daartoe worden kenmerken van de respondenten vergeleken met die van de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Bij nagenoeg alle inhoudelijke analyses van onderzoeksuitkomsten van de VTO worden de 75-plussers buiten beschouwing gelaten (75-plussers zijn in eerdere jaren ook niet meegenomen in de analyses). Ook in deze analyse van de representativiteit worden zij daarom buiten beschouwing gelaten.

Een van de opdrachtgevers van de VTO heeft verzocht om per deelgemeente uitspraken te kunnen doen over sportdeelname van de bevolking. Daarbij was het voor sommige deelgemeenten belangrijker dan voor andere om daar een groot aantal respondenten te krijgen. Om die reden (en omdat in de ene deelgemeente meer mensen wonen dan in de andere) is een gestratificeerde steekproef getrokken. Dit houdt in dat een inwoner van de ene deelgemeente meer kans heeft om een vragenlijst te ontvangen dan een inwoner van de andere deelgemeente.

Tegen het einde van de veldwerkperiode bleek de respons tegen te vallen en is een aanvullende steekproef getrokken. Daarbij is ervoor gekozen om het aandeel personen van niet-westerse afkomst enigszins op te hogen. Hun aandeel in de respons tot dan toe viel namelijk nog wat tegen. Hierdoor, en doordat de face to face enquêtes werden afgenomen onder een *extra* steekproef van Rotterdammers van niet-westerse afkomst, is het aandeel *benaderde* Rotterdammers met een niet-westerse achtergrond iets groter dan hun aandeel in de bevolking. Omdat deze groepen meestal iets minder responderen, was de verwachting dat hierdoor hun aandeel in de respons juist meer in overeenstemming zou komen met hun aandeel in de bevolking. Dit is inderdaad het geval gebleken. Het aandeel Rotterdammers van niet-westerse afkomst is in de respons nog steeds wat lager dan in de bevolking, maar het aandeel is vergelijkbaar met de vorige

editie van de VTO (zie ook de volgende paragraaf). Het respondentenbestand van de VTO vormde aanvankelijk nog geen juiste afspiegeling van de Rotterdamse bevolking naar *deelgemeente*. Om toch uitspraken te kunnen doen over de gehele Rotterdamse bevolking, is bij de analyses een weging toegepast. Dat betekent dat de 'scheve' verdeling naar deelgemeente in het respondentenbestand met behulp van een weefactor is teruggebracht naar de verdeling zoals die is in de bevolking van Rotterdam. Daardoor vormt het respondentenbestand (gewogen) een goede afspiegeling van de Rotterdamse bevolking. Sterker nog: het gewogen aandeel van elke deelgemeente is exact gelijk aan dat aandeel in de bevolking.

Daarnaast is er natuurlijk nog wel enigszins verschil te zien tussen de verdeling in het respondentenbestand en in de bevolking, wanneer we kijken naar andere kenmerken, zoals geslacht, leeftijd of etniciteit. De volgende paragraaf gaat daarop in.

Het toevoegen van 75-plussers aan de steekproef heeft voor de meeste uitkomsten geen gevolgen omdat die meestal buiten beeld blijven. Ook in eerdere edities van de VTO zijn die immers niet meegeteld. Alleen voor specifieke doeleinden kunnen zij worden meegeteld (en dan moeten zij uiteraard in de juiste verhouding worden meegewogen).

II.6 Representativiteit naar verifieerbare kenmerken

In de volgende tabel is de verdeling naar geslacht weergegeven van de respondenten van de VTO en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2009. Vrouwen blijken oververtegenwoordigd. Dat vrouwen beter responderen is traditioneel en kwam ook voor in de vorige VTO.

Tabel II.2: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam (per 1-1-2009) van 13 tot en met 75 jaar naar geslacht, in procenten

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
Man	44	44	50
Vrouw	56	56	50
Totaal	100	100	100

De volgende tabel geeft de verdeling naar leeftijd weer van de respondenten van de VTO 2009 en van de Rotterdamse bevolking op 1 januari 2009. De jongste twee groepen zijn enigszins ondervertegenwoordigd en de oudste twee enigszins oververtegenwoordigd. In voorgaande edities was vooral de jongste groep vaak slecht vertegenwoordigd, maar dat valt nu mee. Al met al zijn er wel verschillen tussen de verdeling in de respons in de VTO 2009 en in de bevolking maar deze zijn niet erg groot.

Tabel II.3: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar leeftijd, in procenten

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
13 t/m 24 jaar	17	19	20
25 t/m 44 jaar	39	34	39
45 t/m 64 jaar	34	35	31
65 t/m 75 jaar	10	12	10
Totaal	100	100	100

De volgende tabel toont de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit.

Tabel II.4: Verdeling van de respondenten en van de bevolking in Rotterdam van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit, in procenten

	VTO 2007 (gewogen)	VTO 2009 (gewogen)	Bevolking 2009 (13 t/m 75 jaar)
Suriname	7	7	9
Ned.Antillen/Aruba	2	3	3
Kaapverdië	2	2	3
Turkije	6	7	8
Marokko	5	6	6
overig niet-westers	5	6	7
<i>Subtotaal niet westers</i>	27	31	36
autochtoon	63	61	53
EU (25 landen)	5	4	6
overig westers	4	4	5
<i>Subtotaal westers</i>	73	69	64
Eindtotaal	100	100	100

Het duidelijkste verschil tussen de verdeling in het respondentenbestand van de VTO en die in de bevolking is de oververtegenwoordiging van autochtonen (dat wil zeggen dat de beide ouders van de respondent in Nederland zijn geboren). Het subtotaal niet-westers, dat ruim een derde van de bevolking uitmaakt, is wat mager vertegenwoordigd met bijna een derde in het respondentenbestand. Overigens is dit aandeel nu wel iets beter dan in de vorige editie van de VTO. Per afzonderlijke etnische groep zijn de verschillen steeds slechts een of soms twee procent. Dat geldt ook voor de beide groepen met een westerse achtergrond. Al met al komt de verdeling naar etniciteit van het respondentenbestand in de editie 2009 weer iets beter overeen met die in de bevolking maar zijn de verschillen met de verdeling in eerdere edities van de VTO ook weer niet te groot.

De verdeling naar *deelgemeente* is in het gewogen respondentenbestand exact goed, omdat de weging juist daarvoor zorgt.

II.4 Representativiteit: conclusie

Voor zover op verifieerbare kenmerken valt na te gaan, is de respons op de Vrijtijdsomnibussenquête 2007 voldoende representatief voor de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. Dit ondanks het feit dat vrouwen, Rotterdammers boven de 45 jaar en personen van westerse afkomst wat zijn oververtegenwoordigd en mannen, Rotterdammers tot 45 jaar en personen van niet-westerse afkomst wat zijn ondervertegenwoordigd. Dit is in grote lijnen overeenkomstig de eerdere reeksen van de VTO, waardoor er geen grote trendbreuken als gevolg van verschil in representativiteit zullen ontstaan in tijdreeksen.

De geconstateerde representativiteit is een belangrijke nuancering bij de tegenvallende responspercentages. Immers: het responspercentage is op zichzelf niet zo heel belangrijk, zo lang de respondenten maar een goede afspiegeling vormen van de populatie (de Rotterdammers). De representativiteit is hier echter alleen weergegeven voor de *verifieerbare* kenmerken. Het is goed mogelijk dat een teruglopende responsbereidheid ook leidt tot een grotere selectiviteit (voor minder gemakkelijk te verifiëren kenmerken). Voor deze selectiviteit kan een aantal verklaringen worden bedacht, die impliceren dat het verhelpen daarvan niet zo simpel is. Zo zijn frequent verhuizende mensen moeilijk te achterhalen, evenals mensen die niet wonen op het adres waar ze volgens de gemeentelijke basisadministratie wonen. Dit houdt in een aantal opzichten ook een selectiviteit in.

Daarnaast valt niet te vermijden, dat – ondanks de moeite die gedaan wordt om de vragen in de enquête zo begrijpelijk mogelijk te formuleren – een dergelijke vragenlijst voor een aantal mensen toch te hoog gegrepen is. Dat geldt met name voor mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen. En ten slotte moet ook gevreesd worden, dat de grote stad een aantal inwoners heeft die steeds minder ontvankelijk zijn voor vormen van maatschappelijke participatie zoals het deelnemen aan een gemeentelijke enquête. In dat opzicht is wellicht ook een vergelijking te trekken met de selectieve opkomst bij verkiezingen.

Al met al moet worden geconcludeerd, dat de Vrijtijdsomnibussenquête 2009 een beperkte mate van selectiviteit in zijn respons kent, die grotendeels moeilijk tot niet te voorkomen is en waarmee bij de interpretatie van resultaten rekening moet worden gehouden. De mate waarin deze selectiviteit uitkomsten beïnvloedt, moet echter ook niet overschat worden. Zo valt eenvoudig na te rekenen, dat als bijvoorbeeld 50 procent van de personen van westerse afkomst het eens is met een bepaalde stelling, en 25 procent van de personen van niet-westerse afkomst, hiervoor in de enquête voor de totale Rotterdamse bevolking 42 procent zal worden gemeten, terwijl dit 41 procent had moeten zijn. In dit voorbeeld hadden de niet-westersen wat zwaarder moeten meetellen en het totaal gemiddelde wat naar beneden moeten brengen. Een dergelijk verschil ligt in de orde van grootte van de betrouwbaarheidsmarge van de enquête (zie Bijlage I). In zo'n geval is het interessanter om te weten dat Rotterdammers van westerse en niet-westerse afkomst zo sterk verschillen, dan te weten hoeveel het totale gemiddelde *precies* bedraagt.

Bijlage IV Publicatieoverzicht COS

Deze publicaties zijn gratis te downloaden op www.cos.rotterdam.nl

Cultuurdeelname, Vrijtijdsbesteding, Recreatie

Quickscan Clubcircuit Rotterdam	2010
Cultuurparticipatie van Rotterdammers, 2009 (verschijnt najaar 2010)	2010
Quickscan Rotterdamse jongeren in hun vrije tijd, 2009 (verschijnt najaar 2010)	2010
Rotterdammers over de buitenruimte	2010
Vrijwilligerswerk en informele hulp in Rotterdam 2009. Resultaten uit de Vrijtijdsomnibusenquête 2009	2010
Bezoekersenquête Midden-Delflanddag 2010	2010
Mantelzorgers in Rotterdam 2007 - 2009	2010
Bezoek en waardering wijkparken Rotterdam	2010
Cultuurdeelname in Rozenburg	2010
Evenementen in Hoek van Holland 2009	2009
Op zoek naar een verklaringmodel voor vrijwilligerswerk	2009
Nadere analyses vrijwilligerswerk in Rotterdam	2009
Cultuurparticipatie in deelgemeenten	2009
Ruimte voor creativiteit. Onderzoek naar de bedrijfshuisvestingsvraag van creatieve ondernemers in Rotterdam	2008
Belangstelling voor opera in Rotterdam 2008. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Vrijwilligers(organisaties) in Hoogvliet. Mening en behoeften	2008
Klanttevredenheid SKVR	2006
Recreatief bezoek van Rotterdammers aan Rotterdam 2005	2006
Rotterdammers en de bibliotheek 2005	2005

Sociaal beleid, Welzijn en Volksgezondheid

Feitenkaart Participatie en Burgerschap 2009	2010
Tijdsbesteding van Rotterdamse ouderen	2010
Wijkmonitor Overschie 2008	2009
Jonge moeders in Rotterdam. Stand van zaken 2008	2008
Werken bij Roteb	2008
Maatschappelijke opvang in Rotterdam	2008
Subsidiëring van welzijnsinstellingen door deelgemeenten en gemeentelijke diensten in Rotterdam, 2007	2007
Sterfte in Rotterdam tijdens de hittegolven in juli 2006	2006

Ruimtelijke ordening en verkeer

Rotterdammers over het verkeer 2010. Resultaten uit de Omnibusenquête 2010	2010
Mobiliteit in Rotterdam, de stadsregio en Nederland 2004-2008	2010
Vervolgenquête Fiets in de metro. Evaluatie van de pilot 'Fiets in de daluren'	2009
Evaluatie Rotterdams Restauratiefonds 2006	2008
Tevredenheidsonderzoek Evenementenparkeerregeling 2007	2007
Rotterdammers over het openbaar vervoer 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Masterplan Lijnbaanhoven	2007
Draagvlakmeting parkeren onder de Noorderhavenkade	2006
Belevingsonderzoek groene golf Schiekade/Schieweg	2006
Rotterdammers over imago-bepalende plekken in de openbare ruimte	2005

Wonen

Woonruimteverdeling in Vlaardingen in 2009	2010
Monitor woningbouwafspraken stadsregio Rotterdam 2009	2010
Kans van Slagen. Monitor woonruimteverdeling stadsregio Rotterdam. 2009 kwartaal 4	2010
Monitor woonruimteverdeling stadsregio Rotterdam 2009	2010
Feitenkaart Aandachtsgroepen volkshuisvestingsbeleid Rotterdam en regio 2007	2010
Komen en Gaan. Selectieve migratie in Rotterdam in 2009.	2010
Evaluatie Huisvestingsvergunning Rotterdam, juli 2006 - juli 2009	2010
Woonruimteverdeling Voorne-Putten en Rozenburg juli 2008 - juli 2009	2009
Woningbehoefte stadsregio Rotterdam 2010 - 2020	2009
Kansen op de Schiedamse woningmarkt 2007	2008
Monitor Gentrification in pilotgebieden	2007
Bewoners over het nieuwe dure huursegment	2006
Rotterdammers over de verkoop van huurwoningen 2006	2006
Rotterdammers over herstructurering 2006	2006
Bewonersonderzoek Nesselande	2005

Algemeen

Feitenkaart Omnibusenquête 2010	2010
Staat van Rotterdam 2010	2010
Kerncijfers & trends Rotterdam 2009	2009
Binnenstadsmonitor 2009 - De staat van de Rotterdamse binnenstad	2009
Aandachtsgebieden in beeld 2007	2008
Monitor Prins Alexander 2007	2008
Handleiding voor het opstellen van meetbare doelstellingen	2006

Politiek en bestuur

Analyse opkomst gemeenteraadsverkiezingen 2010	2010
Analyse gemeenteraadsverkiezingen 2010	2010
Rotterdammers over burgerparticipatie 2007. Resultaten uit de Omnibusenquête 2007	2007
Feitenkaart Het oordeel van Rotterdammers over het gemeentebestuur voorjaar 2007	2007
Opkomen voor Rotterdam	2006
Skyline op ooghoogte	2006

Demografie

Feitenkaart Bevolkingsmonitor 3e kwartaal 2010	2010
Bevolkingsprognose Rotterdam 2010-2025	2009
Feitenkaart Prognose huishoudens 2025	2008
Trendprognose Rotterdam 2020	2006
Chinezen in Rotterdam	2006
Monitor allochtone ouderen IJsselmonde	2005

Onderwijs

VVE-monitor Rotterdam 2009, 4de meting	2010
Leerlingprognoses Primair Onderwijs Rotterdam 2007-2022	2008
Integratie in het primair onderwijs Rotterdam	2005
Wonen en leren van volwassenen in de regio	2005

Arbeid en Inkomen

Feitenkaart Rotterdamse kantorenmarkt per 1 januari 2010	2010
Monitor lage inkomens Westland 2010	2010
Monitor Lage inkomens Delft 2010	2010
De Rotterdamse marktbezoeker 2010	2010
Monitor bedrijventerreinen stadsregio Rotterdam 2010	2010
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam en regio 2007	2010
Feitenkaart Inkomensgegevens Rotterdam op deelgemeente- en buurniveau 2007	2010
Rotterdam voor afgestudeerden. Binding van afgestudeerde bestuurskundigen met Rotterdam	2008
Monitor Gemeentelijke Lastendruk Rotterdam, 2003-2006	2006
Rotterdammers over werken bij de gemeente 2005	2005
Feitenkaart economie en arbeidsmarkt in Rotterdam	2005

Communicatie en klanttevredenheid

Rotterdammers over de gemeentelijke dienstverlening 2010	2010
Lezersonderzoek 65 Magazine	2010
Evaluatie pilot klantgericht werken in het Haven- en Industriegebied	2010
Klanttevredenheid Team Horeca & Evenementen	2010
Waardering dienstverlening parkeren 2008	2009
Kijk- en Luisteronderzoek SLOR 2008	2009
Rotterdammers over bouwoverlast in het centrum van Rotterdam. Resultaten uit de Omnibusenquête 2008	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over het evenementenbeleid	2008
Het digitaal bewonerspanel Prins Alexander over de deelgemeentegids	2008
Tevredenheidsmeting Feijenoord 2007	2007
Gebruik en waardering JOS Intranet	2006
Stadswinkel op voorhand	2006
Rapportage Mediagebruik Rotterdamse Ambtenaren	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting maart 2005. Tussendijken	2005
Communicatie wijkveiligheid. Effectmeting maart 2005. Middelland	2005

Leefbaarheid en Veiligheid

Vervolgmeting monitor CO2-uitstoot Rotterdam, Woningen. Versie mei 2010	2010
Rotterdammers over het milieu 2009. Resultaten uit de Omnibusenquête 2009	2009
Energieverbruik door Rotterdamse huishoudens 2004	2009
Dak- en thuislozenopvang Vlaardingen. Nulmeting 2007	2008
Monitor hot spots Rotterdam, vijfde meting (2007)	2007
Rotterdammers over singels, sloten en vijvers. Resultaten uit de Omnibusenquêtes 2002 - 2007	2007
Effectmeting overlast Oude Noorden	2007
Beleving luchtkwaliteit onder Rotterdammers 2006	2006

*Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatieaanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek.
Een compleet publicatieoverzicht is te raadplegen op www.cos.rotterdam.nl*